

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่อง การบูรณาการการจัดกิจกรรมลูกเสือระดับชั้นอนุบาล สำหรับโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. มาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546
2. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้และรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนระดับชั้นอนุบาล
3. รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนลูกเสือ
4. การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ
5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
6. การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ
7. การนิเทศภายใน
8. การทัศนศึกษา
9. หลักการสร้างเครื่องมือสำหรับการประเมินทางการศึกษา
10. บริบทของกิจกรรมลูกเสือในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มหาสารคาม เขต 1

มาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ขึ้น เพื่อให้สถานศึกษาหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยทุกสังกัด นำหลักสูตรฉบับนี้ไปใช้โดยปรับปรุงให้เหมาะสมกับเด็กและสภาพท้องถิ่น และมีประสิทธิภาพ มาตรฐานเดียวกัน สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งหลักสูตรดังกล่าวมีจุดหมาย เพื่อมุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถ และความแตกต่างระหว่าง

บุคคล ทั้งนี้เมื่อเด็กจบการศึกษาระดับปฐมวัย เด็กจะบรรลุดตามมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่กำหนดไว้ในจุดหมาย 12 ข้อและในแต่ละช่วงอายุผู้สอนจะต้องคำนึงถึงคุณลักษณะตามวัยของเด็กด้วย มาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 จะครอบคลุมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2552 : 31-32)

มาตรฐานที่ 1 ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีน้ำหนัก ส่วนสูง และเส้นรอบศีรษะตามเกณฑ์

ตัวบ่งชี้ที่ 2 รู้จักรักษาสุขภาพอนามัยและความปลอดภัย

มาตรฐานที่ 2 กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้ได้อย่างคล่องแคล่ว

และประสานสัมพันธ์กัน

ตัวบ่งชี้ที่ 1 เคลื่อนไหวร่างกายอย่างคล่องแคล่วและทรงตัวได้ดี

ตัวบ่งชี้ที่ 2 ใช้มือได้อย่างคล่องแคล่ว

มาตรฐานที่ 3 มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข

ตัวบ่งชี้ที่ 1 แสดงออกทางอารมณ์อย่างเหมาะสมกับวัยและสถานการณ์

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น

มาตรฐานที่ 4 มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีวินัย ในตนเองและมีความรับผิดชอบ

ตัวบ่งชี้ที่ 2 ซื่อสัตย์สุจริตและยอมรับความผิดพลาดของตนเองและผู้อื่น

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีความเมตตากรุณาและช่วยเหลือแบ่งปัน

ตัวบ่งชี้ที่ 4 รู้จักประหยัด

มาตรฐานที่ 5 ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และรักการ

ออกกำลังกาย

ตัวบ่งชี้ที่ 1 สนใจและมีความสุขกับศิลปะ ดนตรี และการเคลื่อนไหว

ตัวบ่งชี้ที่ 2 แสดงออกทางด้านศิลปะ ดนตรีและการเคลื่อนไหวตาม

จินตนาการ

ตัวบ่งชี้ที่ 3 รักการออกกำลังกาย

มาตรฐานที่ 6 ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย

ตัวบ่งชี้ที่ 1 ปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน ได้ด้วยตนเอง

มาตรฐานที่ 7 รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย

ตัวบ่งชี้ที่ 1 ดูแลรักษารมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีสัมมาคารวะและมารยาทตามวัฒนธรรมไทย

มาตรฐานที่ 8 อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ตัวบ่งชี้ที่ 1 เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

ตัวบ่งชี้ที่ 2 ปฏิบัติตนเบื้องต้นในการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

มาตรฐานที่ 9 ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย

ตัวบ่งชี้ที่ 1 สนทนาโต้ตอบ /เล่าเรื่องให้ผู้อื่นเข้าใจ

ตัวบ่งชี้ที่ 2 อ่าน เขียนภาพ และสัญลักษณ์ได้

มาตรฐานที่ 10 มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมตามวัย

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีความคิดรวบยอดในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ

ตัวบ่งชี้ที่ 2 แก้ปัญหาในการเล่นหรือทำ กิจกรรมต่าง ๆ

มาตรฐานที่ 11 มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

ตัวบ่งชี้ที่ 1 ทำงานศิลปะตามความคิดของตนเอง

ตัวบ่งชี้ที่ 2 แสดงท่าทางตามความคิดของตนเอง

ตัวบ่งชี้ที่ 3 เล่าเรื่องราวหรือนิทานตามความคิดของตนเอง

มาตรฐานที่ 12 มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

ตัวบ่งชี้ที่ 1 สนใจเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว

ตัวบ่งชี้ที่ 2 แสวงหาคำตอบด้วยวิธีการที่หลากหลาย

มาตรฐานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา การศึกษาปฐมวัย

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศให้ใช้มาตรฐานการศึกษาปฐมวัย เพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2545 เรื่อง ให้ใช้มาตรฐานการศึกษาปฐมวัย เพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2554 : 8-98) เพื่อให้สถานศึกษาทุกสังกัดที่จัดการศึกษาปฐมวัย ใช้เป็นเป้าหมายในการพัฒนาและยกระดับคุณภาพผู้เรียน คุณภาพการจัดการศึกษา คุณภาพด้านการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ คุณภาพด้านอัตลักษณ์ของสถานศึกษา รวมทั้งคุณภาพด้านมาตรการส่งเสริม นั้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตระหนักถึงความสำคัญในการนำมาตรฐานการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษา เพื่อความเป็นเอกภาพ และมี

มาตรฐานเดียวกัน และเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมสนับสนุนให้ระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเข้มแข็งและยั่งยืน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงได้จัดทำคําอธิบาย ระดับคุณภาพ ตลอดจนเกณฑ์ในการพิจารณาการผ่านมาตรฐานขึ้น โดยมุ่งหวังที่จะให้สถานศึกษาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานและพัฒนาให้บรรลุผลตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหรือหน่วยงานต้นสังกัด ใช้เป็นแนวทางในการติดตามตรวจสอบคุณภาพสถานศึกษา เพื่อการปรับปรุงคุณภาพสถานศึกษาให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งถือเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อรับการประเมินคุณภาพภายนอกได้อย่างเหมาะสม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงแจ้งให้สถานศึกษาทุกสังกัด ที่จัดการศึกษาปฐมวัย รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะใช้แนวทางต่าง ๆ จากมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย ไปใช้ในการพัฒนา ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดต่อไป โดยกำหนดมาตรฐานและตัวบ่งชี้ไว้ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการดังนี้

มาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียน มี 4 มาตรฐาน 16 ตัวบ่งชี้ (น้ำหนัก 20 คะแนน)

มาตรฐานที่ 1 เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย (5 คะแนน)

- 1.1 มีน้ำหนักส่วนสูงเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน (1 คะแนน)
- 1.2 มีทักษะการเคลื่อนไหวตามวัย (1.5 คะแนน)
- 1.3 มีสุขนิสัยในการดูแลสุขภาพของตน (1.5 คะแนน)
- 1.4 หลีกเลี่ยงต่อสภาวะที่เสี่ยงต่อโรค อุบัติเหตุ ภัย และสิ่งเสพติด

(1 คะแนน)

มาตรฐานที่ 2 เด็กมีพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ (5 คะแนน)

- 2.1 ร่างกายแข็งแรง มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง (1 คะแนน)
- 2.2 มีความมั่นใจและกล้าแสดงออก (1 คะแนน)
- 2.3 ควบคุมอารมณ์ตนเองได้เหมาะสมกับวัย (1 คะแนน)
- 2.4 ชื่นชมศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และรักธรรมชาติ (2 คะแนน)

มาตรฐานที่ 3 เด็กมีพัฒนาการด้านสังคม (5 คะแนน)

- 3.1 มีวินัย รับผิดชอบ เชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ ครูอาจารย์ (2 คะแนน)
- 3.2 มีความซื่อสัตย์สุจริต ช่วยเหลือแบ่งปัน (1 คะแนน)
- 3.3 เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ (1 คะแนน)
- 3.4 ประพฤติตนตามวัฒนธรรมไทยและศาสนาที่ตนนับถือ (1 คะแนน)

มาตรฐานที่ 4 เด็กมีพัฒนาการด้านสติปัญญา (5 คะแนน)

4.1 สนใจเรียนรู้สิ่งรอบตัว ชักถามอย่างตั้งใจ และรักการเรียนรู้ (1 คะแนน)

4.2 มีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้

(1 คะแนน)

4.3 มีทักษะทางภาษาที่เหมาะสมกับวัย (1 คะแนน)

4.4 มีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ (1 คะแนน)

4.5 มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ (1 คะแนน)

มาตรฐานด้านการจัดการศึกษา มี 4 มาตรฐาน 28 ตัวบ่งชี้ (น้ำหนัก 65 คะแนน)

มาตรฐานที่ 5 ครูปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล (20 คะแนน)

5.1 ครูเข้าใจปรัชญา หลักการ และธรรมชาติของการจัดการศึกษาปฐมวัย และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดประสบการณ์ (2 คะแนน)

5.2 ครูจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ที่สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย และสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลาย สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล (2 คะแนน)

5.3 ครูบริหารจัดการชั้นเรียนที่สร้างวินัยเชิงบวก (2 คะแนน)

5.4 ครูใช้สื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก

(2 คะแนน)

5.5 ครูใช้เครื่องมือการวัดและประเมินพัฒนาการของเด็กอย่างหลากหลาย และสรุปรายงานผลพัฒนาการของเด็กแก่ผู้ปกครอง (2 คะแนน)

5.6 ครูวิจัยและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่ตนรับผิดชอบ และใช้ผลในการปรับการจัดประสบการณ์ (2 คะแนน)

5.7 ครูจัดสิ่งแวดล้อมให้เกิดการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา (2 คะแนน)

5.8 ครูมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเด็ก และผู้ปกครอง (2 คะแนน)

5.9 ครูมีวุฒิและความรู้ความสามารถในด้านการศึกษาปฐมวัย (2 คะแนน)

5.10 ครูจัดทำสารนิเทศน์และนำมาไตร่ตรองเพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนา

เด็ก (2 คะแนน)

มาตรฐานที่ 6 ผู้บริหารปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล (20 คะแนน)

- 6.1 ผู้บริหารเข้าใจปรัชญาและหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย (3 คะแนน)
- 6.2 ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และความคิดริเริ่มที่เน้นการพัฒนาเด็กปฐมวัย (3 คะแนน)
- 6.3 ผู้บริหารใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมและใช้ข้อมูลการประเมินผลหรือการวิจัยเป็นฐานคิดทั้งด้านวิชาการและการจัดการ (3 คะแนน)
- 6.4 ผู้บริหารสามารถบริหารจัดการการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา (3 คะแนน)
- 6.5 ผู้บริหารส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีประสิทธิภาพ (3 คะแนน)
- 6.6 ผู้บริหารให้คำแนะนำ คำปรึกษาทางวิชาการและเอาใจใส่การจัดการศึกษา ปฐมวัยเต็มศักยภาพและเต็มเวลา (3 คะแนน)
- 6.7 เด็ก ผู้ปกครอง และชุมชนพึงพอใจผลการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัย (2 คะแนน)
- มาตรฐานที่ 7 แนวการจัดการศึกษา (20 คะแนน)
- 7.1 มีหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยของสถานศึกษาและนำสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ (4 คะแนน)
- 7.2 มีระบบและกลไกให้ผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่ายตระหนักและเข้าใจการจัดการศึกษาปฐมวัย (4 คะแนน)
- 7.3 จัดกิจกรรมเสริมสร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย (4 คะแนน)
- 7.4 สร้างการมีส่วนร่วมและแสวงหาความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน และท้องถิ่น (4 คะแนน)
- 7.5 จัดสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อพัฒนาเด็กอย่างรอบด้าน (4 คะแนน)
- มาตรฐานที่ 8 สถานศึกษามีการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาตามที่กำหนดในกฎกระทรวง (5 คะแนน)
- 8.1 กำหนดมาตรฐานการศึกษาปฐมวัยของสถานศึกษา (1 คะแนน)
- 8.2 จัดทำและดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งพัฒนาคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (1 คะแนน)

8.3 จัดระบบข้อมูลสารสนเทศและใช้สารสนเทศในการบริหารจัดการ

(1 คะแนน)

8.4 ติดตามตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (0.5 คะแนน)

8.5 นำผลการประเมินคุณภาพทั้งภายในและภายนอกไปใช้วางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (0.5 คะแนน)

8.6 จัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานการประเมินคุณภาพภายใน

(1 คะแนน)

มาตรฐานด้านการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ มี 1 มาตรฐาน 2 ตัวบ่งชี้ (น้ำหนัก 5 คะแนน)

มาตรฐานที่ 9 คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครอง ชุมชนปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล (5 คะแนน)

9.1 เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กและบุคลากรในสถานศึกษา (2.5 คะแนน)

9.2 มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันภายในสถานศึกษา ระหว่างสถานศึกษากับครอบครัว ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง (2.5 คะแนน)

ด้านที่ 4 มาตรฐานด้านอัตลักษณ์ของสถานศึกษา มี 1 มาตรฐาน 2 ตัวบ่งชี้ (น้ำหนัก 5 คะแนน)

มาตรฐานที่ 10 การพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามปรัชญา วิสัยทัศน์ และจุดเน้นของการศึกษาปฐมวัย (5 คะแนน)

10.1 จัดโครงการ กิจกรรมพัฒนาเด็กให้บรรลุตามเป้าหมาย ปรัชญา วิสัยทัศน์ และจุดเน้นการจัดการศึกษาปฐมวัยของสถานศึกษา (3 คะแนน)

10.2 ผลการดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมาย (2 คะแนน)

ด้านที่ 5 มาตรฐานด้านมาตรการส่งเสริม มี 1 มาตรฐาน 2 ตัวบ่งชี้ (น้ำหนัก 5 คะแนน)

มาตรฐานที่ 11 การพัฒนาสถานศึกษาตามนโยบายและแนวทางปฏิรูปการศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพให้สูงขึ้น (5 คะแนน)

11.1 จัดโครงการ กิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนตามนโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัย (3 คะแนน)

11.2 ผลการดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมาย (2 คะแนน)

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้และรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนระดับชั้น

อนุบาล

1. พัฒนาการของเด็กระดับชั้นอนุบาล

พัฒนาการเป็นลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในมนุษย์ ตั้งแต่ปฏิสนธิจนตลอดชีวิต การศึกษาพัฒนาการของมนุษย์ ทำให้รับรู้ถึงการแสดงออก ซึ่งนำมาสู่การดูแลและส่งเสริมอย่างถูกต้อง คำว่า พัฒนาการซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Development" ได้มีผู้ให้ความหมายว่า พัฒนาการเป็นกระบวนการการทำงานที่มีการประสานงานพร้อมกันทั้งทางร่างกาย และจิตใจ การเติบโตทางร่างกายและพัฒนาการทางอารมณ์และสติปัญญา มีความเกี่ยวเนื่องกัน พัฒนาการจึงเป็นการทำงานทุกส่วนของร่างกายที่แยกจากกันมิได้ (ทิสนา แคมณี. 2552 : 60) ซึ่งความหมายนี้เป็นการพิจารณามิติของพัฒนาการที่มีการเกิดขึ้นอย่างเกี่ยวข้องกัน ในขณะที่ นิตยา ษภักดี (2549 : 1) ได้ให้ความหมายของพัฒนาการว่า หมายถึงการเปลี่ยนแปลงด้านการทำหน้าที่ (Function) และวุฒิภาวะ (Maturation) ของอวัยวะระบบต่างๆ รวมทั้งตัวบุคคล ทำให้สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำสิ่งที่ยากสลับซับซ้อนมากขึ้น ตลอดจนการเพิ่มใหม่ ๆ และความสามารถในการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมหรือภาวะใหม่ ในบริบทของครอบครัวและสังคม ส่วนพัชรา พุ่มชาติ (2552 : 20) ได้ให้ความหมายของพัฒนาการ ว่าหมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวมนุษย์ทั้งทางด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านจิตใจ อารมณ์ และด้านสังคม ทำให้เกิดความสามารถในการเรียนรู้และการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม จึงสรุปได้ว่า พัฒนาการ หมายถึง กระบวนการการทำงานที่มีการประสานงานพร้อมกันทั้งทางร่างกาย และจิตใจ การเติบโตทางร่างกายและพัฒนาการทางอารมณ์และสติปัญญา มีความเกี่ยวเนื่องกัน ทำให้สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้มากยิ่งขึ้น แยกได้เป็น 4 ด้านคือ 1) ด้านสติปัญญา (Physical หรือ Psycho - Motor Development) หมายถึง ความสามารถของร่างกายในการทรงตัวในอิริยาบถต่าง ๆ และการเคลื่อนไหว เคลื่อนที่ไปโดยใช้กล้ามเนื้อใหญ่ การใช้สัมผัสรับรู้ และการใช้ตาและมือประสานกัน ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ 2) ด้านสติปัญญา (Cognitive Development) หมายถึง ความสามารถในการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ กับตนเอง การรับรู้ รู้จักสังเกต จดจำ วิเคราะห์ การรู้จัก รู้เหตุผลและความสามารถในการแก้ปัญหา 3) ด้านจิตใจ - อารมณ์ (Emotional Development) หมายถึงความสามารถในการรู้สึกและแสดงความรู้สึก เช่น พอใจ

ไม่พอใจ รัก ชอบ โกรธ เกลียด กลัว และเป็นสุข ความสามารถในการแยกแยะความลึกซึ้ง และควบคุมการแสดงออกของอารมณ์อย่างเหมาะสม เมื่อเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ ตลอดจน การสร้างความรู้สึกที่ดีและนับถือต่อตนเอง (Self - Esteem) หรืออัตมโนทัศน์ และ 4) ด้าน สังคม (Social Development) หมายถึง ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น มี ทักษะการปรับตัวในสังคม คือ สามารถทำหน้าที่ตามบทบาทของตน ร่วมมือกับผู้อื่น มีความ รับผิดชอบ ความเป็นตัวของตัวเอง รู้กาลเทศะและความสามารถในการช่วยตัวเองใน ชีวิตประจำวัน (Personal-Social) คุณธรรม (Moral) และเกี่ยวข้องกับพัฒนาการด้านสติปัญญา ทำให้รู้จักแยกแยะความรู้สึกผิดชอบชั่วดี และความสามารถในการเลือกดำรงชีวิตในทาง สร้างสรรค์ เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมอีกด้วย

การจัดการศึกษาระดับชั้นอนุบาลในหลาย ๆ ประเทศจัดขึ้นตามปรัชญาของ นักจิตวิทยาพัฒนาการและนักการศึกษาที่ได้ยอมรับกันทั่วไปมานานกว่า 200 ปี จนถึงปัจจุบัน และใช้เป็นหลักในการกำหนดและสร้างหลักสูตรระดับปฐมวัยหรือหลักสูตรอนุบาลมา โดย ตลอด เช่น เฟดเดอริค โฟรเบล (เยวพา เตชะคุปต์. 2542 : 17 ; อ้างอิงมาจาก Fienrich Frobel. 1782- 1852) นักการศึกษาชาวเยอรมัน ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งการอนุบาล มีความเชื่อว่าครูควรส่งเสริมพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็กให้เจริญขึ้นด้วยการกระตุ้นให้ เกิดความคิดสร้างสรรค์อย่างเสรี โดยการเล่นและกิจกรรมเป็นเครื่องมือ และควรจัด สภาพแวดล้อมใน โรงเรียนให้เป็นธรรมชาติที่สุด ซึ่ง Frobel ได้ยึดปรัชญา 3 ประการคือ 1) เด็กในฐานะมนุษย์ เด็กควรได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่และได้รับความสำเร็จจากการมีส่วนร่วม สัมพันธ์ทางสังคม 2) การเล่น ควรเป็นทั้งหัวใจที่สำคัญของพัฒนาการเด็ก เพราะการเล่นเป็น สิ่งที่มีคุณค่าด้วยเป็นกิจกรรมที่บริสุทธิ์ และเป็นหัวใจสำคัญของกิจกรรมสำหรับเด็ก 3) โรงเรียนอนุบาลซึ่งเป็นสังคมของเด็ก ควรมีส่วนช่วยไม่ให้เด็กถูกจำกัดอยู่กับประเพณีหรือ ระเบียบต่าง ๆ จนเกินไป Montessori (John Dewey. 1910 : 237) เชื่อว่า การศึกษาควรมี ความสัมพันธ์กับชีวิตปัจจุบันของเด็ก การสอน โดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง คำนึงถึงความสนใจ ความสามารถของเด็ก ให้เด็กได้มีโอกาสเลือกกิจกรรมด้วยตนเอง เรียน โดยประสบการณ์ตรง และการทดลอง เยวพา เตชะคุปต์ (2542 : 27 – 28) ได้กล่าวถึงการพัฒนามนุษย์ของ Erik Erikson (Erikson, E. 1968 : 96-97) นักจิตวิทยาชาวเยอรมัน ซึ่งได้ลำดับขั้นพัฒนาการทาง มนุษย์ของวัยเล่นหรือวัยก่อนเข้าเรียน (อายุ 4 – 7 ปี) (Play Age) จะอยู่ในลำดับขั้น ความคิดริเริ่มหรือความรู้สึกผิด (Initiative vs. Guilt) เชื่อว่าเด็กในวัยนี้เป็นวัยที่เด็กจะพัฒนา ทักษะในการรับรู้ทางความคิด สติปัญญา และความอยากรู้อยากเห็นมากขึ้น เด็กจะเริ่มคิด

เริ่มทำสิ่งใหม่ ๆ และชอบถามคำถามบ่อย ๆ ว่าทำอะไร ทำไม ฯลฯ ซึ่งพ่อแม่บางคนอาจจะดู
เอาได้ จนเด็กบางคนขยาดกลัวว่าจะทำผิด เพราะถูกผู้ใหญ่ว่ากล่าวมาแต่เด็ก ความรู้สึกกดดัน
ความคิดของเด็กและจะติดตัวจนถึงวัยผู้ใหญ่ สุรางค์ ไข้วตระกูล (2553 : 77 – 82) ได้
เสนอแนะเกี่ยวกับการจัดมวลประสบการณ์ของครูให้กับเด็กวัยอนุบาล (อายุ 3 – 6 ปี) ตาม
พัฒนาการด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. พัฒนาการทางร่างกาย เด็กวัยนี้มีพัฒนาทางร่างกายก้าวหน้ามาก ทั้ง
ทางด้านรูปร่างโดยทั่วไป ทั้งกล้ามเนื้อ และกระดูก ซึ่งสรุปได้โดยทั่วไป ดังนี้

1.1 เด็กวัยนี้สามารถที่จะบังคับการเคลื่อนไหวของร่างกายได้ดี เดินได้
อย่างคล่องแคล่ว และสามารถวิ่งและกระโดดได้ ดังนั้น เด็กวัยนี้ไม่ค่อยอยู่นิ่ง จึงจำเป็นที่ครู
จะต้องจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้วิ่ง ปีนป่าย และกระโดด แต่ไม่ควรจะให้อิสระมาก
ครูควรจัดกิจกรรมที่ครูสามารถควบคุมดูแลได้อย่างทั่วถึง และเนื่องจากเด็กวัยนี้ใช้พลังงาน
มากในการกระโดด ปีนป่าย และวิ่ง ครูจึงจำเป็นที่จะต้องจัดตารางสอนให้เด็กได้พักผ่อนด้วย

1.2 พัฒนาการของกล้ามเนื้อใหญ่ มีความก้าวหน้ามากกว่าพัฒนาการ
กล้ามเนื้อย่อย ดังนั้น จะเห็นได้จากเด็กเล็กที่อายุราว ๆ 3 – 4 ปี จะจับดินสอไม่ถนัด แต่ก็ยัง
สามารถที่จะวาดวงกลมหรือรูปทรงเรขาคณิตบางอย่างได้ แต่ไม่เรียบร้อย แต่ยิ่งเด็กอายุมากขึ้น
ก็จะสามารถทำได้ดีขึ้นตามลำดับ ความแตกต่างระหว่างบุคคลจะเห็นได้ชัดในทักษะบางอย่าง
เช่น ผูกเชือกรองเท้า หรือติดกระดุมเสื้อ ครูควรพยายามที่จะหลีกเลี่ยงกิจกรรมที่เด็ก
จะต้องใช้กล้ามเนื้อย่อย

1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างตาและมือยังไม่สมบูรณ์นัก เด็กวัยนี้ยังมี
ความลำบากในการที่จะโฟกัสสายตา หรือเพ่งดูวัตถุที่เล็ก ๆ การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กวัยนี้จึง
ควรพยายามหลีกเลี่ยงงานที่ต้องการความละเอียด ประณีต ตัวหนังสือที่เขียนให้เด็กวันนี้
อ่านควรจะเป็นตัวโต ๆ ดินสอที่เด็กใช้ควรจะเป็นแท่งใหม่ และครูควรจัดกิจกรรมให้เด็ก
มีโอกาสนฝึกหัด เช่น ให้เด็กหัดใช้กรรไกรตัดกระดาษ เป็นต้น

1.4 ความแตกต่างระหว่างเพศ เกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านร่างกาย จะ
เห็นได้ชัด โดยทั่วไป เด็กชายจะมีรูปร่างโตกว่าเด็กหญิง แต่เด็กหญิงมีความก้าวหน้าทาง
พัฒนาการทางด้านร่างกายมากกว่าทุกด้าน เป็นต้นว่า พัฒนาการทางกล้ามเนื้อย่อย สามารถจับ
ของเล็กได้ดีกว่าเด็กชายมาก ครูควรระวังไม่ให้มีการแข่งขันระหว่างเด็กชายและเด็กหญิง
เกี่ยวกับทักษะที่จะต้องใช้กล้ามเนื้อย่อย

1.5 แม้ว่าเด็กวัยนี้จะสามารถใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายได้ดีขึ้นตามอายุ เช่น ในการโยนลูกบอล เด็ก 3 ขวบจะยังทำไม่ได้ แต่ประมาณร้อยละ 20 ของเด็กอายุ 4 ขวบ จะทำได้ดี และเมื่ออายุ 5 ขวบ จะทำได้ราว ๆ ร้อยละ 74 ความสามารถในการปีนและ กระโดดก็จะเป็นไปตามอายุแต่สิ่งที่ควรระวังในวัยนี้ก็คือ ศีรษะ เพราะกระดูกกะโหลก ศีรษะของเด็กยังอ่อน เวลาศีรษะกระทบของแข็ง หรือในการสู้กันโดยให้ส่วนศีรษะกระทบกัน ก็อาจจะเป็นอันตรายได้ ครูจะต้องอธิบายให้เด็กในวัยนี้ฟัง เพื่อเด็กเองก็จะได้รู้จักระวังตนเอง

1.6 ความถนัดในการใช้มือของเด็ก จะเห็นชัดในวัยนี้ เด็กที่ถนัดมือ ซ้ายมักจะถูกล้อเลียน หรืออาจจะถูกพ่อแม่บังคับให้ใช้มือขวา ครูควรระวังสังเกตความถนัดของเด็ก และควรจะอธิบายให้เด็กที่ถนัดซ้ายและเพื่อน ๆ ทราบว่าการถนัดซ้ายเป็นของธรรมดาคน ถนัดซ้าย ไม่ได้ผิดปกติ ด้วยการยกตัวอย่างบุคคลที่เก่งและมีชื่อเสียง เช่น ไมเคิล แอนเจโล ศิลปินของอิตาลีที่มีชื่อเสียงของโลก ประธานาธิบดีจอร์จบุช ประธานาธิบดีของ สหรัฐอเมริกา บารัก โอบามา และอดีตนายกรัฐมนตรีของไทยนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นต้น

โดยสรุปเด็กวัยอนุบาลเป็นวัยที่มีพัฒนาการทักษะทางด้านร่างกายเพิ่มขึ้นตามอายุ เด็กจะเพิ่มความสามารถในการเล่นต่าง ๆ ที่ต้องการทักษะทางด้านร่างกายขึ้นตามอายุ แต่อย่างไรก็ตาม การพัฒนาทางด้านร่างกายทั่วไปของเด็กวัยนี้ ไม่ได้หมายความว่าเด็กทุกคน จะพัฒนาตามรูปแบบนี้ พ่อแม่และครูจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เด็กแต่ละคนจะพัฒนาในอัตราไม่เท่ากัน บางคนเร็ว ดังนั้น พ่อแม่และครูไม่ควรจะเปรียบเทียบเด็กที่ พัฒนาช้ากับเด็กที่พัฒนาเร็วกว่า เด็กช้าผู้เด็กเร็วไม่ได้ การพัฒนาทางร่างกายจะเป็นเรื่องซึ่ง ความพร้อมของเด็กในการอ่านเขียนด้วย เด็กที่พัฒนาช้าไม่ควรจะเรียกว่าเป็นเด็กโง่หรือไม่ ควรจะเร่งให้ทำงานเหมือนเด็กพัฒนาเร็ว เพราะเด็กจะเกิดความคับข้องใจและทอดอโยไม่ยอม เรียนรู้

2. ด้านชาวปัญญา พัฒนาการด้านชาวปัญญาโดยทั่วไปเด็กวัยอนุบาล มีดังนี้

2.1 เด็กวัยอนุบาลเป็นวัยที่ใช้สัญลักษณ์ได้ สามารถที่จะใช้สัญลักษณ์ แทนสิ่งของวัตถุและสถานที่ได้ มีทักษะในการใช้ภาษาอธิบายสิ่งต่าง ๆ ได้ สามารถที่จะ อธิบายประสบการณ์ของตนได้ ดังนั้น ควรจัดกิจกรรมให้เด็กมีโอกาสออกมาหน้าชั้นเล่า ประสบการณ์ให้เพื่อนร่วมชั้นฟัง แต่ครูควรพยายามส่งเสริมให้ทุกคนมีโอกาสเท่ากัน

2.2 เด็กวัยนี้สามารถที่จะวางภาพพจน์ในใจได้ การใช้ความคิดคำนึง หรือการสร้างจินตนาการและการประดิษฐ์ เป็นลักษณะพิเศษของเด็กในวัยนี้ ถ้าครูจะส่งเสริมให้เด็กใช้การคิด ประดิษฐ์ในการเล่าเรื่อง หรือการวาดภาพ ก็จะช่วยพัฒนาการด้านนี้ของเด็ก แต่บางครั้งเด็กอาจจะไม่สามารถแยกสิ่งที่ตนสร้างจากความคิดคำนึงจากความจริง ครูจะต้องพยายามช่วย แต่ไม่ควรจะใช้การลงโทษเด็กว่าไม่พูดความจริง เพราะจะทำให้เป็นการทำลายความคิดคำนึงของเด็กโดยทางอ้อม

2.3 เด็กในวัยนี้เป็นวัยที่มีความตั้งใจที่ละอย่าง หรือยังไม่มี ความสามารถที่จะพิจารณาหลาย ๆ อย่างผสม ๆ กัน ซึ่งพือาเจต์ (Piaget J. 1976 : 44) เรียกว่า Centration เป็นต้นว่า เด็กจะไม่สามารถที่จะแบ่งกลุ่ม โดยใช้เกณฑ์หลาย ๆ อย่างปนกัน ยกตัวอย่างการแบ่งกลุ่มของวัตถุที่มีรูปร่างทรงเรขาคณิตต่าง ๆ กัน เช่น สามเหลี่ยม วงกลม ฯลฯ จะต้องแบ่งโดยใช้รูปร่างอย่างเดียว เช่น สามเหลี่ยมอยู่ด้วยกัน วงกลมอยู่กลุ่มเดียวกัน ถ้าผู้ใหญ่จะรวมวงกลมและสามเหลี่ยมผสมกัน โดยยึดสีเดียวกันเป็นเกณฑ์ เด็กวัยนี้จะไม่เห็นด้วย

2.4 ความเข้าใจของเด็กเกี่ยวกับการเปรียบเทียบน้ำหนัก ปริมาตร และ ความยาว ยังค่อนข้างสับสน ดังที่พือาเจต์ กล่าวว่า เด็กยังไม่มี ความเข้าใจเกี่ยวกับความคงตัวของสสาร (Conservation) และความสามารถในการจัดลำดับ (Senation) การตัดสินใจของเด็กวัยนี้ขึ้นอยู่กับความรู้สึก ยังไม่รู้จักใช้เหตุผล

ครูที่สอนเด็กในวัยนี้จะสามารถช่วยเด็กให้มีพัฒนาการทางเชาว์ปัญญา ส่งเสริมให้เด็กมีสมรรถภาพ โดยพยายามเปิดโอกาสให้เด็กวัยนี้มีประสบการณ์ค้นคว้าสำรวจ สิ่งแวดล้อม และสนับสนุนให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับครู และเพื่อนวัยเดียวกัน และพยายามให้ ข้อมูลย้อนกลับเวลาที่เด็กทำถูกหรือประสบความสำเร็จและพยายามตั้งความคาดหวังใน สัมฤทธิ์ผลให้เหมาะสมกับความสามารถของเด็กแต่ละคน

3. ด้านบุคลิกภาพ เด็กวัยนี้เป็นวัยที่นักจิตวิทยาพัฒนาการอริคสัน (Erikson, E. 1968 : 21) เรียกว่า เป็นวัยแห่งการเป็นผู้คิดริเริ่มการรู้สึกลึกซึ้ง (Initiative vs Guilt) เป็นวัยที่เต็มไปด้วยพลังที่จะเริ่มงาน มีความคิดริเริ่มที่จะทำสิ่งใหม่ ๆ ชอบประกอบ กิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองอย่างอิสระ ผู้ใหญ่ เช่น บิดา มารดา หรือครูควรพยายาม ช่วยเหลือและสนับสนุนมากกว่าดูหรือห้าม เพราะการดูและห้ามอาจจะทำให้เด็กมีความ ขัดแย้งในใจ และรู้สึกลึกซึ้ง ทำให้เด็กเก็บกคความคิดริเริ่ม ฟรอยด์ (Freud, Stamund. 1949 : 65) ได้กล่าวว่า เป็นวัยที่เด็กมีปมเอ็ดคิปุส และพยายามที่จะหาวิธีแก้ปัญหาคความขัดแย้งในใจ

โดยการเลียนแบบพฤติกรรมพ่อหรือแม่ที่มีเพศเดียวกันกับตน ดังนั้นในระยะสุดท้ายของวัยอนุบาลราว ๆ 5 ขวบ เด็กชายและเด็กหญิงจะเริ่มแสดงพฤติกรรมที่บ่งถึงความแตกต่างระหว่างเพศ เด็กชายจะทำตนเหมือนผู้ชาย เด็กหญิงจะทำตนเหมือนผู้หญิง นักจิตวิทยาที่สนใจเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างเพศแต่ไม่เห็นด้วยกับทฤษฎีของ فروยด์ ได้พยายามตั้งทฤษฎีเพื่ออธิบายความแตกต่างระหว่างเพศขึ้น ทฤษฎีที่สำคัญมีดังนี้คือ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของบันดูรา และทฤษฎีพัฒนาการปัญญาานิยมของ โคลเบิร์ต

บันดูรา (Bandura, A. 1976 : 121-125) อธิบายว่า ความแตกต่างของพฤติกรรมระหว่างเพศเกิดจากการเรียนรู้ โดยการสังเกตทุกสังคมตั้งความคาดหวังเกี่ยวกับพฤติกรรมของชายและหญิงไว้ต่างกัน เวลาที่เด็กชายแสดงพฤติกรรมเหมือนผู้ชาย โดยการสังเกต หรือเลียนแบบก็มักจะได้รับรางวัล สำหรับเด็กหญิงก็เช่นเดียวกันพฤติกรรมที่เหมือนผู้หญิง มักจะได้รับการสนับสนุนหรือได้รับรางวัล เด็กชายและหญิงพยายามแสดงบทบาทตามเพศของตนตามที่สังคมได้ตั้งความคาดหวังไว้ สำหรับโคลเบิร์ต (Kohlberg, L. 1964 : 383-432) กล่าวว่า ความเข้าใจเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างเพศเกิดพร้อม ๆ กับการพัฒนาทางระดับเซวี่ปัญญา ซึ่ง โคลเบิร์ตแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังต่อไปนี้

ระดับแรก เป็นระยะที่เด็กชายหญิงรู้อย่างชัดเจนว่า ตนเป็นชายหรือหญิง เป็นต้นว่า รู้ความแตกต่าง ของอวัยวะเพศ โคลเบิร์ตเรียกระดับนี้ว่า "Basic Gender Identity"

ระดับที่ 2 เป็นระยะที่เข้าใจความคงตัว หรือคงที่ของเพศ เช่น ถ้าเป็น ผู้ชาย ก็จะเป็นผู้ชายตลอด ผู้หญิง ก็เป็นผู้หญิงตลอด แลกเปลี่ยนกันไม่ได้ โคลเบิร์ตเรียกระดับนี้ว่า "Gender Stability"

ระดับที่ 3 เป็นระยะที่เด็กหญิง เด็กชายทราบว่า ความแตกต่างระหว่างเพศเป็นสิ่งถาวร เปลี่ยนแปลงไม่ได้ แม้ว่าจะเปลี่ยนพฤติกรรมที่แสดงออก หรือเปลี่ยนการแต่งตัวเด็กชายและเด็กหญิงทราบว่า แม้จะแต่งตัวเหมือนกัน เช่น นุ่งกางเกงใส่เสื้อเหมือนกัน เด็กหญิงก็ยังคงเป็นเด็กหญิง เด็กชายก็ยังคงเป็นเด็กชาย โคลเบิร์ตเรียกระดับนี้ว่า "Gender Constancy" โคลเบิร์ต กล่าวว่า เด็กชายและหญิงจะมีความเข้าใจเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างเพศอย่างแท้จริงก็ต่อเมื่อมีอายุราว ๆ 6 ขวบ ซานดรา เบ็ม (Sandra Bem. 1985 ; อ้างอิงใน สุรางค์ ไคว้ตระกูล. 2553 : 81) อธิบาย Sex Typing ว่าเป็นสิ่งที่เด็กหญิงและเด็กชาย เรียนรู้จาก Schemas เกี่ยวกับเรื่องของแต่ละวัฒนธรรม ดังนั้นเด็กหญิงและเด็กชายจะจัดรวบรวมพฤติกรรมของหญิงและชายเป็น Schemas หญิงและชาย และทราบ

ความแตกต่าง เนื่องจากสังคมแต่ละสังคมได้ตั้งความหวังเกี่ยวกับพฤติกรรมของชายหญิงไว้แตกต่างกัน การเรียนรู้พฤติกรรมตามเพศของเด็กในวันนี้จึงสำคัญมาก เพราะจะช่วยเด็กในการปรับตัวทั้งด้านอารมณ์และสังคม ลักษณะทางบุคลิกภาพที่เด่นชัดของเด็กวัยนี้คือ การยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentrism) พือาเจต์ ได้อธิบายว่า เด็กวัยนี้ไม่สามารถที่จะเข้าใจความคิดเห็นของผู้อื่น ดังนั้น จึงเป็นการยากที่เด็กวัยนี้ จะยอมรับความเห็นของผู้อื่น เด็กวัยนี้จะคิดว่าสิ่งที่ตนรับรู้คนอื่นก็รับรู้ด้วย การส่งเสริมให้เด็กได้มีโอกาสที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมวัย โดยมีผู้ใหญ่ให้ความช่วยเหลือ จะช่วยให้การยึดตนเองเป็นศูนย์กลางของเด็กลดลง ตัวแบบในสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก เช่น บิดา มารดา ครู และเพื่อนร่วมวัย รวมทั้งสิ่งที่เห็นจากโทรทัศน์ จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กวัยนี้มาก การใช้ภาษามาตรฐานทางศีลธรรมและค่านิยมต่าง ๆ เด็กวัยนี้ควรจะได้รับการเรียนรู้โดยการสังเกตเกี่ยวกับพฤติกรรมเสริมสร้างสังคมต่าง ๆ เช่น การแสดงความเมตตาต่อเพื่อน สัตว์เลี้ยง และการแสดงความเอื้อเฟื้อต่อแม่แบ่งของเล่น และขนมให้เพื่อน นอกจากการเรียนรู้จากตัวแบบจริงแล้ว ครูอาจจะใช้การเล่านิทาน การใช้บทบาทสมมุติช่วยในการสอน

4. ด้านอารมณ์และสังคม อารมณ์มีบทบาทสำคัญต่อชีวิตของเด็กทุกคน เด็กเล็กเป็นระยะวิกฤตของพัฒนาการทางอารมณ์ การส่งเสริม และช่วยให้เด็กมีความสุข มีความปีติเบิกบานจะเป็นรากฐานสำคัญในการปรับตัว เวลาที่เป็นผู้ใหญ่ อารมณ์ของเด็กวัยนี้มักจะเป็นไปอย่างเปิดเผย การแสดงอารมณ์ของเด็กมักจะเกิดขึ้น อย่างปุบปับกะทันหัน แต่มักจะเปลี่ยนได้ง่าย อารมณ์ของเด็กวัยนี้ที่พบโดยทั่วไปก็คือ ความกลัว ความวิตกกังวล ความโกรธ ความอิจฉาริษยา เด็กวัยนี้ยังไม่มี การควบคุมอารมณ์ และมักจะเผชิญกับปัญหาเกี่ยวกับการควบคุม เช่น เมื่อไรจะสมควรที่จะแสดงความโกรธหรือเมื่อไรจะร้องไห้ได้ ความกลัวของเด็กวัยนี้ อาจเกิดจากจินตนาการ เช่น อาจจะมีมโนภาพเกี่ยวกับสัตว์ประหลาด กลัวเป็นอันตรายและเจ็บตัว อย่างไรก็ตามความกลัวจากจินตนาการของเด็กจะลดลงตามอายุ นอกจากนี้เด็กจะมีความวิตกกังวลและความคับข้องใจเกี่ยวกับการทำอะไรไม่ได้สมดังปรารถนา เพราะขาดทักษะทั้งทางด้านร่างกายและสติปัญญา ความอิจฉาริษยามักจะเกิดขึ้นจากการแข่งขันระหว่างเพื่อนร่วมกัน

พัฒนาการด้านสังคม ซึ่งหมายถึง การสร้างความสัมพันธ์กับผู้ใหญ่และเพื่อนร่วมวัยในระยะแรกของวัยอนุบาล เด็กมักจะชอบเล่นคนเดียว แต่เมื่อโตขึ้นจะมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนมากขึ้น จะมีการร่วมมือเป็นมิตร และมีความเข้าใจในความรู้สึกของเพื่อนเพิ่มขึ้น จากการสังเกตเด็กเวลาเล่น พบว่าเด็กอายุ 4 ขวบ จะไม่ใช่แรงเสริมในการมี

ปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน โดยการตั้งใจฟัง การยอมรับเพื่อน โดยการแสดงความรัก และให้คำชมเชย (Charlesworth and Hartup, 1967 : 153 ; อ้างอิงใน สุรางค์ โค้วตระกูล, 2553 : 82) พัฒนาการทางสังคมของเด็ก มักจะขึ้นกับการอบรมเลี้ยงดูทางบ้านบางครอบครัวมักจะสนับสนุนและให้แรงเสริมพฤติกรรมของเด็กที่เรียบร้อยและเงียบ บางครอบครัวให้แรงเสริมพฤติกรรมที่ค่อนข้างก้าวร้าว แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือ ความรักและความอบอุ่นที่เด็กได้รับจากพ่อแม่ ทำให้เด็กกล้าที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เด็กบางคนมาจากบ้านที่พ่อแม่ใช้อำนาจ และใช้การขู่ทำโทษอยู่ตลอดเวลา ทำให้เด็กมีความกลัวไม่กล้าที่จะอยู่ใกล้ และเมื่ออยู่โรงเรียน เด็กก็อาจจะพยายามหลีกเลี่ยงที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่และเพื่อนร่วมวัย ครูจึงควรให้การสังเกตพฤติกรรมของเด็ก ถ้าพบเด็กที่มีปัญหาในการปรับตัวเข้ากับเพื่อนก็ควรจะหาวิธีช่วย โดยพยายามให้แรงเสริมด้วยการชมเชยเวลาที่เห็นเด็กเล่นกับเพื่อน รติชน พิรัชต์ (2543 : 23) ได้พูดถึงธรรมชาติของเด็กไว้ว่า ผู้ใหญ่ควรจะเข้าใจและทราบเกี่ยวกับธรรมชาติของเด็กปฐมวัยว่า เด็กทุกคนมีความสามารถในขอบเขตจำกัดและต่างกัน การที่พ่อแม่หรือผู้ใหญ่ใกล้ชิดจะกะเกณฑ์ให้เด็กทำงานเกินความสามารถ โดยเอาเด็กคนอื่นมาเปรียบเทียบกับจึงเป็นการฝืนธรรมชาติของเด็ก ทำให้เด็กเกิดความเบื่อหน่าย และไม่ประสบผลสำเร็จในการทำงานของเด็กเป็นการสร้างปมด้อยให้แก่เด็ก ไม่ชอบอยู่หนึ่ง มีความอยาก رؤ้อยากเห็น ชอบจับต้องพูดคุยซึ่ง ผู้ใหญ่ไม่ค่อยชอบ จะคอยคว่ำบังกับให้เด็กอยู่หนึ่ง ๆ ไม่ให้พูด วิธีการนี้จะเป็นการขัดขวางการเจริญเติบโต กล้ามเนื้อทุกส่วนมีการพัฒนา มีการประสานสัมพันธ์กับประสาทส่วนต่าง ๆ การเล่นคือการเรียนรู้ ซึ่งเปรียบได้กับการทำงานของผู้ใหญ่ การทำงานเป็นสิ่งจำเป็นของผู้ใหญ่ฉันใด การเล่นก็เป็นสิ่งจำเป็นของเด็กวันนี้ ฉะนั้นผู้ใหญ่จึงไม่สมควรที่จะขัดขวางการเล่นหรือการไม่อยู่นิ่งของเด็กทุกคนที่มีความรู้สึกนึกคิดเหมือนผู้ใหญ่ และมีความต้องการที่จะแสดงให้ผู้อื่นเห็นถึงความรู้สึกนึกคิดของเขาให้สามารถปรับตัวอยู่ในโลกที่แท้จริงได้ เป็นคนต้องการที่จะรู้และต้องการที่จะเรียนเพื่อให้สามารถปรับตัวอยู่ในโลกที่แท้จริงได้ที่ความต้องการที่จะได้แสดงออกถึงความสามารถของตน และความต้องการเป็นอิสระ ความสนใจของเด็กเล็ก มีระยะเวลาเพียงสั้น ๆ การให้เด็กทำงานต้องดูระยะเวลาช่วงที่เด็กสนใจที่จะทำและไม่นานเกินไป มีความแตกต่างระหว่างบุคคล มีลักษณะเป็นของตนเองซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากกรรมพันธุ์ และการอบรมเลี้ยงดู ทำให้เด็กมีวุฒิภาวะ (Maturation) ในการพัฒนาตามลำดับของอายุและประสบการณ์ที่ได้รับ

สรุปได้ว่า ธรรมชาติของเด็กระดับอนุบาลมีขอบเขตจำกัดและแตกต่างกัน ชอบอิสระ ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ไม่ชอบอยู่นิ่ง อยากรู้ อยากเห็น ชอบซักถาม ชอบจับต้องสำรวจสิ่งใหม่ ๆ มีความสนใจระยะสั้น ๆ เป็นวัยแห่งปัญญา ชอบแสดงออก การเล่นคือการเรียนรู้

ด้วยเหตุที่เด็กระดับอนุบาลมีธรรมชาติที่แตกต่างไปจากบุคคลวัยอื่น ๆ ดังนั้นความต้องการของเด็กในวัยนี้จึงมีความแตกต่างไปจากวัยอื่น ๆ ด้วย ความต้องการของเด็กระดับอนุบาล คือ ความต้องการส่วนบุคคล (Individual Needs หรือ Special Needs) ซึ่งอาจจะเหมือนกันในบางอย่าง ความต้องการประเภทนี้มีอยู่ประจำตัวทุกคนแบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือ (สุกมาส แก้วมณีชัย. 2548 : 11) ประกอบด้วย ความต้องการทางร่างกาย (Organic Needs) เป็นความต้องการทางธรรมชาติของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย คือ ความต้องการปัจจัยสี่และความพอใจในการสัมผัส เช่น ต้องการให้ตนเองมีลักษณะท่าทางสง่างาม ต้องการให้มีร่างกายแข็งแรง ต้องการพักผ่อน ต้องการอาหาร เป็นต้น ความต้องการที่จะสร้างบุคลิกภาพ (Personality Needs) เป็นความต้องการที่จะรักคนอื่นให้คนอื่นรัก ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการมีส่วนร่วมหรือเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และความต้องการสัมฤทธิ์ผล ดังนั้นการจัดการศึกษาและการอบรมเลี้ยงดูเด็กระดับปฐมวัยจะดำเนินไปได้อย่างถูกต้องและราบรื่น ครูหรือพ่อแม่ผู้เลี้ยงดูจำเป็นต้องมีความรู้ในเรื่องของธรรมชาติและความต้องการของเด็กในวัยนี้ เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนในการจัดการศึกษาและการอบรมเลี้ยงดูเด็กระดับปฐมวัยอย่างถูกต้องเหมาะสม

2. การเรียนรู้ของเด็กอนุบาล

2.1 ความหมายของการเรียนรู้

การเรียนรู้นับเป็นความสามารถของมนุษย์ที่ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมเด็กอนุบาลแห่งการเรียนรู้ที่จะนำความพร้อมแห่งพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา มาใช้ในการเรียนรู้ คิมเบิล และการ์เมอซี (Kimble and Garmezy. 1961 : 133 ; อ้างอิงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2551 : 29-32) กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร โดยเป็นผลจากการฝึกฝนเมื่อได้รับการเสริมแรงซึ่งเป็นผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติที่เรียกว่า ปฏิกริยาสะท้อน (Reflex) เช่น การกระพริบตา เมื่อผงเข้าตา เป็นต้น หรือวุฒิภาวะ แกร์ และคิงส์ลีย์ (Garry and Kingsley. 1959 : 177 ; อ้างอิงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2551 : 29-32) อธิบายว่า ลักษณะของการเรียนรู้ มี 3 ประการ คือ

- 1) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้เพราะมีวัตถุประสงค์หรือแรงจูงใจ
- 2) การเรียนรู้เกิดจากการพยายามตอบสนองหลายรูปแบบเพื่อบรรลุถึงเป้าหมาย คือ การแก้ปัญหา
- 3) การตอบสนองจะต้อง

กระทำจนเป็นนิสัย ครอนบาค (Cronbach. 1970 : 161 ; อ้างอิงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2551 : 29-32) ได้อธิบายถึงสภาพการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ของบุคคล ซึ่งประกอบด้วย ลำดับขั้น 8 ขั้น ดังนี้

1. สถานการณ์ หมายถึง สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่ผู้เรียนต้องเผชิญ
2. ลักษณะประจำตัวบุคคล (Personal Characteristics) เป็นคุณสมบัติ

ประจำตัวผู้เรียน

ที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น คุณสมบัตินี้ ได้แก่ ความสามารถทางสมอง เจตคติ ความสนใจ และความพร้อม เป็นต้น

3. เป้าหมาย คือ สิ่งที่ผู้เรียนคาดหวังว่าจะได้รับจากการเรียนรู้นั้น ๆ
4. การแปลความหมาย คือ การที่ผู้เรียนคาดหวังว่าจะได้รับจากการเรียนรู้นั้น ๆ

นั้น ๆ

5. การแปรเปลี่ยนความหมาย คือ การที่ผู้เรียนมุ่งถึงความสนใจไปยัง สถานการณ์ที่แวดล้อมอยู่ พิจารณาเกี่ยวข้องไปยังประสบการณ์ที่ผ่านมาแล้วเลือกวิธีการ ตอบสนองที่คาดว่าจะให้ผลตามเป้าหมายที่วางไว้

6. การกระทำ จะเกิดขึ้นภายหลังจากที่ผู้เรียนได้แปลความหมายของ สถานการณ์ที่เผชิญอยู่แล้ว ผู้เรียนจะเลือกกระทำสิ่งที่คาดว่าจะนำไปสู่เป้าหมายที่สร้างความ พอใจให้แก่ตน

7. ผลการปฏิบัติ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามมาจากการกระทำ ถ้าผลของ พฤติกรรมเป็นที่น่าพอใจ และบรรลุเป้าหมายที่มุ่งหวัง ผู้เรียนก็นำพฤติกรรมนั้น ไปใช้ใน สถานการณ์ใหม่ที่มีความคล้ายคลึงกัน

8. ปฏิกริยาต่อความล้มเหลว เมื่อผู้เรียนประสบความล้มเหลวในการ แสวงหาความพอใจ การมุ่งทิศทางไปสู่เป้าหมายก็จะเริ่มแปลความหมายสถานการณ์ใหม่อีก ครั้งหนึ่งเพื่อทดลองแสวงหาพฤติกรรม ที่นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายและเกิดความพอใจใน ที่สุด

ฮิลการ์ด และเบวอร์ (Hilgard and Bower. 1963 : 140 ; อ้างอิงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2551 : 29-32) กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ทำให้พฤติกรรม เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อันเป็นผลจากการฝึกฝนและประสบการณ์ แต่มิใช่ผลจากการ ตอบสนองที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น สัญชาตญาณ ฯลฯ หรือ วุฒิภาวะ หรือจากการ เปลี่ยนแปลงชั่วคราวของร่างกาย เช่น ความเมื่อยล้า พืชของยา เป็นต้น ส่วน บลูม (Bloom.

1974 : 33 ; อ้างอิงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2551 : 29-32) กล่าวว่า เมื่อเกิดการเรียนรู้ในแต่ละครั้งต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น 3 ประการ จึงจะเรียกว่าเป็นการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ ความคิด ความเข้าใจ (Cognitive Domain) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมอง เช่น การเรียนรู้ความคิดรวบยอด เป็นต้น

2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์หรือความรู้สึก (Affective Domain) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ เช่น ความเชื่อ ความสนใจ เจตคติ ค่านิยม เป็นต้น

3. การเปลี่ยนแปลงทางการเคลื่อนไหวของร่างกาย เพื่อให้เกิดความชำนาญ หรือทักษะ (Psychomotor Domain) เช่น การว่ายน้ำ การเล่นกีฬาต่างๆ การเล่นดนตรี เป็นต้น

จึงสรุปได้ว่า การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากการฝึกฝนเมื่อได้รับการเสริมแรง การพยายามตอบสนองหลายรูปแบบเพื่อบรรลุถึงเป้าหมาย คือ การแก้ปัญหา กระทำเป็นนิสัย ในสภาพการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ของบุคคล และการเรียนรู้ที่สมบูรณ์จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ทางด้านความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ด้านอารมณ์ ความรู้สึก และด้านการเคลื่อนไหวของร่างกาย

2.2 องค์ประกอบของการเรียนรู้

มาลี จุฑา (2544 : 70) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของการเรียนรู้ว่า ประกอบด้วย ความพร้อม (Readiness) สถานการณ์ (Situation) ระดับสติปัญญาและความสามารถของแต่ละบุคคล การจำการลืม แรงจูงใจในการเรียนรู้ ความเหนียวแน่นกับการเรียนรู้ ความตั้งใจและความสนใจที่จะเรียนรู้ ส่วน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2551 : 33-34) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบที่มีผลต่อการเรียนรู้ มีดังนี้คือ 1) วุฒิภาวะและความพร้อม 2) ความสามารถ 3) ความสนใจ 4) ประสบการณ์ของผู้เรียน และ 5) ความบกพร่องทางร่างกาย จึงสรุปได้ว่า องค์ประกอบการเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากปัจจัยที่มาจากผู้เรียน ที่เรียกว่า ปัจจัยภายในซึ่งเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของความพร้อมทางร่างกาย และปัจจัยภายนอก ซึ่งเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การพิจารณาองค์ประกอบของการเรียนรู้รอบด้านทั้งจากความพร้อมในการเรียนรู้ จากเด็ก และสภาพแวดล้อม ด้วยการจัดเตรียมให้เหมาะสม สามารถสร้างแรงจูงใจให้เด็กก็จะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ดี

2.3 รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนระดับชั้นอนุบาล

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)

พ.ศ. 2545 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 กล่าวถึง แนวการจัดการศึกษาในหมวด 4 มาตรา 24 กำหนดเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ไว้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2553 : 11-14) มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น และทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา
5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ
6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

จากพระราชบัญญัติดังกล่าวส่งผลให้รัฐบาลกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กระดับปฐมวัย (0-5 ปี) ระยะยาว พ.ศ. 2550 – 2559 พุทธศักราช 2550 โดยรัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญของเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นวัยที่มีพลังความคิดสร้างสรรค์เปี่ยมด้วยศักยภาพ และเป็นอนาคตของชาติ จึงต้องการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันให้แก่เด็กและเยาวชน รวมทั้งสนับสนุนให้มีโอกาสได้รับการพัฒนาและแสดงออกตามความถนัดของแต่ละคน (กระทรวงศึกษาธิการ. 2550 : บทนำ) การจัดการศึกษาระดับอนุบาลหรือระดับก่อนประถมศึกษา ได้มีผู้ให้ความหมายในลักษณะต่าง ๆ เช่น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 ข : 2) กล่าวว่า การจัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อปูพื้นฐานชีวิตที่ดีให้แก่เด็กไทยในวัย 4 – 6 ขวบ ให้มีโอกาสดำเนินการ

เสริมสร้างการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน คือ ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา เพื่อเป็นการเตรียมตัวที่จะเป็นคนไทยที่มีคุณภาพของประเทศต่อไป โดยแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ชั้นอนุบาลปีที่ 1 จัดการศึกษาให้กับเด็กอายุระหว่าง 4 – 5 ปี ชั้นอนุบาล 2 จัดการศึกษาให้กับเด็กอายุระหว่าง 5 – 6 ปี (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 : 5) เป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ตามศักยภาพ ภายใต้บริบทสังคม วัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคนเพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม สอดคล้องกับเยาวชน เฉลิมชัย (2542 : 14) ได้กล่าวถึงความหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัยว่า หมายถึงการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปี ซึ่งการจัดการศึกษาดังกล่าวจะมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากระดับอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะเด็กในวัยนี้เป็นวัยสำคัญต่อการวางรากฐาน บุคลิกภาพและการพัฒนาทางสมอง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กในวัยนี้มีชื่อเรียกต่างกันไปหลายชื่อ ซึ่งแต่ละโปรแกรมก็มีวิธีการและลักษณะในการจัดกิจกรรมซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยพัฒนาเด็กในรูปแบบต่าง ๆ กัน

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาระดับอนุบาลเป็นการจัดการศึกษาให้เด็กก่อนวัยเรียนเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาให้แก่เด็กระหว่าง 4 – 6 ปี เพื่อให้มีพัฒนาการทั้ง 4 ด้านคือ ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาตามวัยและเต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล พร้อมทั้งส่งเสริมให้มีคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เด็กเพื่อให้เป็นคนไทยที่มีคุณภาพ ซึ่งการศึกษาระดับอนุบาล เป็นการศึกษาที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะเด็กวัยนี้เป็นวัยของการเปลี่ยนแปลง และมีความเจริญงอกงามของพัฒนาการเป็นอย่างมากอย่างรวดเร็ว จำเป็นต้องจัดให้มีการศึกษา เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา เพื่อเป็นรากฐานในการดำรงชีวิตในอนาคต และการเรียนในระดับที่สูงขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2536 ข : 5) การจัดการศึกษาให้กับเด็กก่อนวัยเรียน เป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะเด็กในวัยนี้เจริญเติบโตอย่างรวดเร็วทั้งด้านอารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา จึงมีนโยบายกำหนดให้การศึกษาระดับนี้ มุ่งเน้นการพัฒนาความพร้อมของเด็กรอบด้าน ก่อนเข้าเรียนชั้นประถมศึกษา การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้น องค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งคือ การได้รับการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาอย่างเหมาะสม โดยการจัดประสบการณ์ให้เด็กในรูปของการเตรียมความพร้อม เพราะจากการศึกษาค้นคว้าและวิจัยทั้งใน

ประเทศและต่างประเทศ ล้วนชี้ชัดว่า การเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กในวัยก่อนประถมศึกษา ภาคบังคับ มีความสำคัญต่อการส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ จิตใจ และ สังคม ช่วยพัฒนาบุคลิกภาพและสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนของเด็ก ช่วยลดอัตราการสอตก ซ้ำชั้น และการสอนซ่อมเสริม (เขาวพา เคชะคุปต์. 2542 : 3) เพราะเป็นวัยที่สำคัญที่สุด สำหรับพัฒนาการของชีวิตมนุษย์ สิ่งที่เด็กได้รับประสบการณ์และเรียนในช่วง 5 ปีแรกของ ชีวิต จะมีผลต่อการวางรากฐานที่สำคัญต่อบุคลิกภาพของเด็กที่จะเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ ดังนั้น การจัดประสบการณ์การเรียนรู้เหมาะสมจึงมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการให้แก่เด็ก อย่างมีประสิทธิภาพ และเมื่อเด็กได้รับการส่งเสริมพัฒนาการอย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะช่วยให้ เขาเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์และเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในอนาคต (สำนักงานคณะกรรมการ การการศึกษาแห่งชาติ. 2536 ก : 1) เด็กอนุบาล คือรากฐานของการพัฒนาคน การเตรียม เด็กให้มีความพร้อม พัฒนาตามวัยและศักยภาพจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องรับรู้และ ดำเนินการ เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตตั้งแต่เยาว์วัยเพื่อให้เด็กได้เติบโตเป็นคนเก่ง คนดี และอยู่ใน สังคมอย่างมีความสุข มีจิตใจที่เข้มแข็ง พร้อมที่จะเผชิญกับโลกภายนอกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ ตลอดเวลา ส่วน กุลยา ดันติผลาชีวะ (2548 : 53) กล่าวว่า การศึกษาระดับอนุบาลไม่ได้เป็น การศึกษาเพื่อการจัดเตรียมเด็กเข้าประถมศึกษาเท่านั้น แต่เป็นการเตรียมและพัฒนาเด็กเพื่อให้ เจริญวัยสู่ความเป็นผู้มีความสามารถทางการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพในอนาคตด้วย

ดังนั้น การจัดการศึกษาระดับอนุบาลมีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้เป็นทั้งคนเก่ง คนดี เป็นการศึกษาที่มุ่งเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กได้พัฒนาทุกด้านทั้ง ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา รวมทั้งพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและ เสริมสร้างบุคลิกภาพที่เหมาะสม เพราะเด็กในวัยก่อนประถมศึกษาเป็นวัยทองแห่งการเรียนรู้ 7 รับรู้ สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวได้รวดเร็ว ดังนั้น การจัดการศึกษา ระดับปฐมวัยจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ สำคัญของกระบวนการศึกษาของมนุษย์การจัดการศึกษาระดับอนุบาลต้องอาศัยหลักปรัชญาใน การจัดทำแนวการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็ก ซึ่งมีกำหนดดังที่กล่าวมาแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2539 ข : 14-15) การดำเนินการจัดทำแนว การจัดประสบการณ์ และแผนการจัดประสบการณ์ในระดับอนุบาล ควรพิจารณาตามหลักการ ของนักจิตวิทยา เช่น เฟอร์เบล กล่าวว่าเด็กมีความแตกต่างระหว่างบุคคล เด็กจะพัฒนาได้ดี จากการเล่น การสอนแบบมอนเตสซอร์รี่ ให้ความสำคัญกับการฝึกประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ การดู การฟัง การชิมรส การดมกลิ่นและการสัมผัส ถือว่าเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การพัฒนา ด้านสติปัญญา ส่วน ดิวอี้ และเพียเจต์ เชื่อว่าเด็กเรียนรู้จากการกระทำจากประสบการณ์ตรง

อิริคสัน ให้ความสำคัญต่อสภาพแวดล้อมซึ่งมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กในอนาคต และเดวิด เอลโคห์น เห็นว่าการเร่งให้เด็กเรียนเป็นอันตรายยิ่งนัก เป็นต้น

2.4 หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546 และทิศทางของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2551

หลักสูตรการศึกษาระดับอนุบาล ยังใช้หลักสูตร พุทธศักราช 2546 สำหรับเด็กอายุ 4 – 5 ปี อยู่ ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา เด็กจะได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา ตามวัยและความสามารถของแต่ละบุคคล มีจุดหมายมุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้คือ ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้ได้อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข มีคุณธรรม จริยธรรมและมีจิตใจที่คึกคัก ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และรักการออกกำลังกาย ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและความเป็นไทย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้ โดยให้เด็กมีคุณลักษณะตามวัยที่สำคัญ มีดังนี้

1. เด็กอายุ 3 ปี

1.1 พัฒนาการด้านร่างกาย กระโดดขึ้นลงอยู่กับที่ได้ รับลูกบอลด้วยมือและลำตัวเดินขึ้นบันไดสลับเท้าได้ เขียนรูปร่างกลมตามแบบได้ ใช้กรรไกรมือเดียวได้

1.2 พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ แสดงอารมณ์ตามความรู้สึกชอบที่จะทำให้ผู้ใหญ่พอใจและได้คำชม กลัวการพลัดพรากจากผู้เลี้ยงดูใกล้ชิดชนิดน้อยลง

1.3 พัฒนาการด้านสังคม รับประทานอาหารได้ด้วยตนเอง ชอบเล่นแบบกลุ่มนาน (เล่นของเล่นชนิดเดียวกันแต่ต่างคนต่างเล่น) เล่นสมมติได้ รู้จักรอคอย

1.4 พัฒนาการด้านสติปัญญา สำรวจสิ่งต่าง ๆ ที่เหมือนกันและต่างกันได้ บอกชื่อของตนเองได้ ขอความช่วยเหลือเมื่อมีปัญหา สนทนาโต้ตอบ / เล่าเรื่องด้วยประโยคสั้น ๆ ได้ สนใจนิทานและเรื่องราวต่าง ๆ ร้องเพลง ท่องคำกลอน คำคล้องจอง

ง่าย ๆ และแสดงท่าทางเลียนแบบได้ รู้จักใช้คำถาม “อะไร” สร้างผลงานตามความคิดของตนเองอย่างง่าย ๆ อยากรู้อยากเห็นทุกอย่างรอบตัว

2. เด็กอายุ 4 ปี

2.1 พัฒนาการด้านร่างกาย กระโดดขาเดียวอยู่กับที่ได้ รับลูกบอลได้ด้วยมือทั้งสองเดินขึ้นลงบันไดสลับท้ำได้ เขียนรูปสี่เหลี่ยมตามแบบได้ ตัดกระดาษเป็นเส้นตรงได้ กระบับกระเวงไม่ชอบอยู่เฉย

2.2 พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ แสดงออกทางอารมณ์ได้เหมาะสมกับบางสถานการณ์ เริ่มรู้จักชื่นชมความสามารถ และผลงานของตนเองและผู้อื่น ขอบฟ้าทนายผู้ใหญ่ ต้องการให้มีคนฟัง คนสนใจ

2.3 พัฒนาการด้านสังคม แต่งตัวได้ด้วยตนเอง ไปห้องส้วมได้เอง เล่นร่วมกับคนอื่นได้ รอคอยตามลำดับก่อน – หลัง แบ่งปันของให้คนอื่น เก็บของเล่นเข้าที่ไว้ได้

2.4 พัฒนาการด้านสติปัญญา จำแนกสิ่งต่าง ๆ ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้ บอกชื่อและนามสกุลของคนได้ พยายามแก้ปัญหาด้วยตนเองหลังจากที่ได้รับคำชี้แนะ สนทนาโต้ตอบ / เล่าเรื่องเป็นประโยคอย่างต่อเนื่อง สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง โดยมีรายละเอียดเพิ่มขึ้น รู้จักใช้คำถาม “ทำไม”

3. เด็กอายุ 5 ปี

3.1 พัฒนาการด้านร่างกาย กระโดดขาเดียวไปข้างหน้าอย่าง ต่อเนื่องได้ รับลูกบอลที่กระดอนขึ้นจากพื้นได้ด้วยมือทั้งสอง เดินขึ้นลงบันไดสลับท้ำได้อย่างคล่องแคล่ว เขียนรูปสามเหลี่ยมตามแบบได้ ตัดกระดาษตามแนวเส้นโค้งที่กำหนด ใช้กล้ำมเนื้อเล็กได้ดี เช่น ตัดกระดาษ ผูกเชือกกรองเท้า ฯลฯ ยึดตัว คล่องแคล่ว

3.2 พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ แสดงอารมณ์ได้สอดคล้องกับสถานการณ์บางอย่าง ชื่นชมความสามารถและผลงานของตนเองและผู้อื่น ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางน้อยลง

3.3 พัฒนาการด้านสังคม ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง เล่นหรือทำงานโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกับผู้อื่นได้ พบผู้ใหญ่ รู้จักไหว้ ทำความเคารพ รู้จักขอบคุณ เมื่อรับของจากผู้ใหญ่รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย

3.4 พัฒนาการด้านสติปัญญา บอกความแตกต่างของกลิ่น สี เสียง รส รูปร่าง จำแนก และจัดหมวดหมู่สิ่งของได้ บอกชื่อ นามสกุลและอายุของตนเองได้ พยายามหาวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเองสนทนาโต้ตอบ / เล่าเป็นเรื่องราวได้ สร้างผลงานตาม

ความคิดของตนเอง โดยมีรายละเอียดเพิ่มขึ้นและแปลกใหม่ รู้จักใช้คำถาม “ทำไม อย่างไร” เริ่มเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม นับปากเปล่าได้ถึง 20

2.5 สารการเรียนรู้

สารการเรียนรู้ใช้เป็นสื่อกลางในการจัดกิจกรรมให้กับเด็ก เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งนี้สารการเรียนรู้ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการและคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ความรู้สำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี จะเป็นเรื่องราวเกี่ยวข้องกับตัวเด็ก บุคคลและสถานที่ ที่แวดล้อมเด็ก ชุมชนชาติรอบตัว และสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเด็กที่เด็กมีโอกาสใกล้ชิดหรือมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันและเป็นสิ่งที่เด็กสนใจจะไม่เน้นเนื้อหา การท่องจำในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทักษะหรือกระบวนการจำเป็นต้องบูรณาการทักษะที่สำคัญและจำเป็นสำหรับเด็ก เช่น ทักษะการเคลื่อนไหว ทักษะทางสังคม ทักษะการคิด ทักษะการใช้ภาษา คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ขณะเดียวกันควรปลูกฝังให้เด็กเกิดเจตคติที่ดี มีค่านิยมที่พึงประสงค์ เช่น ความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น รักการเรียนรู้ รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมีคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมกับวัย เป็นต้น ผู้สอนหรือผู้จัดการศึกษา อาจนำสารการเรียนรู้มาจัดในลักษณะหน่วยการสอนแบบบูรณาการหรือเลือกใช้วิธีการที่สอดคล้องกับปรัชญาและหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย สารการเรียนรู้กำหนดเป็น 2 ส่วน ดังนี้

2.5.1 ประสพการณ์สำคัญ

ประสพการณ์สำคัญเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาเด็กทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาช่วยให้เด็กเกิดทักษะที่สำคัญสำหรับการสร้างองค์ความรู้โดยให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ สิ่งของ บุคคลต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมไปพร้อมกันด้วย ประสพการณ์สำคัญมีดังนี้

1) ประสพการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย ได้แก่

1.1) การทรงตัวและการประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อใหญ่ เช่น การเคลื่อนไหวอยู่กับที่ การเคลื่อนไหวเคลื่อนที่ การเคลื่อนไหวพร้อมอุปกรณ์ การเล่นเกม เล่นสนาม

1.2) การประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อเล็ก เช่น เครื่องเล่นเครื่องสัมผัสการเขียนภาพและการเล่นกับสี การปั้นและประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ด้วยดินเหนียว ดินน้ำมัน แท่งไม้ เศษวัสดุ การต่อของ บรรจุ เท และแยกชิ้นส่วน ฯลฯ

1.3) การเล่น เช่น การเล่นอิสระ การเล่นรายบุคคล การเล่นเป็น
กลุ่มการเล่นในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

1.4) คุณธรรม จริยธรรม ได้แก่ ปฏิบัติตนตามหลักศาสนาที่นับถือ

2) ประสพการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ
ได้แก่

2.1) คนตรี เช่น การแสดงปฏิริยาโต้ตอบเสียงดนตรี การเล่น
เครื่องดนตรีง่าย ๆ เช่น เครื่องดนตรีประเภทเคาะ ประเภทตี การร้องเพลง ฯลฯ

2.2) สุนทรียภาพ เช่น การชื่นชมและสร้างสรรค์สิ่งสวยงาม
การแสดงออกอย่างสนุกสนานกับเรื่องตลก ขำขัน และเรื่องราว / เหตุการณ์ที่สนุกสนานต่าง ๆ

2.3) การเล่น เช่น การเล่นอิสระ การเล่นรายบุคคล การเล่นเป็น
กลุ่มการเล่นในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

2.4) คุณธรรม จริยธรรม ได้แก่ ปฏิบัติตนตามหลักศาสนาที่นับถือ

3) ประสพการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม ได้แก่ การ
เรียนรู้ทางสังคม เช่น การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนเอง การเล่น และการทำงานร่วมกับ
ผู้อื่น การวางแผน ตัดสินใจเลือกและลงมือปฏิบัติ การมีโอกาสได้รับความรู้สึก ความสนใจ
และความต้องการของตนเองและผู้อื่น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเคารพความคิดเห็นของ
ผู้อื่น การแก้ปัญหาในการเล่น การปฏิบัติตามวัฒนธรรมท้องถิ่นที่อาศัยอยู่และความเป็นไทย

4) ประสพการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา ได้แก่

4.1) การคิด เช่น การรู้จักสิ่งต่าง ๆ ด้วยการมอง ฟัง สัมผัส ชิมรส
และดมกลิ่น การเลียนแบบการกระทำและเลียนเสียงต่าง ๆ การเชื่อมโยงภาพ ภาพถ่าย และ
รูปแบบต่าง ๆ กับสิ่งของหรือสถานที่จริง การรับรู้ และแสดงความคิดสร้างสรรค์ผ่านสื่อ วัสดุ
ของเล่น และผลงาน การแสดงความคิดสร้างสรรค์ผ่านสื่อ วัสดุ ต่าง ๆ

4.2) การใช้ภาษา เช่น การแสดงความรู้สึกด้วยคำพูด การพูดกับ
ผู้อื่น เกี่ยวกับประสพการณ์ของตนเอง หรือเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง การอธิบายเกี่ยวกับ
สิ่งของ เหตุการณ์ และความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ การฟังเรื่องราวเกี่ยวกับนิทาน คำคล้องจอง
คำกลอน การเขียนในหลายรูปแบบผ่านประสพการณ์สื่อความหมายต่อเด็ก เขียนภาพ ชิด เขียน
เขียน คล้ายตัวอักษร เขียนเหมือนสัญลักษณ์ เขียนชื่อตนเอง การอ่านในรูปแบบ ผ่าน
ประสพการณ์ที่สื่อความหมายต่อเด็กอ่านภาพหรือสัญลักษณ์จากหนังสือนิทาน / เรื่องราวที่
สนใจ

4.3) การสังเกต การจำแนก และการเปรียบเทียบ เช่น การสำรวจ และอธิบายความเหมือน ความต่างของสิ่งต่าง ๆ การจับคู่ การจำแนก และการจัดกลุ่ม การเปรียบเทียบ ขาว/ สั้น ขรุขระ/ เรียบ ฯลฯ การเรียงลำดับสิ่งต่าง ๆ การตั้งสมมติฐาน การทดลองสิ่งต่าง ๆ การสืบค้นข้อมูลการใช้หรืออธิบายสิ่งต่าง ๆ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย

4.4) จำนวน เช่น การเปรียบเทียบจำนวน มากกว่า น้อยกว่า เท่ากัน การนับสิ่งต่าง ๆ การจับคู่หนึ่งต่อหนึ่ง การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของจำนวนหรือปริมาณ

4.5) มิติสัมพันธ์ (พื้นที่ / ระยะเวลา) เช่น การต่อเข้าด้วยกัน การแยกออก การบรรจุและการเทออก การสังเกตสิ่งต่าง ๆ และสถานที่จากมุมมองที่ต่าง ๆ กัน อธิบายในเรื่องตำแหน่งของสิ่งของ คนและสิ่งต่าง ๆ การอธิบายในเรื่องทิศทางการเคลื่อนที่ของคนและสิ่งของต่าง ๆ การสื่อความหมายของมิติสัมพันธ์ด้วยภาพวาด ภาพถ่าย และรูปภาพ

4.6) เวลา เช่น การเริ่มต้นและการหยุดกระทำ โดยสัญญาณ การเปรียบเทียบเวลา เช่น ตอนเช้า ตอนเย็น เมื่อวานนี้ พรุ่งนี้ ฯลฯ การเรียงลำดับเหตุการณ์ต่าง ๆ การสังเกตความเปลี่ยนแปลงของฤดู

2.5.2 สารการเรียนรู้

สารการเรียนรู้ เป็นเรื่องราวรอบตัวเด็กที่นำมาเป็นสื่อในการจัดกิจกรรมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ไม่นับการท่องจำเนื้อหา ผู้สอนสามารถกำหนดรายละเอียดขึ้นเองให้สอดคล้องกับวัยความต้องการ และความสนใจของเด็ก โดยให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์สำคัญที่ระบุไว้ข้างต้นทั้งนี้อาจยืดหยุ่นเนื้อหาได้ โดยคำนึงถึงประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริง สารที่เด็กอายุ 3 – 5 ปี ควรเรียนรู้ ดังนี้

1) เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก เด็กควรรู้จักชื่อตนเอง นามสกุล รูปร่างหน้าตา รู้จักอวัยวะต่าง ๆ วิธีระมัดระวังร่างกายให้สะอาด ปลอดภัย การรับประทานอาหารที่ถูกต้องลักษณะ เรียนรู้ที่จะเล่นและทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองคนเดียว หรือกับผู้อื่น ตลอดจนเรียนรู้ที่จะแสดงความคิดเห็นความรู้สึก แสดงมารยาทที่ดี

2) เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก เด็กควรได้มีโอกาสรู้จักและรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน รวมทั้งบุคคลต่าง ๆ ที่เด็กต้องเกี่ยวข้องหรือมีโอกาสใกล้ชิดและมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน

3) ธรรมชาติรอบตัว เด็กควรจะได้เรียนรู้สิ่งที่มีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงของโลกที่แวดล้อมเด็กตามธรรมชาติ เช่น ฤดูกาล กลางวัน กลางคืน ฯลฯ

4) สิ่งต่าง ๆ รอบตัวเด็ก เด็กควรจะได้รู้จักสี ขนาด รูปร่าง รูปทรง น้ำหนัก ผิวสัมผัสของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว สิ่งของเครื่องใช้ ยานพาหนะ และการสื่อสารต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 15-20)

2.5.3 แนวทางการจัดประสบการณ์

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ได้ให้แนวทางการจัดประสบการณ์ ไว้ดังนี้คือ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 : 50-58)

- 1) จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ คือเหมาะสมกับอายุ วุฒิภาวะและระดับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ
- 2) จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้คือ เด็กได้ลงมือกระทำ เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้เคลื่อนไหว สำรวจเล่น สังเกตสืบค้น ทดลองและคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง
- 3) จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการ คือ บูรณาการทั้งทักษะและสาระการเรียนรู้
- 4) จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ริเริ่ม คิดวางแผนตัดสินใจ ลงมือกระทำ และนำเสนอความคิด โดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุนอำนวยความสะดวก และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก
- 5) จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่น กับผู้ใหญ่ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ในบรรยากาศที่อบอุ่นมีความสุขและเรียนรู้การทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ กัน
- 6) จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก
- 7) จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ชีวิตประจำวันตลอดจนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ
- 8) จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าและประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในสภาพจริงโดยไม่ได้คาดการณ์ไว้
- 9) ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ทั้งการวางแผนการสนับสนุนสื่อการสอน การเข้าร่วมกิจกรรมและการประเมินพัฒนาการ
- 10) จัดทำสารนิทัศน์ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคล นำข้อมูลที่ได้มาไตร่ตรองและใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อ

การพัฒนาเด็กและการวิจัยในชั้นเรียน

2.5.4 การจัดกิจกรรมประจำวัน

กิจกรรมสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปีสามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมประจำวันได้หลายรูปแบบ เป็นการช่วยให้ทั้งผู้สอนและเด็กทราบว่าแต่ละวันจะทำกิจกรรมอะไร เมื่อใด และอย่างไรการจัดกิจกรรมประจำวันมีหลักการจัดและขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน ดังนี้

- 1) หลักการจัดกิจกรรมประจำวัน
- 2) กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของเด็กในแต่ละวัน และยืดหยุ่นได้ตามความต้องการและความสนใจของเด็ก เช่น วัย 3 ขวบ มีความสนใจช่วงสั้นประมาณ 8 นาที วัย 4 ขวบมีความสนใจอยู่ได้ประมาณ 12 นาที วัย 5 ขวบ มีความสนใจอยู่ได้ประมาณ 15 นาที
- 3) กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิด ทั้งในกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ไม่ควรใช้เวลาต่อเนื่องนานเกินกว่า 20 นาที
- 4) กิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นเสรี เช่น การเล่นตามมุม การเล่นกลางแจ้งใช้เวลาประมาณ 40 - 60 นาที
- 5) กิจกรรมควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมในห้องและนอกห้อง กิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กกิจกรรมที่เป็นรายบุคคลกลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มและผู้สอนเป็นผู้ริเริ่ม และกิจกรรมที่ใช้กำลังและไม่ใช้กำลัง จัดให้ครบทุกประเภททั้งนี้กิจกรรมที่ต้องออกกำลังควรจัดสลับกับกิจกรรมที่ไม่ต้องออกกำลังมากนักเพื่อเด็กจะได้ไม่เหนื่อยเกินไป

2.5.5 ขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน

การเลือกกิจกรรมที่จะนำมาจัดในแต่ละวันต้องให้ครอบคลุมสิ่งต่อไปนี้

- 1) การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อใหญ่ การเคลื่อนไหว และความคล่องแคล่วในการใช้อวัยวะต่างๆ จึงควรจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้เล่นอิสระกลางแจ้ง เล่นเครื่องเล่นสนาม เคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะดนตรี
- 2) การพัฒนากล้ามเนื้อเล็กเพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อเล็กการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือและตาจึงควรจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้เล่นเครื่องเล่นสัมผัส เล่นเกมต่อภาพ ฝึกช่วยเหลือตนเองในการแต่งกาย หยิบจับชิ้นส่วน ใช้อุปกรณ์ศิลปะ เช่น สีเทียน กรรไกร พู่กัน ดินเหนียว ฯลฯ
- 3) การพัฒนาอารมณ์ จิตใจและปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมเพื่อให้

เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความเชื่อมั่น กล้าแสดงออก มีวินัยในตนเอง รับผิดชอบซื่อสัตย์ ประหยัด เมตตากรุณาเอื้อเฟื้อ แบ่งปัน มีมารยาทและปฏิบัติตนตาม วัฒนธรรมไทยและศาสนาที่นับถือจึงควรจัดกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านการเล่นให้เด็ก ได้มีโอกาส ตัดสินใจเลือกได้รับการตอบสนองตามความต้องการ ได้ฝึกปฏิบัติโดยสอดคล้องคุณธรรม จริยธรรม ตลอดเวลาที่โอกาสเอื้ออำนวย

4) การพัฒนาสังคมนิสัยเพื่อให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดีแสดงออกอย่าง เหมาะสมและอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข ช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวัน มี นิสัยรักการทำงาน รู้จักระมัดระวังความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่นจึงควรจัดให้เด็กได้ ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างสม่ำเสมอ เช่น รับประทานอาหาร พักผ่อนนอนหลับ ขับถ่าย ทำ ความสะอาดร่างกาย เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่น ปฏิบัติตามกฎกติกาข้อตกลงของส่วนรวมเก็บ ของเข้าที่เมื่อเล่นหรือทำงานเสร็จ

5) การพัฒนาการคิดเพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดรวบยอด สังเกต จำแนกเปรียบเทียบจัดหมวดหมู่ เรียงลำดับเหตุการณ์ แก้ปัญหา จึงควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้ สนทนาอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชิญวิทยากรมาพูดคุยกับเด็ก ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทดลอง ศึกษาสถานประกอบการที่ประกอบอาหาร หรือจัดให้เด็กได้เล่นเกมการศึกษาที่ เหมาะสมกับวัยอย่างหลากหลายฝึกการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันและในการทำกิจกรรมทั้งที่เป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม

6) การพัฒนาภาษาเพื่อให้เด็กได้มีโอกาสนำภาษาสื่อสาร ถ่ายทอด ความรู้สึก ความนึกคิด ความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ที่เด็กมีประสบการณ์ จึงควรจัดกิจกรรม ทางภาษาให้มีความหลากหลายในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝังให้เด็กรักการ อ่าน และบุคลากรที่แวดล้อมต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงหลักการ จัด กิจกรรมทางภาษาที่เหมาะสมกับเด็กเป็นสำคัญ การส่งเสริมจินตนาการและความคิด สร้างสรรค์เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกและเห็น ความสวยงามของสิ่งต่าง ๆ รอบตัวโดยใช้กิจกรรมศิลปะและดนตรีเป็นสื่อใช้การเคลื่อนไหว และจังหวะตามจินตนาการให้ประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ อย่างอิสระตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ของเด็กเล่นบทบาทสมมติในมุมเล่นต่าง ๆ เล่นน้ำ เล่นทรายเล่นก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ เช่น แท่ง ไม้รูปทรงต่าง ๆ ฯลฯ

7) รูปแบบการจัดกิจกรรมประจำวัน การจัดตารางกิจกรรมประจำวัน สามารถจัดได้หลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในการนำไปใช้ของแต่ละหน่วยงาน

และสภาพชุมชน ที่สำคัญผู้สอนต้องคำนึงถึงการจัดกิจกรรมให้ครอบคลุมพัฒนาการทุกด้าน จึงขอเสนอแนะสัดส่วนเวลาในการพัฒนาเด็กแต่ละวัน ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงสัดส่วนเวลาการจัดกิจกรรมประจำวันระดับชั้นอนุบาล

กิจกรรม	อายุ 3 ปี ชั่วโมง : วัน (ประมาณ)	อายุ 4 ปี ชั่วโมง : วัน (ประมาณ)	อายุ 5 ปี ชั่วโมง : วัน (ประมาณ)
1. ทักษะพื้นฐานในชีวิตประจำวัน(รวมทั้งการช่วยตนเองในการแต่งกาย การรับประทานอาหาร สุขอนามัยและการนอนพักผ่อน)	3	2 1/2	2 1/4
2. การเล่นเกมเสรี	1	1	1
3. การคิดและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์	1	1	1
4. กิจกรรมด้านสังคม (การทำงานร่วมกับผู้อื่น)	1/2	3/4	1
5. กิจกรรมพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่	3/4	3/4	3/4
6. กิจกรรมที่มีการวางแผนโดยผู้สอน	3/4	1	1
เวลาโดยประมาณ	7	7	7

หมายเหตุ

1. สัดส่วนของเวลาในแต่ละวันที่เสนอไว้สามารถปรับและยืดหยุ่นได้ขึ้นอยู่กับผู้สอนและ สภาพการณ์ โดยยึดหลักการจัดกิจกรรมประจำวันประกอบ
2. ตัวอย่างข้อรายการ การพัฒนาที่นำเสนอให้ความสำคัญกับทักษะพื้นฐานในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาปฐมวัยเป็นการศึกษาขั้นแรกที่จะช่วยให้เด็กรู้จักช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวัน ซึ่งช่วงเด็กอายุ 3 ปีต้องให้เวลาในการทำกิจวัตรประจำวันมาก และเมื่อเด็กอายุมากขึ้นเวลาที่ให้จะน้อยลงเพราะเด็กเกิดทักษะการช่วยเหลือตนเองแต่กิจกรรมด้านสังคมเด็กที่อายุน้อยยังยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางดังนั้นการให้เวลาในช่วงวัย 3 ขวบจึงให้เวลาน้อยและจะเพิ่มขึ้นเมื่อเด็กอายุมากขึ้นเพราะเด็กต้องการเวลาในการเล่น ทำกิจกรรมร่วมกับคนอื่นมากขึ้น เป็นการฝึกให้เด็กอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

3 การเล่นเกมเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นสำหรับเด็กปฐมวัยช่วยฝึกเด็กตัดสินใจ คิดแก้ปัญหา คิดสร้างสรรค์ ในแต่ละวัน เด็กทุกวัยควรมีโอกาสเล่นเกม 1 ชั่วโมง : วัน

4. กิจกรรมที่ต้องมีการวางแผนโดยผู้สอนจะช่วยให้เด็กเกิดทักษะหรือความคิดรวบยอดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรเช่น ผู้สอนต้องการให้เด็กเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับผลไม้ ซึ่งผู้สอนต้องวางแผนกิจกรรมล่วงหน้า เวลาที่ใช้ในแต่ละวันที่กำหนดไว้ 3/4 ชั่วโมง (45 นาที) ในเด็กอายุ 3 ขวบ มิได้หมายความว่า ให้ผู้สอน สอนต่อเนื่อง 45 นาที ใน 1 กิจกรรม เพื่อให้เด็กเกิดความคิดรวบยอด ผู้สอนต้องพิจารณาว่าเด็กมีช่วงความสนใจสั้นจะต้องจัดแบ่งเวลาหลายช่วงให้เหมาะกับเด็กและเวลาที่เหลือ เด็กอาจถูกสอนความคิดรวบยอดเรื่องผลไม้ในกิจกรรมอื่น ๆ

รูปแบบกิจกรรมประจำวัน สามารถจัดได้ดังนี้ (คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2536 ข : 57-59)

1. กิจกรรมเสรี /การเล่นตามมุม

กิจกรรมเสรี/การเล่นตามมุมเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กเล่นอิสระตามมุมเล่นหรือมุมประสบการณ์หรือศูนย์การเรียนรู้ ที่จัดไว้ในห้องเรียน เช่น มุมบล็อก มุมหนังสือ มุมวิทยาศาสตร์หรือมุมธรรมชาติศึกษา มุมบ้าน มุมร้านค้า เป็นต้น มุมต่างๆ เหล่านี้เด็กมีโอกาสเลือกเล่นได้อย่างเสรีตามความสนใจและความต้องการของเด็ก ทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม อนึ่ง กิจกรรมเสรี นอกจากให้เด็กเล่นตามมุมแล้ว อาจให้เด็กเลือกทำกิจกรรมที่ผู้สอนจัดเสริมขึ้น เช่น เกมการศึกษา เครื่องเล่นกิจกรรมสร้างสรรค์ประเภทต่าง ๆ การจัดกิจกรรมเสรี/การเล่นตามมุม อาจจัดได้หลายลักษณะ เช่น

1.1 จัดกิจกรรมเสรีโดยเปิดโอกาสให้เด็กเลือกทำกิจกรรมสร้างสรรค์และเล่นตามมุมเล่นในช่วงเวลาเดียวกันอย่างอิสระ

1.2 จัดกิจกรรมเสรี โดยเน้นให้เด็กเลือกทำกิจกรรมสร้างสรรค์อย่างน้อย 1-2 อย่าง หรือตามข้อตกลงในแต่ละวัน

1.3 จัดกิจกรรมเสรีโดยการจัดมุมศิลปะหรือศูนย์ศิลปะให้เป็นส่วนหนึ่งของมุมเล่น หรือศูนย์การเรียนรู้ ฯลฯ

ข้อเสนอแนะ

1. ขณะเด็กเล่น ผู้สอนต้องคอยสังเกตความสนใจในการเล่นของเด็ก หากพบว่ามุมใดเด็กส่วนใหญ่ ไม่สนใจที่จะเล่นแล้ว ควรปรับเปลี่ยนจัดสื่อมุมเล่นใหม่ เช่น มุมบ้าน อาจจัดแปลงหรือเพิ่มเติม หรือเปลี่ยนเป็นมุมร้านค้า มุมเสริมสวย มุมหมอ ฯลฯ

2. หากมุดมีจำนวนเด็กในมุดมากเกินไป ผู้สอนควรให้เด็กมีโอกาสคิดแก้ปัญหาหรือผู้สอนชักชวนให้แก้ปัญหาในการเลือกเล่นมุดใหม่

3. การเลือกเล่นมุด การเล่นมุดเดียวเป็นระยะเวลาาน อาจทำให้เด็กขาดประสบการณ์การเรียนรู้ด้านอื่น ผู้สอนควรชักชวนให้เด็กเลือกมุดอื่น ๆ ด้วย

4. สื่อ เครื่องเล่นในแต่ละมุด ควรมีการสับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมเป็นระยะ เพื่อไม่ให้เด็กเกิดความเบื่อหน่าย เช่น เก็บหนังสือนิทานบางเล่มที่เด็กหมดความสนใจ และนำหนังสือนิทานใหม่มาวางแทน ฯลฯ

2. กิจกรรมสร้างสรรค์

กิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่ช่วยเด็กให้แสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการ โดยใช้ศิลปะ เช่น การเขียนภาพ การปั้น การฉีกปะ การตัดปะ การพิมพ์ภาพ การร้อย การประดิษฐ์ หรือวิธีการอื่นที่เด็กได้คิดสร้างสรรค์และเหมาะสมกับพัฒนาการ เช่น การเล่นพลาสติกสร้างสรรค์ การสร้างรูปจากกระดาษปึกสมุด ฯลฯ การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ ควรจัดให้เด็กทำทุกวัน โดยอาจจัดวันละ 3 - 5 กิจกรรม ให้เด็กเลือกทำ อย่างน้อย 1 - 2 กิจกรรมตามความสนใจ

ข้อเสนอแนะ

1. การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ควรพยายามหาวัสดุท้องถิ่นมาใช้ก่อนเป็นอันดับแรก

2. ก่อนให้เด็กทำกิจกรรม ต้องอธิบายวิธีใช้วัสดุที่ถูกต้องให้เด็กทราบ พร้อมทั้งสาธิตให้ดูจนเข้าใจ เช่น การใช้พู่กันหรือกาว จะต้องปาดพู่กันหรือกาวนั้นกับขอบภาชนะที่ใส่ เพื่อไม่ให้กาวหรือสีไหลเลอะเทอะ

3. ให้เด็กทำกิจกรรมสร้างสรรค์ประเภทใดประเภทหนึ่งร่วมกันในกลุ่มย่อย เพื่อฝึกให้เด็กรู้จักการวางแผน และการทำงานร่วมกันกับผู้อื่น

4. แสดงความสนใจในงานของเด็กทุกคนไม่ควรมองผลงานเด็กด้วยความขบขันและควรนำผลงานของเด็กทุกคนหมุนเวียนจัดแสดงที่ป้ายนิเทศ

5. หากพบว่าเด็กคนใดสนใจทำกิจกรรมอย่างเดียวยตลอดเวลาคควรกระตุ้นเร้า และจูงใจให้เด็กเปลี่ยนทำกิจกรรมอื่นบ้างเพราะกิจกรรมสร้างสรรค์แต่ละประเภทพัฒนาเด็กแต่ละด้านแตกต่างกัน และเมื่อเด็กทำตามคำแนะนำได้ ควรให้แรงเสริมทุกครั้ง

6. เก็บผลงานชิ้นที่แสดงความก้าวหน้าของเด็กเป็นรายบุคคลเพื่อเป็นข้อมูลสังเกตพัฒนาการของเด็ก

3. กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ

การเคลื่อนไหวและจังหวะ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้เคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกายอย่างอิสระตามจังหวะโดยใช้เสียงเพลง คำคล้องจอง ซึ่งจังหวะและดนตรีที่ใช้ประกอบได้แก่เสียงตบมือ เสียงเพลง เสียงเคาะไม้ เคาะเหล็ก รำมะนา กลอง ฯลฯ มาประกอบการเคลื่อนไหวเพื่อส่งเสริมให้เกิดจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ เด็กวัยนี้ร่างกายกำลังอยู่ในระหว่างพัฒนาการใช้ ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายยังไม่ผสมผสานหรือประสานสัมพันธ์กันอย่างสมบูรณ์การเคลื่อนไหวของเด็กมีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ ได้แก่ การคืบ คลาน, วิ่ง ได้แก่ การวิ่ง นุ่มนวล ได้แก่ การไหว้ การขยับ ขึงขัง ได้แก่ การกระต๊อบเท้าต่าง ๆ ตีกลองต่าง ๆ ร่าเริงมีความสุข ได้แก่ การตบมือ หัวเราะ เสร้า โศกเสียใจ ได้แก่ สีหน้า ท่าทาง ฯลฯ ทิศทางการเคลื่อนไหว เคลื่อนไหวไปข้างหน้าและข้างหลัง เคลื่อนไหวไปข้างซ้ายและข้างขวา เคลื่อนตัวขึ้นและลง เคลื่อนไหวรอบทิศ

รูปแบบการเคลื่อนไหว

1. การเคลื่อนไหวพื้นฐาน ได้แก่ การเคลื่อนไหวตามธรรมชาติของเด็กมี 2 ประเภท
  - 1.1 การเคลื่อนไหวอยู่กับที่ ได้แก่ ตบมือ ผงกศีรษะ ขยับตา ชันเข่า เคาะเท้า เคลื่อนไหวมือและแขน มือและนิ้วมือ เท้าและปลายเท้า
  - 1.2 การเคลื่อนไหวเคลื่อนที่ ได้แก่ คลาน คืบ เดิน วิ่ง กระโดดควมบ้า ก้าวกระโดด
2. การเลียนแบบ มี 4 ประเภท
  - 2.1 เลียนแบบท่าทางสัตว์
  - 2.2 เลียนแบบท่าทางคน
  - 2.3 เลียนแบบรถยนต์กลไกและเครื่องเล่น
  - 2.4 เลียนแบบปรากฏการณ์ธรรมชาติ
3. การเคลื่อนไหวตามบทเพลง ได้แก่ การเคลื่อนไหวหรือท่าทางประกอบเพลง เช่น เพลงไก่ เพลงข้ามถนน ฯลฯ
4. การท่าทางกายบริหารประกอบเพลง ได้แก่ การท่าทางกายบริหารตามจังหวะและทำนองเพลง หรือคำคล้องจอง
5. การเคลื่อนไหวเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ การเคลื่อนไหวที่ให้เด็กคิดสร้างสรรค์ท่าทางขึ้นเอง อาจชี้หน้าด้วยการป้อนคำถามเคลื่อนไหวโดยใช้อุปกรณ์ประกอบ เช่น

ห้วงหวาย แล่นผ้า ริบบิ้น ถุงทราย ฯลฯ

6. การเล่นหรือการแสดงท่าทางตามคำบรรยาย เรื่องราว ได้แก่ การเคลื่อนไหวหรือแสดงท่าทางตามจินตนาการจากเรื่องราวหรือคำบรรยายที่ผู้สอนเล่า

7. การปฏิบัติตามคำสั่งและข้อตกลง ได้แก่ การเคลื่อนไหวหรือท่าทางตามสัญญาหรือคำสั่งตามที่ได้ตกลงไว้ก่อนเริ่มกิจกรรม

8. การฝึกท่าทางเป็นผู้นำ ผู้ตาม ได้แก่ การเคลื่อนไหวหรือท่าทางจากความคิดสร้างสรรค์ของเด็กเอง แล้วให้เพื่อนปฏิบัติตามกิจกรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ควรเริ่มกิจกรรมจากการเคลื่อนไหวที่เป็นอิสระ และมีวิธีการที่ไม่ยุ่งยากมากนัก เช่น ให้เด็กได้กระจายอยู่ภายในห้องหรือบริเวณที่ฝึก และให้เคลื่อนไหวไปตามธรรมชาติของเด็ก

2. ควรให้เด็กได้แสดงออกด้วยตนเองอย่างอิสระและเป็นไปตามความนึกคิดของเด็กเอง ผู้สอนไม่ควรชี้แนะ

3. ควรเปิดโอกาสให้เด็กคิดหาวิธีเคลื่อนไหวทั้งที่ต้องเคลื่อนที่และไม่ต้องเคลื่อนที่เป็นรายบุคคล เป็นคู่ เป็นกลุ่ม ตามลำดับและกลุ่มไม่ควรเกิน 5-6 คน

4. ควรใช้สิ่งของที่อยู่กับเด็ก เศษวัสดุต่าง ๆ เช่น กระดาษ หนังสือพิมพ์ เศษผ้าท่อนไม้ เข้ามาช่วยในการเคลื่อนไหวและให้จังหวะ

5. ควรกำหนดจังหวะสัญญาณนัดหมายในการเคลื่อนไหวต่าง ๆ หรือเปลี่ยนท่าหรือหยุดให้เด็กทราบเมื่อทำกิจกรรมทุกครั้ง

6. ควรสร้างบรรยากาศอย่างอิสระ ช่วยให้เด็กรู้สึกอบอุ่น เพลิดเพลิน และรู้สึกสบายและสนุกสนาน

7. ควรจัดให้มีเกมการเล่นบ้างนาน ๆ ครั้ง เพื่อช่วยให้เด็กสนใจมากขึ้น

8. กรณีเด็กไม่ยอมเข้าร่วมกิจกรรม ผู้สอนไม่ควรใช้วิธีบังคับ ควรให้เวลาและโน้มน้าวให้เด็กสนใจเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ

9. หลังจากเด็กได้ออกกำลังเคลื่อนไหวร่างกายแล้วต้องให้เด็กพักผ่อน โดยอาจให้นอนเล่นบนพื้นห้อง นั่งพัก หรือเล่นสมมติเป็นตุ๊กตา อาจเปิดเพลงจังหวะช้า ๆ เบา ๆ ที่สร้างความรู้สึกละมุนให้เด็กอยากพักผ่อน

10. การจัดกิจกรรมควรจัดตามกำหนดตารางกิจวัตรประจำวัน และควรจัดให้เป็นที่น่าสนใจ เกิดความสนุกสนาน

4. กิจกรรมเสริมประสบการณ์ / กิจกรรมในวงกลม

กิจกรรมเสริมประสบการณ์ / กิจกรรมในวงกลม เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ ฝึกการทำงานและอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่จัดมุ่งฝึกให้เด็กได้มีโอกาสฟัง พูด สังเกต คิดแก้ปัญหาใช้เหตุผลและฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเรื่องที่เรียน โดยจัดกิจกรรมด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น สนทนา อภิปราย สาธิตทดลอง เล่นนิทานเล่นบทบาทสมมติ ร้องเพลง ท่องคำคล้องจอง ศึกษานอกสถานที่ เชิญวิทยากรมาให้ความรู้ ฯลฯ การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ สามารถจัดได้หลากหลายวิธี เช่น การสนทนา อภิปราย เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาในการพูด การฟัง รู้จักแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งสื่อที่ใช้อาจเป็นของจริง ของจำลอง รูปภาพ สถานการณ์จำลอง ฯลฯ การเล่านิทาน เป็นการเล่าเรื่องต่าง ๆ ส่วนมากจะเป็นเรื่องที่เน้นการปลูกฝังให้ เกิดคุณธรรม จริยธรรม วิธีการนี้จะช่วยให้เด็กเข้าใจได้ดีขึ้น ในการเล่านิทานสื่อที่ใช้อาจเป็นรูปภาพ หนังสือนิทาน หุ่น การแสดงท่าทาง ประกอบการเล่าเรื่อง การสาธิตเป็นการจัดกิจกรรมที่ต้องการให้เด็กได้สังเกตและเรียนรู้ตามขั้นตอนของกิจกรรมนั้น ๆ ในบางครั้งผู้สอนอาจให้เด็กอาสาสมัครเป็นผู้สาธิตร่วมกับผู้สอน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง เช่น การเพาะเมล็ด การเป่าลูกโป่ง การเล่นเกมการศึกษา ฯลฯ การทดลอง / ปฏิบัติการเป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เพราะได้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ได้สังเกตการเปลี่ยนแปลงฝึกการสังเกตการคิดแก้ปัญหา และส่งเสริมให้เด็กมีความอยากรู้อยากเห็นและค้นพบด้วยตนเอง เช่น การประกอบอาหาร การทดลองวิทยาศาสตร์ ง่าย ๆ การเลี้ยงหนอนผีเสื้อ การปลูกพืช ฯลฯ การศึกษานอกสถานที่ เป็นการจัดกิจกรรมที่ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงอีกรูปแบบหนึ่งด้วย การพาเด็กไปทัศนศึกษาสื่อต่างๆ รอบสถานศึกษาหรือสถานทีนอกสถานศึกษาเพื่อเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์แก่เด็กการเล่นบทบาทสมมติการเล่นบทบาทสมมติ เป็นการให้เด็กเล่นสมมติตนเองเป็นตัวละครต่าง ๆ ตามเนื้อเรื่องในนิทานหรือเรื่องราวต่าง ๆ อาจใช้สื่อประกอบการเล่นสมมติเพื่อเร้าความสนใจและก่อให้เกิดความสนุกสนาน เช่น หุ่นสวมศีรษะ ที่คาดศีรษะรูปคนและสัตว์รูปแบบต่าง ๆ เครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์ของจริงชนิดต่าง ๆ การร้องเพลง เล่นเกม ท่องคำคล้องจอง เป็นการจัดให้เด็กได้แสดงออกเพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและจังหวะ เกมที่นำมาเล่นไม่ควรเน้นการแข่งขัน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรยึดหลักการจัดกิจกรรมที่เน้นให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงและมีโอกาสค้นพบด้วยตนเองให้มากที่สุด

2. ผู้สอนควรยอมรับความคิดเห็นที่หลากหลายของเด็กและให้โอกาสเด็กได้ฝึกคิด

3. อาจเชิญวิทยากรมาให้ความรู้แทนผู้สอน เช่น พ่อแม่ ตำรวจ หมอ ฯลฯ จะช่วยให้เด็กสนใจและสนุกสนานยิ่งขึ้น

4. ในขณะที่เด็กทำกิจกรรม หรือหลังจากทำกิจกรรมเสร็จแล้ว ผู้สอนควรใช้คำถามปลายเปิดที่ชวนให้เด็กคิด ไม่ควรใช้คำถามที่มีคำตอบ “ใช่” “ไม่ใช่” หรือมีคำตอบให้เด็กเลือกและผู้สอนควรใจเย็นให้เวลาเด็กคิดคำตอบ

5. ช่วงระยะเวลาที่จัดกิจกรรมสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ให้คำนึงถึงความสนใจของเด็กและความเหมาะสมของกิจกรรมนั้น ๆ เช่น กิจกรรมการศึกษานอกสถานที่การประกอบอาหาร การปลูกพืช อาจใช้เวลานานกว่าที่กำหนดไว้

5. กิจกรรมกลางแจ้ง

กิจกรรมกลางแจ้งเป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้มีโอกาสออกไปนอกห้องเรียนเพื่อออกกำลังกายและแสดงออกอย่างอิสระโดยยึดความสนใจและความสามารถของเด็กแต่ละคนเป็นหลัก กิจกรรมกลางแจ้งที่ผู้สอนควรจัดให้เด็กได้เล่น เช่น

5.1 การเล่นเครื่องเล่นสนาม เครื่องเล่นสนาม หมายถึง เครื่องเล่นที่เด็กอาจปีนป่าย หมุน โยก ซึ่งทำออกมาในรูปแบบ ต่าง ๆ เช่น เครื่องเล่นสำหรับปีนป่าย หรือตาข่ายสำหรับปีนเล่นเครื่องเล่นสำหรับโยกหรือไกว เช่น ม้าไม้ ชิงช้า ม้านั่งโยก ไม้กระดก ฯลฯ

5.2 เครื่องเล่นสำหรับหมุน เช่น ม้าหมุน พวงมาลัยรถสำหรับหมุนเล่น ราวโหนขนาดเล็กสำหรับเด็ก ดันไม้สำหรับเดินทรงตัว หรือ ไม้กระดานแผ่นเดียว เครื่องเล่นประเภทล้อเลื่อน เช่น รถสามล้อ รถลากจูง ฯลฯ การเล่นทราย ทรายเป็นสิ่งที่เด็ก ๆ ชอบเล่น ทั้งทรายแห้ง ทรายเปียก นำมาก่อเป็นรูปต่าง ๆ ได้ และสามารถนำวัสดุอื่นมาประกอบการเล่นตกแต่งได้ เช่น กิ่งไม้ ดอกไม้ เปลือกหอย ฟิมพ์ขั้วนม ที่ตัดทราย ฯลฯ ปกติบ่อทรายจะอยู่กลางแจ้ง โดยอาจจัดให้อยู่ใต้ร่มเงาของต้นไม้หรือสร้างหลังคาทำขอบกั้น เพื่อมิให้ทรายกระจัดกระจาย บางโอกาสอาจพรมน้ำให้ชื้นเพื่อเด็กจะได้ก่อเล่น นอกจากนี้ ควรมีวิธีการปิดกั้นมิให้สัตว์เลื้อยลงไปทำความสกปรกในบ่อทรายได้

5.3 การเล่นน้ำ เด็กทั่วไปชอบเล่นน้ำมาก การเล่นน้ำนอกจากสร้างความพอใจและคลายความเครียดให้เด็กแล้วยังทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้อีกด้วย เช่น เรียนรู้ทักษะการสังเกต จำแนกเปรียบเทียบปริมาณ ฯลฯ อุปกรณ์ที่ใส่น้ำอาจเป็นถังที่สร้างขึ้น โดยเฉพาะหรืออ่างน้ำวางบนขาตั้งที่มั่นคงความสูงพอที่เด็กจะขึ้น ได้พอดี และควรมีผ้าพลาสติกกันลื่นผ้าเปียกให้เด็กใช้คลุมระหว่างเล่น

5.4 การเล่นสมมติในบ้านตุ๊กตาหรือบ้านจำลอง เป็นบ้านจำลองสำหรับให้เด็กเล่น จำลองแบบจากบ้านจริง ๆ อาจทำด้วยเศษวัสดุ ประเภทผ้าใบ กระสอบป่าน ของจริงที่ไม่ใช่แล้ว เช่น หม้อ เต้า ขาม อ่าง เตา รั้ว เครื่องครัว ตุ๊กตาสมมติเป็นบุคคลในครอบครัว เสื้อผ้าผู้ใหญ่ที่ไม่ใช่แล้วสำหรับผลัดเปลี่ยนมีการตกแต่ง บริเวณใกล้เคียงให้เหมือนบ้านจริง ๆ บางครั้งอาจจัดเป็นร้านขายของ สถานที่ทำการต่าง ๆ เพื่อให้เด็กเล่นสมมติตามจินตนาการของเด็กเอง

5.5 การเล่นในมุมช่างไม้เด็กต้องการการออกกำลังในการเคาะ ตอก กิจกรรมการเล่นในมุมช่างไม้จะช่วยในการพัฒนากล้ามเนื้อให้แข็งแรงช่วยฝึกการใช้มือและการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา นอกจากนี้ยังฝึกให้รักงานและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์อีกด้วย

5.6 การเล่นกับอุปกรณ์กีฬาเป็นการนำอุปกรณ์กีฬามาให้เด็กเล่นอย่างอิสระ หรือใช้ประกอบเกมการเล่นที่ให้อิสระแก่เด็กให้มากที่สุด ไม่ควรเน้นการแข่งขันเพื่อมุ่งหวังแพ้ชนะ อุปกรณ์กีฬาที่นิยมนำมาให้เด็กเล่น เช่น ลูกบอล ห่วงยาง ดุจทราย ฯลฯ

5.7 การเล่นเกมการละเล่น กิจกรรมการเล่นเกมที่จัดให้เด็กเล่น เช่น เกมการละเล่นของไทย เกมการละเล่นของท้องถิ่น เช่น มอญซ่อนผ้า รีรีข้าวสาร แม่จูงโพงพาง ฯลฯ การละเล่นเหล่านี้ต้องใช้บริเวณที่กว้างการเล่นอาจเล่นเป็นกลุ่มเล็ก/กลุ่มใหญ่ก็ได้ก่อนเล่นผู้สอนอธิบายกติกาและสาธิตให้เด็กเข้าใจ ไม่ควรนำเกมการละเล่นที่มีกติกายุ่งยาก และเน้นการแข่งขันแพ้ชนะมาจัดกิจกรรมให้กับเด็กวัยนี้ เพราะเด็กจะเกิดความเครียดและสร้างความรู้สึกที่ไม่ดีต่อตนเอง

ข้อเสนอแนะ

1. หมั่นตรวจตราเครื่องเล่นสนามและอุปกรณ์ประกอบให้อยู่ในสภาพที่ปลอดภัยและใช้การได้ดีอยู่เสมอ
2. ให้โอกาสเด็กเลือกเล่นกลางแจ้งอย่างอิสระทุกวัน อย่างน้อยวันละ

3. ผู้สอนต้องคอยดูแลอย่างใกล้ชิดเพื่อระมัดระวังความปลอดภัยในการเล่น หากพบว่าเด็กแสดงอาการเหนื่อย อ่อนล้า ควรให้เด็กหยุดพัก
4. ไม่ควรนำกิจกรรมพลศึกษาสำหรับเด็กระดับประถมศึกษามาใช้สอนกับเด็กระดับปฐมวัยเพราะยังไม่เหมาะสมกับวัย
5. หลังจากเลิกกิจกรรมกลางแจ้งควรให้เด็กได้พักผ่อนหรือนั่งพักไม่ควรให้เด็กรับประทาน อาหารกลางวันหรือดื่มนมทันที เพราะอาจทำให้เด็กอาเจียน เกิดอาการจุกแน่นได้

6. เกมการศึกษา

เกมการศึกษาเป็นเกมที่ช่วยพัฒนาสติปัญญา มีกฎเกณฑ์กติกาต่างๆ เด็กสามารถเล่นคนเดียวหรือเล่นเป็นกลุ่มได้ช่วยให้เด็กรู้จักสังเกตคิดหาเหตุผลและเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสี รูปร่างจำนวน ประเภท และความสัมพันธ์เกี่ยวกับพื้นที่ ระยะ เกมการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กวัย 3-5 ปี เช่น เกมจับคู่ แยกประเภท จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับ โดมิโน ลีोटโต ภาพตัดต่อ ต่อตามแบบ ฯลฯ

ข้อเสนอแนะ

1. การสอนเกมการศึกษาในระยะแรก ควรเริ่มสอนโดยใช้ของจริง เช่น การจับคู่กระป๋องแป้งที่เหมือนกัน หรือการเรียงลำดับกระป๋องแป้งตามลำดับสูง-ต่ำ
  2. การเล่นเกมในแต่ละวัน อาจจัดให้เล่นทั้งเกมชุดใหม่และเกมชุดเก่า
  3. ผู้สอนอาจให้เด็กหมุนเวียนเข้ามาเล่นเกมกับผู้สอนทีละกลุ่ม หรือสอนทั้งชั้นตามความเหมาะสม
  4. ผู้สอนอาจให้เด็กที่เล่นได้แล้ว มาช่วยแนะนำกติกาการเล่นในบางโอกาสได้
  5. การเล่นเกมการศึกษา นอกจากใช้เวลาในช่วงกิจกรรมเกมการศึกษาตามตารางกิจกรรมประจำวันแล้วอาจให้เด็กเลือกเล่นอิสระในช่วงเวลากิจกรรมเสรีได้
  6. การเก็บเกมที่เล่นแล้วอาจเก็บใส่กล่องเล็ก ๆ หรือใส่ถุงพลาสติก หรือใช้ยางรัด แยกแต่ละเกม แล้วจัดใส่กล่องใหญ่รวมไว้เป็นชุด
- ทิศทางการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- กระทรวงศึกษาศาสตร์มีนโยบายปฏิรูปการศึกษารอบ 2 ที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับอนุบาล คือ มาตรการหลัก ส่งเสริมบทบาทของครอบครัวและสร้างควม

เข้มแข็งของครอบครัวในการพัฒนาการเรียนรู้ของบุตรหลานในทุกระดับประเภทการศึกษา โดยมีมาตรการคือ การพัฒนาและเตรียมความพร้อมของเด็กก่อนเข้าเรียนประถมศึกษา โดยเฉพาะการให้ความรู้แก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง รวมทั้งผู้เตรียมตัวเป็นพ่อแม่ เพื่อให้เด็กในระดับอนุบาลมีพัฒนาการตามวัยอย่างมีคุณภาพ และมีความพร้อมในการศึกษาและเรียนรู้ในระดับสูงขึ้น ซึ่งในส่วนนี้กระทรวงศึกษาธิการมีแนวทางที่จะปรับพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 เพื่อให้ระบบการศึกษาทุกระดับเชื่อมโยงกัน และมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงทันกับสังคมโลก โดยมีเป้าหมายชัดเจนในการพัฒนาคน สร้างพลเมืองยุคใหม่ ปลูกฝังให้เป็นพลเมืองดี เคารพกติกา มีวินัยต่อตนเอง เพราะฉะนั้นเมื่อจะสร้างคนตามคุณลักษณะนี้จะต้องเริ่มสร้างแต่ระดับอนุบาล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2553 : 2-3) โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ก็มีนโยบายการจัดการศึกษาอนุบาลให้ความสำคัญและตระหนักถึงการพัฒนาเด็กอนุบาลให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว เช่นเดียวกัน โดยการปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัยยิ่งขึ้น เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม โดยมีครอบครัวเป็นแกนหลัก และผู้มีหน้าที่ดูแลเด็กทุกภาคส่วนของสังคม

จากการระดมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาอนุบาลจากหลายหน่วยงาน ทั้งภาครัฐ และเอกชน เพื่อหาทิศทางพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2556 ให้สอดคล้องกับภาวะในปัจจุบันและสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 นั้น ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยฉบับนี้ค่อนข้างสมบูรณ์ หลักสูตรเป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการวางมาตรฐานของเด็กปฐมวัย แต่การที่จะประสบผลสำเร็จ ยังมีองค์ประกอบอีกหลายอย่าง การปรับคงจะเป็นการเพิ่มเติมและแก้ไขตามการเปลี่ยนแปลง โดยศึกษาเทียบเคียงหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยของประเทศต่าง ๆ เช่น นิวซีแลนด์ อังกฤษ สิงคโปร์ สหรัฐอเมริกา เป็นต้น และนางงานวิจัยด้านสมรรถนะเด็กปฐมวัย รวมทั้งนโยบายที่สำคัญ ๆ มาประกอบการเพิ่มเติมรายละเอียดในเอกสารคู่มือหลักสูตรให้มีความสมบูรณ์ ส่วนประเด็นการสอนภาษาอังกฤษสำหรับเด็กอนุบาลเพื่อรองรับการเตรียมเด็กไทยสู่ประชาคมอาเซียนนั้น คงต้องทบทวนเรื่องความพร้อมของบุคลากรที่เป็นต้นแบบการเรียนการสอน เด็กต้องได้เรียนรู้อย่างถูกหลักวิธี ต้องคำนึงถึงความสนใจ ความพร้อมของเด็ก ความพร้อมของโรงเรียน และบริบทว่ามีความสอดคล้องสัมพันธ์กับการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันของเด็กหรือไม่ ดังทฤษฎีการสอนภาษาที่ว่า การสอนภาษาให้เกิด

ประสิทธิภาพสูงสุด ภาษาควรมีความหมายกับเด็ก ถ้าสอนให้เด็กคุ้นเคยกับภาษาอย่างมีความหมายโดยไม่บังคับว่าต้องอ่านให้ออกเขียนให้ได้ แต่เป็นการจัดประสบการณ์ทางภาษาที่มีความหมาย เช่น เล่นิทานให้ฟังทุกวัน จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความสุข และการใช้ภาษาต่างประเทศนั้น ต้องมาจากการวางพื้นฐานที่ถูกต้อง ถ้าโครงการออกเสียงเป็นกุญแจสำคัญในการใช้ภาษา เพราะฉะนั้นถ้าต้นฉบับการสอนภาษาผิดและปล่อยปละ เด็กจะไม่มีต้นแบบหรือแบบอย่างที่ดี ต้องเนื่องจากมีผลต่อประสิทธิภาพของการสื่อสารของเด็กอนุบาลในอนาคต เพื่อให้เข้าใจตรงกัน พ่อแม่ ผู้ปกครองและครูผู้สอนมีหน้าที่ทำให้เด็กไทยพูดภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาประจำชาติให้สามารถ สื่อสาร สื่อความหมาย เข้าใจภาษาและออกเสียงได้ถูกต้องตามวัยเสียก่อน

ประเด็นการใช้สื่อ ICT สำหรับเด็กอนุบาล ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละช่วงวัย ดูแล้วเด็กอนุบาลมีวุฒิภาวะที่ไม่เหมาะกับการใช้โดยลำพังแต่อาจใช้ในการเข้ามาเติมเต็มบางส่วน อย่างไรก็ตามเด็กอนุบาลต้องการการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง โดยการลงมือกระทำผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 มากที่สุด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา จะได้นำนโยบาย ทิศทางแนวทาง ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นเรื่องการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ของทุกฝ่ายมาเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยให้มีประสิทธิภาพมาตรฐาน เพื่อพัฒนาเด็กไทยให้เต็มตามศักยภาพตามความแตกต่างระหว่างบุคคลต่อไป

3. ความหมายของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนระดับอนุบาล

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในระดับอนุบาล จะใช้อีกคำหนึ่งว่า การจัดประสบการณ์ สำหรับเด็กปฐมวัย ดังนั้นในการจัดการศึกษาระดับอนุบาลหรือปฐมวัย จึงใช้คำว่า “การจัดประสบการณ์” วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537 : 41) กล่าวว่า รูปแบบการจัดประสบการณ์ หมายถึง แบบแผนหรือตัวแบบ (Models) หมายถึง ลักษณะการจำลองสภาพความเป็นจริงว่า ถ้าจะให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้นั้น จะมีสิ่งใดบ้างที่น่าจะได้นำมาศึกษาและพิจารณา เพราะตัวแบบเป็นสิ่งที่ได้มาจากทางเลือกแต่ละทางที่มีระดับของการบรรลุวัตถุประสงค์ ทิศนา แขมมณี (2552 : 47) โดยแบบแผนการดำเนิน การสอนที่ได้รับการจัดเป็นระบบ อย่างสัมพันธ์สอดคล้องกับทฤษฎีหลักการเรียนรู้หรือการสอนที่รูปแบบนั้นยึดถือ และได้รับการพิสูจน์ ทดสอบว่ามีประสิทธิภาพ สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายเฉพาะของรูปแบบนั้น ๆ โดยทั่วไปแบบแผนการดำเนินการสอนดังกล่าวมักประกอบด้วย ทฤษฎี หลักการที่รูปแบบนั้นยึดถือ และกระบวนการสอนที่มีลักษณะเฉพาะ อันจะนำผู้เรียนไปสู่

จุดมุ่งหมายเฉพาะที่รูปแบบนั้นกำหนด ซึ่งผู้สอนสามารถนำไปใช้เป็นแบบแผนหรือแบบอย่างในการจัดและดำเนินการสอนอื่น ๆ ที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะเช่นเดียวกันได้ จอยส์ และเวล (Joyce and Weil. 1996 : 1-4) รูปแบบการจัดประสบการณ์เป็นแผนหรือแบบซึ่งสามารถใช้เพื่อการสอนในห้องเรียน หรือการสอนพิเศษเป็นกลุ่มย่อยหรือเพื่อจัดสื่อการสอน ซึ่งรวมถึงภาพยนตร์ เทปบันทึกเสียง โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และหลักสูตรรายวิชา แต่ละรูปแบบจะให้แนวทางในการออกแบบการสอนที่ช่วยให้เด็กบรรลุวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กัน

จึงสรุปได้ว่า รูปแบบการจัดประสบการณ์ดังกล่าว หมายถึง แบบแผนที่ผ่านกระบวนการคิดและการปฏิบัติจนได้ข้อพิสูจน์ว่า มีประสิทธิภาพ สามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้บรรลุวัตถุประสงค์

องค์ประกอบของรูปแบบการจัดประสบการณ์

คิมป์ (Kemp. 1977 : 386 – 387 ; อ้างถึงใน ทิศนา แจมมณี. 2552 : 218 – 220) กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของรูปแบบโดยทั่วไป ดังนี้

1. รูปแบบจะต้องนำไปสู่การทำนาย (Prediction) ผลที่ตามมาสามารถพิสูจน์และทดสอบได้ กล่าวคือ สามารถนำไปสร้างเครื่องมือเพื่อนำไปพิสูจน์และทดสอบได้

2. โครงสร้างของรูปแบบจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relationship) ซึ่งสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์หรือเรื่องนั้นได้

3. รูปแบบจะต้องสามารถช่วยสร้างจินตนาการ (Imagination) มโนทัศน์ (Concept) และความสัมพันธ์ (Interrelations) รวมทั้งช่วยขยายขอบเขตของการสืบเสาะความรู้

4. รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (Structural Relationships) มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง (Associative Relationships)

รูปแบบ (Model) ที่ใช้กันอยู่โดยทั่วไปมี 4 แบบ หรือ 4 ลักษณะ คือ (Keeves. 1998 : 386 – 387)

1. รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogue Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกในลักษณะของการเปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ อย่างน้อย 2 สิ่งขึ้นไป รูปแบบลักษณะนี้ใช้กันมากทางด้านวิทยาศาสตร์กายภาพ สังคมศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์

2. รูปแบบเชิงภาษา (Semantic Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกผ่านทางการใช้ภาษา (พูดและเขียน) รูปแบบลักษณะนี้ใช้กันมากทางด้านศึกษาศาสตร์

3. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกผ่านทางสูตรคณิตศาสตร์ ซึ่งส่วนมากจะเกิดขึ้นหลังจากได้รูปแบบเชิงภาษาแล้ว

4. รูปแบบเชิงผัง (Schematic Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกผ่านทางแผนผัง แผนภาพ แผนภูมิ กราฟ เป็นต้น

5. รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ของสภาพการณ์หรือปัญหาใด ๆ ส่วนใหญ่มักเป็นรูปแบบด้านศึกษาศาสตร์

จากลักษณะของรูปแบบดังกล่าว ได้อธิบายไว้ว่า ในการจัดการศึกษามักใช้รูปแบบการจัดประสบการณ์เชิงภาษาและเชิงสาเหตุ ที่ต้องอาศัยการสร้างรูปแบบการจัดประสบการณ์ สามารถใช้ในการจัดประสบการณ์ ดังรูปแบบการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กอนุบาลหลายรูปแบบ เช่น รูปแบบการสอนแบบโครงการ การสอนภาษาธรรมชาติ หรือการสอนแบบสตอรี่ไลน์ ได้ยึดหลักตามองค์ประกอบของปรัชญาเด็กอนุบาล ทฤษฎีการเรียนรู้ หลักการพัฒนาเด็กอนุบาล ชรรถชาติ และการเรียนรู้ของเด็กอนุบาล กระบวนการจัดประสบการณ์มาสร้างเป็นรูปแบบการจัดประสบการณ์ที่สอดคล้องกับเด็กอนุบาล โดยผ่านขั้นตอนการทดสอบอย่างเป็นระบบก่อนนำมาใช้จัดประสบการณ์ดังที่มีการให้แนวทางของรูปแบบการจัดประสบการณ์ว่าจำเป็นต้องมีองค์ประกอบสำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

1. ปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐานหรือเป็นหลักของรูปแบบการเรียนรู้ นั้น ๆ

2. การบรรยายและอธิบายสภาพหรือลักษณะการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักการที่ยึดถือ

3. การจัดระบบ คือ มีการจัดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในระบบให้สามารถช่วยผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สู่เป้าหมายของระบบหรือกระบวนการนั้น ๆ

4. การอธิบายหรือใช้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการและเทคนิคการจัดการเรียนรู้ต่าง ๆ อันจะช่วยให้การจัดกระบวนการเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ประเภทของรูปแบบการจัดประสบการณ์

รูปแบบการจัดประสบการณ์มีหลายรูปแบบในแต่ละรูปแบบมีจุดเน้นที่ต่างกัน มีผู้ศึกษาและเสนอการจัดกลุ่มของรูปแบบการจัดประสบการณ์ ดังนี้

คิ้วส์ (Keeves. 1998 : 86 – 393) ได้จำแนกประเภทรูปแบบเป็น 5 ประเภท
ดังนี้

1. รูปแบบที่เหมือน ๆ กัน หรือที่อุปมาได้กับสิ่งอื่น (Analogue Models)

2. รูปแบบที่อธิบายความหมาย หรือที่ให้ความหมาย (Semantic Models) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาในการบรรยายลักษณะของรูปแบบ

3. รูปแบบที่มีลักษณะเป็นแผนภูมิหรือเป็นแบบแผน หรือเป็น
โครงการ (Schematic Models)

4. รูปแบบที่เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ที่มีความถูกต้องแน่นอน
(Mathematical Models)

5. รูปแบบที่แสดงเหตุผล (Causal Models)

จอยส์ และเวล (Joyce and Well. 1996 : 161) ได้จัดกลุ่มรูปแบบการสอน
ตามจุดเน้น หรือผลที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน รูปแบบการสอนตามแนวคิดนี้ จัดแบ่ง
เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

1. รูปแบบการจัดประสบการณ์ที่เน้นการพัฒนาคน (The Personal Family) เน้นการพัฒนาที่ตัวบุคคล กระบวนการพัฒนาผู้เรียนแต่ละบุคคล กระบวนการสร้าง และพัฒนาศักยภาพเอกลักษณ์ อารมณ์ของตนเอง มุ่งสอนให้รู้จักการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม เสริมสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม มีความริเริ่มสร้างสรรค์ และรับผิดชอบ เพื่อพัฒนา คุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น รูปแบบการสอนในกลุ่มนี้ ได้แก่ การสอนแบบไม่สั่งการ (Nondirective Teaching) การสอนเพื่อเพิ่มโน้ตทัศน์ในตนเอง (Enhancing Self – Concept) เป็นต้น

2. รูปแบบการจัดประสบการณ์ที่เน้นปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (The Social Family) เน้นความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น โดยใช้การประนีประนอมในการแก้ปัญหา การมีส่วนร่วมกับผู้เรียนตามหลักการประชาธิปไตย การทำงานร่วมกัน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนทำงานร่วมกัน อย่างมีประสิทธิภาพ รูปแบบการสอนในกลุ่มนี้ ได้แก่ การสอนแบบค้นคว้าเป็นกลุ่ม (Group Investigation) การแสดงบทบาทสมมุติ (Role Playing) การศึกษาสังคมด้วยกระบวนการสืบสอบ (Jurisprudential Inquiry) เป็นต้น

3. รูปแบบการจัดประสบการณ์ที่เน้นการจัดกระบวนการสารสนเทศ หรือกระบวนการคิด (The Information – Processing Family) มุ่งส่งเสริมความสามารถในการ

รวบรวมวิเคราะห์ข้อมูล รูปแบบการสอนในกลุ่มนี้ ได้แก่ การสอนการคิดเชิงอนุมาน (Inductive Thinking) การสอนมโนทัศน์ (Concept Attainment) การฝึกกระบวนการสืบสอบ (Inquiry Training) การสอนการจำ (Memorization) การสอนการให้โครงสร้างทางความคิด (Advance Organizers) การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ (Synectics) การพัฒนาทางปัญญา (The Developing Intellect) และการฝึกกระบวนการสืบสอบทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Inquiry) เป็นต้น

4. รูปแบบการจัดประสบการณ์ที่เน้นด้านพฤติกรรม (The Behavior System Family) รูปแบบการสอนในกลุ่มนี้ได้รับแนวคิดมาจากทฤษฎีการเรียนรู้เชิงพฤติกรรม เน้นการปรับพฤติกรรม การตอบสนอง หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้เรียน รูปแบบการสอนในกลุ่มนี้ ได้แก่ การสอนเพื่อให้ควบคุมตัวเอง (Learning Self-Control) การเรียนแบบรอบรู้ (Mastery Learning) การฝึกฝนตนเอง (Training and Self-Control) การเรียนรู้แบบมีเงื่อนไข (The Condition of Learning) การสอนตรง (Direct Instruction) สถานการณ์จำลอง (Simulation) การเรียนรู้สังคม (Social Learning) เป็นต้น

ทศนา แยมมณี (2552 : 210-215) ได้ศึกษาวิเคราะห์ และจัดหมวดหมู่ของรูปแบบจัดประสบการณ์ ดังนี้

หมวดที่ 1 รูปแบบการจัดประสบการณ์ที่เน้นเนื้อหา (Content Oriented Model)

หมวดที่ 2 รูปแบบการจัดประสบการณ์ที่เน้นกระบวนการ (Process Model)

หมวดที่ 3 รูปแบบการจัดประสบการณ์ที่เน้นกระบวนการทางสังคม (Social Oriented Model)

หมวดที่ 4 รูปแบบการจัดประสบการณ์ที่เน้นตัวบุคคล (Personal Oriented Model)

หมวดที่ 5 รูปแบบการจัดประสบการณ์ที่เน้นทักษะและพฤติกรรม (Skill or Behavior Oriented Model)

รูปแบบการจัดประสบการณ์ระดับชั้นอนุบาล มีนักการศึกษาได้ออกแบบและนำเสนอรูปแบบการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนระดับชั้นอนุบาลไว้มากมาย เช่น รูปแบบการจัดประสบการณ์ตามแนวมอนเตซซอรี, รูปแบบการสอนภาษาโดยรวม/ธรรมชาติ, แบบวอลดอร์ฟ, แบบนีโอ-ฮิวแมนิส, แบบสตอรี่ไลน์ เป็นต้น

1. รูปแบบการจัดประสบการณ์ตามแนวมอนเตสซอรี (Montessori.

1870-1952)

หลักสูตรการสอนแบบมอนเตสซอรี ดร.มาเรีย มอนเตสซอรี ผู้ริเริ่มคิด และจัดตั้งวิธีการสอนแบบมอนเตสซอรี จากความเชื่อในการจัดการศึกษาให้แก่เด็กในระยะ เริ่มต้นว่า จุดมุ่งหมายในการให้การศึกษาในระยะแรกนั้น ไม่ใช่การเอาความรู้ไปบอกให้เด็ก แต่ควรเป็นการปลูกฝังให้เด็กได้เจริญเติบโตไปตามความต้องการตามธรรมชาติของเขา การที่จะช่วยให้เด็กได้เจริญเติบโตไปตามขั้นตอนของความสามารถนั้น ควรจะต้องพัฒนาการสอน ให้สัมพันธ์กับพัฒนาการความต้องการของเด็ก ที่ต้องการจะเป็นอิสระในขอบเขตที่กำหนดไว้ ให้ ตลอดจนการจัดสิ่งแวดล้อมอย่างสมบูรณ์ และพิถีพิถัน การสอนแบบมอนเตสซอรี ได้มา จากการที่มอนเตสซอรีได้สังเกตเด็กในสภาพที่เป็นจริงของเด็ก ไม่ใช่สภาพที่ผู้ใหญ่ต้องการให้ เด็กเป็น จากการสังเกตเด็กจึงได้พัฒนาวิธีการสอน การจัดเตรียมสิ่งแวดล้อม และอุปกรณ์การ สอนต่าง ๆ ขึ้นมาใช้ โดยเริ่มต้นจากการทดลองที่โรงเรียนที่มอนเตสซอรีเข้าไปรับผิดชอบ ที่ เรียกว่า Casa Dei Bambini หรือ Children's House แล้ววิธีการสอนนี้จึงได้แพร่หลายต่อไปจน ทั่วโลกเช่นในปัจจุบัน โดยมีปรัชญาและหลักการของการสอนดังนี้ คือ

1. เด็กจะต้องได้รับการยอมรับนับถือ เด็กจะต้องได้รับการยอมรับ นับถือในสภาพที่แตกต่างไปจากผู้ใหญ่ เราต้องยอมรับนับถือเด็กในลักษณะเฉพาะของเด็กแต่ละ คน เนื่องจากเด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ควรจัดการศึกษาให้เด็กแต่ละคนตาม ความสามารถ และความต้องการตามธรรมชาติของเขา โดยการพัฒนาการสอนให้สัมพันธ์กับ พัฒนาการความต้องการของเด็ก

2. เด็กที่มีจิตซึมซาบได้ มนุษย์เราเป็นผู้ให้การศึกษาแก่ตนเอง และเปรียบจิตของเด็กเหมือนฟองน้ำ ซึ่งจะซึมซาบข้อมูลจากสิ่งแวดล้อม เด็กใช้จิตในการหา ความรู้ ซึมซาบเอาสิ่งต่างๆ เข้าไปในจิตของตนเองได้ (The Absorbent Mind) ในการพัฒนา ของจิตที่ซึมซาบ ได้มีทั้งระดับที่เราทำไปโดยที่รู้สึกตัว และโดยไม่รู้ตัว อายุตั้งแต่เกิดถึง 3 ขวบ เป็นช่วงที่จิตซึมซาบโดยไร้ความรู้สึก โดยการพัฒนาประสาทที่ใช้ในการเห็น การได้ยิน การลิ้มรส การดมกลิ่น และการสัมผัส เด็กจะซึมซาบทุกสิ่งทุกอย่าง

3. ช่วงเวลาหลักของชีวิต คือ คือช่วงเวลาที่สำคัญที่สุด สำหรับการ เรียนรู้ในระยะแรกเป็นช่วงพัฒนาสติปัญญา และเด็กสามารถเรียนทักษะเฉพาะอย่างได้อย่างดี ครูจะต้องช่างสังเกต และใช้ประโยชน์จากช่วงเวลานี้ในการจัดการเรียนการสอนให้สมบูรณ์ ที่สุด

4. การเตรียมสิ่งแวดล้อม มอนเตสซอร์รี่เชื่อว่า เด็กเรียนได้ดีที่สุดในสภาพการจัดสิ่งแวดล้อมที่ได้เตรียมเอาไว้อย่างมีจุดหมาย การจัดเตรียมสิ่งแวดล้อมเช่นนี้เพื่อให้เด็กได้มีอิสระจากการควบคุมของผู้ใหญ่ เด็กจะได้ทำกิจกรรมต่างๆ ตามความคิดของตนเองบ้าง

5. การศึกษาด้วยตนเอง เด็กสามารถเรียนได้ด้วยตนเองจากการที่เด็กมีอิสระในสิ่งแวดล้อมที่จัดเตรียมไว้อย่างสมบูรณ์ การมีอิสระนี้มอนเตสซอร์รี่กล่าวว่า ไม่ใช่สัญลักษณ์ของเสรีภาพเท่านั้น แต่หมายถึงเส้นทางไปสู่การศึกษา เด็กมีสิทธิ์ที่จะเรียนรู้ ระเบียบวินัยของชีวิต โดยการมีอิสระภาพในการทำงานด้วยตนเอง แก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง การศึกษาดด้วยตนเอง ควรจะมีบทบาทมากขึ้นในวงการการศึกษา และควรจะเน้นเด็กเป็นศูนย์กลางในการเรียนเพิ่มขึ้น ลควิธีการให้ครูเป็นศูนย์กลางในการเรียน

การจัดการเรียนการสอนแบบมอนเตสซอร์รี่ในโรงเรียนนั้น กิจกรรมถือเป็นส่วนสำคัญของสิ่งต่าง ๆ ที่ดำเนินไปในโรงเรียน มอนเตสซอร์รี่เชื่อว่า เด็กเล็กควรจะเรียนด้วยร่างกายทั้งหมด โดยเน้นทางด้านการศึกษาประสาทสัมผัส กิจกรรม หรืองานที่เด็กทำจะต้องมีความหมาย อุปกรณ์การเรียนได้วางรูปแบบเอาไว้ให้เด็กได้ทำงานต่าง ๆ เป็นไปตามขั้นตอนงานจะกระตุ้นทำให้เด็กทำงานต่อไป การเขียนก็เป็นจุดรวมของทั้งการเห็น การได้ยิน และการสัมผัส การแสดงออกทางการเขียนจะผ่านขั้นตอนต่าง ๆ จากการสัมผัสรูปทรงเลขาคณิตสัมผัสรูปพยัญชนะ สระ จากบัตรตัวอักษรกระดาษทราย ใช้ดินสอสีลากไปตามกรอบแผ่นภาพโลหะ และเติมลายเส้นไปในกรอบแผ่นภาพโลหะที่วางเอาไว้ ประสมคำโดยใช้ตัวอักษรต่าง ๆ และเขียนคำลำดับจากรูปธรรมไปสู่นามธรรมนี้ เป็นแนวคิดแฝงอยู่ในการจัดอุปกรณ์การเรียน ในการทำงาน ครูจะต้องคอยสังเกตว่าเด็กพร้อมที่จะเรียนอุปกรณ์ในขั้นต่อไปหรือยังตามลำดับยากง่าย หรือตามที่นักเรียนร้องขอ การแสดงอุปกรณ์มี 3 ขั้นตอนด้วยกัน คือ

ขั้นที่ 1 เชื่อมโยงการเรียนรู้ทางประสาทสัมผัสกับชื่อ "...นี่คือ แขนงไม้"

ขั้นที่ 2 รู้จักชื่อของสิ่งของ "... หยิบแขนงไม้มาให้ครูซิ "

ขั้นที่ 3 จำชื่อได้สอดคล้องกับอุปกรณ์ "... นี่คือ อะไร " ขั้นตอนนี้ จะใช้เมื่อเด็กเรียนรู้ชื่อของอุปกรณ์ คุณภาพ หรือประสบการณ์ บทเรียนนั้นจะมีลักษณะสั้นง่าย และเป็นปรนัย ถ้าเด็กหยิบอุปกรณ์ไม่ถูกต้องก็ต้องหยิบออกไปแล้วให้เด็กรอโอกาสทำต่อไป

วิธีการสอนสามขั้นตอน (The Three-Period Lesson) เป็นวิธีการที่ใช้สำหรับสอนความคิดรวบยอดใหม่ด้วยการทำซ้ำ เพื่อช่วยให้เด็กเข้าใจในแบบฝึกหัดที่ครูสาธิตให้ดูได้ดียิ่งขึ้น การสอนนี้ยังช่วยให้ครูสังเกตเห็นว่าเด็กสามารถเข้าใจ และซึมซาบสิ่งที่สาธิตให้เด็กดูได้ว่องไวแค่ไหน วิธีการสอนสามขั้นตอนนี้ใช้กับการสาธิตขั้นตอน เมื่อเด็กไม่เข้าใจขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งจะต้องเริ่มสาธิตให้ดูใหม่ครูต้องแน่ใจว่า เด็กเข้าใจในสิ่งที่ทำให้ดูแล้วจึงจะดำเนินขั้นตอนต่อไป

2. รูปแบบการจัดประสบการณ์แบบโครงการ (Project Approach)

(Kaiz. 1970 : 159)

การเรียนรู้แบบโครงการเป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ หรือการค้นคว้าหาคำตอบในสิ่งที่ผู้เรียนอยากรู้หรือสงสัยด้วยวิธีการต่าง ๆ เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้เลือกศึกษาตามความสนใจของตนเองหรือของกลุ่ม เป็นการตัดสินใจร่วมกัน จนได้ชิ้นงานที่สามารถนำผลการศึกษาไปใช้ได้ในชีวิตจริง การเรียนรู้แบบโครงการ เป็นการเรียนรู้ที่ใช้เทคนิคหลากหลายรูปแบบนำมาผสมผสานกัน ได้แก่ กระบวนการกลุ่ม การฝึกคิด การแก้ปัญหา การเน้นกระบวนการ การสอนแบบปริศนาคำคิด และการสอนแบบร่วมกันคิด ทั้งนี้มุ่งหวังให้ผู้เรียนเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งจากความสนใจอยากรู้หรืออยากเรียนของผู้เรียนเอง โดยใช้กระบวนการและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ผู้เรียนจะเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อค้นหาคำตอบด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงกับแหล่งความรู้เบื้องต้น ผู้เรียนสามารถสรุปความรู้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งความรู้ที่ผู้เรียนได้มาไม่จำเป็นต้องตรงกับตำรา แต่ผู้สอนจะสนับสนุนให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากแหล่งการเรียนรู้และปรับปรุงความรู้ ที่ได้ให้สมบูรณ์และยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในทุกขั้นตอนของการเรียนรู้ ตั้งแต่การวางแผนการเรียนรู้ การออกแบบการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ประยุกต์ใช้ผลผลิต และการประเมินผลงาน โดยผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้จัดการเรียนรู้ ซึ่งโครงการ เป็นกระบวนการแก้ปัญหา หรือตอบข้อสงสัยในเรื่องที่อยากรู้โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ โดยลักษณะสำคัญของกระบวนการเรียนรู้แบบ สืบเสาะหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ สำหรับเด็กอนุบาล มีดังนี้คือ 1) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตั้งคำถามเชิงวิทยาศาสตร์อย่างง่าย ๆ 2) ผู้เรียนทำการสำรวจตรวจสอบเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสังเกตสำรวจสืบค้น หรือทดลอง และบันทึกผลการสำรวจตรวจสอบด้วยวิธีที่เหมาะสมกับวัย 3) ผู้เรียนตอบคำถามที่ตั้งขึ้น โดยใช้ผลจากการสำรวจตรวจสอบมาสร้างคำอธิบายที่มีเหตุผล 4) การนำเสนอผลการสำรวจตรวจสอบให้กับผู้อื่นด้วยวิธีที่เหมาะสมกับวัยและความสามารถ

โดยโครงการแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. โครงการประเภทการสำรวจและรวบรวมข้อมูล โครงการประเภทนี้ผู้ทำโครงการเพียงต้องการสำรวจ และรวบรวมข้อมูล แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาจำแนกเป็นหมวดหมู่ และนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้เห็นในลักษณะหรือความสัมพันธ์ในเรื่องที่ต้องการศึกษาให้ชัดเจน โครงการประเภทสำรวจข้อมูล ไม่จำเป็นต้องมีตัวแปรเข้ามาเกี่ยวข้อง นักเรียนเพียงสำรวจรวบรวมข้อมูล แล้วนำข้อมูลที่ได้มาจัดให้เป็นหมวดหมู่และนำเสนอ ก็ถือว่าเป็นการโครงการประเภทสำรวจรวบรวมข้อมูลแล้ว

2. โครงการประเภททดลองในการทำโครงการการประเภททดลอง จะต้องจัดการกับตัวแปรที่มีผลต่อการทดลอง จะต้องจัดการกับตัวแปรที่มีผลต่อการทดลอง คือ 1) ตัวแปรต้นหรือตัวแปรอิสระ หมายเหตุของการทดลอง หรือข้อสงสัย 2) ตัวแปรตาม คือ ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรต้น หรือผลจากข้อสงสัย 3) ตัวแปรควบคุม หมายถึง สิ่งที่ต้องควบคุมให้เหมือน ๆ กัน มิฉะนั้นจะมีผลทำให้ตัวแปรตามเปลี่ยนไป 4) ตัวแปรแทรกซ้อน คือตัวแปรควบคุมที่ไม่สามารถควบคุมได้ ซึ่งจะมีผลแทรกซ้อน ทำให้ผลการทดลองผิดไป

3. โครงการประเภทสิ่งประดิษฐ์ เป็นการนำเอาความรู้ที่มีอยู่มาประดิษฐ์หรือสร้างสิ่งใหม่ ๆ ซึ่งรวมถึงการเขียนหนังสืออ่านประกอบหรือหนังสืออ่านเพิ่มเติม การแต่งคำประพันธ์ การแต่งเพลง การแต่งบทละครอื่น ๆ

4. โครงการประเภททฤษฎี เป็นการใช้จินตนาการของตนเองมาอธิบายหลักการหรือแนวคิดใหม่ ๆ ซึ่งอธิบายในรูปสูตร หรือสมการ หรืออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและไม่สามารถอธิบายได้โดยใช้หลักการเดิม

แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการสามารถจัดได้หลายแนวทาง แต่โดยทั่วไปแล้วการจัดการเรียนรู้แบบโครงการมี 2 แนวทาง ดังนี้

1. การจัดกิจกรรมตามความสนใจ เป็นการจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนเลือกศึกษาโครงการจากสิ่งที่สนใจอยากทำที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน สิ่งแวดล้อมในสังคม หรือจากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ยังต้องการคำตอบ ข้อสรุป ซึ่งอาจจะอยู่นอกเหนือจากสาระการเรียนรู้ในบทเรียนของหลักสูตร

2. การจัดกิจกรรมตามสาระการเรียนรู้ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยยึดเนื้อหาสาระตามที่หลักสูตรกำหนด ผู้เรียนเลือกทำโครงการตามสาระการเรียนรู้ จากหน่วยเนื้อหาที่เรียนในชั้นเรียน นำมาเป็นหัวข้อโครงการ

กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานมีขั้นตอนที่ผู้สอน

ดำเนินการดังต่อไปนี้

1. เริ่มจากศึกษาเอกสารหลักสูตร คู่มือครู
2. วิเคราะห์หลักสูตร จุดประสงค์การเรียนรู้
3. จัดทำกำหนดการสอน
4. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยกระบวนการของกิจกรรมการเรียนรู้แบบ

โครงงานแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การเริ่มต้นโครงงาน เป็นระยะที่ผู้สอนต้องสังเกต/สร้าง
ความสนใจให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน จากนั้นตกลงร่วมกัน เลือกเรื่องที่ต้องการศึกษาอย่างละเอียด
ผู้สอนสร้างความสนใจให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนซึ่งมีหลายวิธี โดยอาจศึกษาเรื่องจากการบอกเล่าของ
ผู้ใหญ่หรือผู้รู้ จากประสบการณ์ของผู้เรียน/ผู้สอน จากเอกสารสิ่งพิมพ์ หรือสื่อต่าง ๆ จากการ
เล่นของผู้เรียน จากความคิดที่เกิดขึ้น จากวัตถุสิ่งของที่ผู้สอนนำมาในห้องเรียน หรือจาก
ตัวอย่าง โครงงานที่ผู้อื่นทำไว้แล้ว เป็นต้น เมื่อเกิดความสนใจแล้วก็จะถึงการกำหนดหัวข้อ
โครงงาน โดยนำเรื่องที่ผู้เรียนสนใจมาอภิปรายร่วมกัน แล้วกำหนดเรื่องนั้นเป็นหัวข้อ
โครงการ การเลือกเรื่องควรเน้นให้นักเรียนเลือกเรื่องที่นักเรียนสนใจบางครั้งครูก็สามารถเลือก
เรื่องที่จะให้นักเรียนทำโครงงาน เช่น รวบรวมคำศัพท์ที่มีใช้ในหนังสือพิมพ์ รวบรวมชื่อ
ดอกไม้ในโรงเรียน รวบรวมคำที่เป็นภาษาถิ่นในห้องถิ่น รวบรวมการละเล่นพื้นบ้านของเด็ก
ในห้องถิ่น รวบรวมปริศนาคำทายในห้องถิ่น รวบรวมนิทานในห้องถิ่น เมื่อได้หัวข้อเรื่องแล้ว
ครูนำหัวข้อเรื่องดังกล่าวมาเขียนแผนการจัดประสบการณ์

ระยะที่ 2 ขั้นพัฒนาโครงงาน เป็นขั้นที่ผู้เรียนกำหนดหัวข้อคำถาม
หรือประเด็นปัญหา ที่ผู้เรียนสนใจอยากรู้ แล้วตั้งสมมติฐานมาตอบคำถามเหล่านั้น ทดสอบ
สมมติฐานด้วยการลงมือปฏิบัติ จนค้นพบคำตอบด้วยตนเอง ในกรณีที่ผลการตรวจสอบไม่
เป็นไปตามสมมติฐาน ผู้สอนควรให้กำลังใจผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนไปแสวงหาความรู้เพิ่มเติม สิ่ง
ที่ไม่ควรกระทำคือการตำหนิหรือกล่าวโทษ ผู้สอนควรกระตุ้นให้ผู้เรียนมีกำลังใจจนสามารถ
ตั้งสมมติฐานใหม่ได้ ในกรณีที่ผลการตรวจสอบเป็นไปตามสมมติฐาน ให้ผู้เรียนสรุปองค์
ความรู้จากการค้นพบด้วยการลงมือปฏิบัติของผู้เรียนเองเมื่อ ได้องค์ความรู้ใหม่แล้ว ผู้เรียนจะ
นำองค์ความรู้นั้นไปใช้ในการทำกิจกรรมตามความสนใจต่อไปได้ ผู้เรียนอาจใช้ความรู้ที่
ค้นพบเป็นพื้นฐานของการกำหนดประเด็น ปัญหาขึ้นมาใหม่เพื่อกำหนดเป็น โครงงานย่อย
ศึกษารายละเอียดในเรื่องนั้นต่อไปอีก

ระยะที่ 3 ขั้นสรุป เป็นระยะสุดท้ายของโครงการที่ผู้เรียนค้นพบคำตอบของปัญหาแล้ว และได้แสดงให้เห็นว่าได้สิ้นสุดความสนใจในหัวข้อโครงการเดิม และเริ่มหันเหความสนใจไปสู่เรื่องใหม่ ระยะนี้เป็นระยะที่ผู้สอนและผู้เรียนจะได้แบ่งปันประสบการณ์การทำงานและแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการทำงานตลอดโครงการแก่กันอื่นๆ มีกิจกรรมที่ผู้สอนให้ผู้เรียนดำเนินการในขั้นตอนนี้ ดังนี้

1. ผู้เรียนเขียนรายงานเป็นรูปแบบงานวิจัยเล็ก ๆ
2. ผู้เรียนนำเสนอผลงาน (แสดงเป็นแผนโครงการ) ให้ผู้สนใจ

รับรู้ สรุปและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

การเขียนรายงานโครงการ

รูปแบบของการเขียนรายงานโครงการมีหลากหลายรูปแบบ สำหรับเด็กอนุบาลรูปแบบของการเขียนรายงานโครงการอาจไม่จำเป็นต้องมีครบทุกหัวข้อ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพการทำโครงการของเด็ก ดังนี้ 1) ชื่อโครงการ 2) ชื่อผู้ทำโครงการ 3) ระดับชั้น 4) ชื่อครูที่ปรึกษา 5) โรงเรียน 6) วัน เดือน ปี ที่ทำโครงการ 7) ที่มาและความสำคัญของโครงการ/ ปัญหาหรือเหตุจูงใจในการทำโครงการ 8) กิจกรรมระยะที่ 1 9) กิจกรรมระยะที่ 2 10) Web ย่อย กิจกรรมการเรียนรู้แต่ละวัน 11) กิจกรรมระยะที่ 3 12) ประเมินผล

3. รูปแบบการจัดประสบการณ์สอนภาษาโดยรวม/ธรรมชาติ (Whole

Language) (Goodman. 1990 : 16)

การสอนแบบธรรมชาติมีรากเหง้าจากต่างประเทศเริ่มต้นศตวรรษที่ 16 เกิดจากความเคลื่อนไหวของกลุ่มครู ผู้บริหารนักการศึกษาและนักวิจัยทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายการเรียนรู้โดยกลุ่มคนเหล่านี้ตระหนักถึงความรู้อย่างต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวที่ทำให้เด็กเกิดพัฒนาการทางภาษาแบบองค์รวม คือ ทั้งการฟัง พูด อ่านและเขียน ซึ่งในขณะนั้นการสอนภาษาแบบธรรมชาติมีใช้ในประเทศต่าง ๆ เช่น ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ สหรัฐอเมริกา และแคนาดา เป็นต้น สำหรับประเทศไทย การสอนภาษาแบบธรรมชาติมีความเป็นมาเช่นเดียวกับในต่างประเทศ คือจากความต้องการที่จะแก้ปัญหาของการสอนภาษาแบบปกติหรือแบบเก่าที่เน้นการแจกแจงสะกดคำจนกระทั่งทำให้การเรียนรู้ภาษาเป็น สิ่งที่น่าเบื่อหน่ายโดยเฉพาะในระดับอนุบาลเด็กได้รับความกดดันเกิดความเครียดนักวิชาการศึกษาปฐมวัยกลุ่มหนึ่งจึงรวมตัวกันศึกษาทฤษฎีหลักการและผลงานวิจัย ตลอดจนการศึกษาดูงานในต่างประเทศและในปีพ.ศ. 2538 - 2539 มูลนิธิชมรมไทยอิสราเอล ได้เชิญวิทยากรจากต่างประเทศมาอบรมเชิงปฏิบัติการเวลาติดต่อกันหลายปีทำให้มี ผู้สนใจนำไปใช้ในวงกว้าง

กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ ถึงแม้ว่าแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติจะพัฒนา
มาได้ไม่นานแต่ในทศวรรษที่ผ่านมาหลายประเทศก็ได้นำแนวการสอนนี้ไปใช้ และได้รับการ
ยอมรับแล้วว่าเป็นแนวการสอนที่มีประสิทธิภาพเพราะมีความสอดคล้องกับความต้องการใน
การเรียนรู้และความสนใจของเด็กและเป็นการพัฒนาภาษาอย่างค่อยเป็นค่อยไปโดยจะเกิดผลดี
ในระยะยาว นอกจากนี้ การสอนภาษาแบบธรรมชาติยังมีความสำคัญต่อการพัฒนาการรู้
หนังสือขั้นต้น (Early Literacy) ให้แก่เด็ก ๆ โดยเฉพาะเด็กที่มาจากครอบครัวรายได้น้อย
หรือฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ เป็นการป้องกันความล้มเหลวในระบบการศึกษาอีก
ด้วย (Bredenkamp - Copple (Ed.). 1997 : 203) เคนเน็ท กูดแมน (Goodman. 1990 : 16)
กล่าวว่า การสอนภาษาแบบธรรมชาติมีความเป็นมาจากทฤษฎีทางภาษาและทฤษฎีทางการ
เรียนรู้ร่วมกันในขณะที่ บุษบง ตันติวงศ์ วิเคราะห์ว่าการ สอนภาษาแบบธรรมชาติมีทฤษฎี
พื้นฐาน 3 ทฤษฎี ประกอบด้วย 1) ทฤษฎีว่าด้วยระบบของภาษา 2) ทฤษฎีว่าด้วยภาษา
ความคิด และสัญลักษณ์สื่อสาร และ 3) ทฤษฎีว่าด้วยการอ่านเขียนในระบบภาษา (บุษบา
ตันติวงศ์. 2536 : 32) โดยเฉพาะทฤษฎีที่ 2 กูดแมน (Goodman. 1990 : 16) กล่าวว่าเด็ก
ต้องการที่ใช้ภาษาในการแก้ปัญหาที่มีความสำคัญและมีความหมายต่อชีวิตประจำวันของตน
สำหรับทฤษฎีทางการเรียนรู้ที่มีอิทธิพลต่อแนวการสอนนี้ประกอบด้วยเด็กเรียนรู้ภาษาจาก
ประสบการณ์และการลงมือกระทำ (Dewey) เด็กเรียนรู้จากกิจกรรมการเคลื่อนไหวของตนเอง
และการได้สัมผัสจับต้องกับสิ่งต่าง ๆ แล้วสร้างความรู้ขึ้นมาด้วยตนเอง (Piaget) เช่นเดียวกับไว
กอตสกี (Vygotsky) กล่าวว่า อิทธิพลของสังคมและบุคคลอื่น ๆ มีผลต่อการเรียนรู้ภาษาของ
เด็กและฮัลลiday (Halliday) กล่าวว่าบริบท (Context) มีส่วนสำคัญในการเรียนรู้ภาษา จึงสรุป
ได้ว่าการสอนภาษาแบบธรรมชาติเกิดจากการผสมผสานทฤษฎีหลาย ๆ ทฤษฎีเข้าด้วยกันเพื่อ
ให้เกิดประโยชน์โดยตรงและสูงสุดกับผู้เรียนจากทฤษฎีต่าง ๆ ที่กล่าวมามีอิทธิพลต่อหลัก
การสอนภาษาแบบธรรมชาติดังนั้น นฤมน เนียมหอม (2540 : 89) จึงได้สรุปหลักการของการ
สอนภาษาแบบธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้นไว้ดังนี้

1. การจัดสภาพแวดล้อม การสอนภาษาจะต้องสร้าง

สภาพแวดล้อมให้เด็กได้คุ้นเคยกับการใช้ภาษาอย่างมีความหมายและเป็นองค์รวม ตัวหนังสือ
ที่ปรากฏในห้องเรียนจะต้องมีเป้าหมายในการใช้จริง ๆ หนังสือที่ใช้จะต้องเป็นหนังสือที่ใช้
ภาษาที่มีความหมายสมบูรณ์ในตัว ไม่แบ่งเป็นทักษะย่อย ๆ และจะต้องให้เด็กมีส่วนในการจัด
สภาพแวดล้อมด้วย

2. การสื่อสารที่มีความหมายการสอนภาษาควรให้เด็กมีโอกาสสื่อสาร โดยมีพื้นฐานจากประสบการณ์จริงที่มีความหมายต่อเด็ก ครูจะต้องจัดเวลาให้เด็กมีโอกาสที่จะอ่านและเขียนอย่างมีจุดมุ่งหมายจริง ๆ โดยที่ไม่ใช่เป็นเพียงกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อการฝึกหัดและจะต้องให้เด็กได้ใช้เวลาในการอ่านและเขียนตาม โอกาสตลอดทั้งวัน โดยไม่ต้องกำหนดตายตัวว่าช่วงเวลาใดต้องอ่านหรือช่วงเวลาใดต้องเขียน

3. การเป็นแบบอย่างการสอนภาษาจะต้องให้เด็กเห็นประโยชน์ของการใช้ภาษาในความมุ่งหมายต่าง ๆ ครูจะต้องอ่านและเขียน โดยมีจุดมุ่งหมายในการใช้จริง ๆ ให้เด็กเห็น เช่น เพื่อการสื่อสารเพื่อความเพลิดเพลินเพื่อค้นหาวิธีการ ฯลฯ นอกจากนี้ครูยังต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กเห็นว่า การอ่านเป็นเรื่องสนุก เพื่อสร้างให้เด็กเกิดความรู้สึที่ดีต่อการอ่าน

4. การตั้งความคาดหวังการสอนภาษาจะต้องเป็นไปในลักษณะเดียวกันกับที่เด็กเรียนรู้ที่จะพูดครูควรเชื่อมั่นว่าเด็กจะสามารถอ่านและเขียนได้สูงขึ้น และถูกต้องยิ่งขึ้นเด็กมีความสามารถในการอ่านและการเขียนตั้งแต่ยังอ่านและเขียนไม่เป็นดังนั้น เด็กจึงควรได้รับโอกาสที่จะ อ่านและเขียนตั้งแต่วันแรกที่มาโรงเรียน

5. การคาดคะเน การสอนภาษาควรให้เด็กมีโอกาสที่จะทดลองกับภาษาสร้างสมมติฐานเบื้องต้นของตนและมีโอกาสเดาหรือคาดคะเนคำที่จะอ่านและมีโอกาสคิดประดิษฐ์สัญลักษณ์และคิดสะกดเพื่อการเขียน ไม่ควรคาดหวังให้เด็กอ่านและเขียนได้เหมือนผู้ใหญ่

6. การใช้ข้อมูลย้อนกลับการสอนภาษาควรตอบสนองความพยายามในการใช้ภาษาของเด็กในทางบวก ยอมรับการอ่านและการเขียนของเด็กว่าเป็นสิ่งที่มีความหมายแม้ว่าจะยังไม่ถูกต้องสมบูรณ์ และพยายามตอบสนองเด็กให้เหมาะสมกับสถานการณ์นั้น ๆ อาจให้เด็กได้เห็นตัวอย่างที่ถูกต้องอย่างเป็นธรรมชาติ เช่น การอ่านหนังสือเล่มที่เด็กชอบอ่านให้เด็กฟังในโอกาสอื่น ๆ หรือเขียนให้ดูเมื่อมีการสนทนาในกลุ่มใหญ่ เป็นต้น

7. การยอมรับนับถือการสอนภาษาจะต้องตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กว่าเด็กจะเรียนรู้การอ่านและเขียนอย่างแตกต่างกันตามช่วงเวลาและอัตราที่แตกต่างกัน ครูจะต้องศึกษาเด็กเป็นรายบุคคล ศึกษาความสนใจ ความสามารถ และสอนเด็กตามความสามารถที่แตกต่างกันของเด็ก เด็กจะต้องได้ตัดสินใจเลือกกิจกรรมที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองในช่วงเวลาเดียวกันเด็กไม่จำเป็นต้องทำกิจกรรมอย่างเดียวกันหรือทำกิจกรรมตามลำดับขั้นตอนเพราะการเรียนรู้ภาษาไม่มีลำดับขั้นตอนที่ถูกต้องตายตัว

8. การสร้างความรู้สึกรู้สึกเชื่อมั่นการสอนภาษาต้องส่งเสริมให้เด็ก
รู้สึกปลอดภัยที่จะคาดคะเนในการอ่านหรือเขียนแม้จะไม่เคยอ่านหรือเขียนมาก่อนจะต้อง
ทำให้เด็กไม่กลัวที่จะขอความช่วยเหลือด้านการอ่านและเขียนเมื่อจำเป็นเด็กจะต้องไม่ถูกตรา
หน้าว่าไม่มีความสามารถในการอ่านและเขียนดังนั้น การสอนภาษาจึงต้องเป็นไปอย่างเหมาะสม
กับพัฒนาการและความสามารถของเด็กเพื่อให้เด็กมีความเชื่อมั่นว่าตนมีความสามารถที่จะอ่าน
และเขียนได้

4. รูปแบบการจัดประสบการณ์แบบวอลดอร์ฟ (Waldorf) (Stiner.

1861 - 1925)

รูคอล์ฟ สไตเนอร์ (1861 - 1925) นักปราชญ์ผู้ก่อตั้งการศึกษา วอล
ดอร์ฟ เกิดเมื่อปี ค.ศ. 1861 ในฮังการี การศึกษาของเขาในช่วงต้นคือวิทยาศาสตร์และ
คณิตศาสตร์ ผลงานเขียนในระยะแรกเกี่ยวกับปรัชญาของคานต์ (Kant) ต่อมาเขาได้ศึกษาวิชา
วิทยาศาสตร์ ธรรมชาติ ปรัชญา และวรรณคดีและศึกษางานของเกอเธ่อย่างลึกซึ้งซึ่งจนสามารถ
เป็นบรรณาธิการงานเขียนทางวิทยาศาสตร์ของเกอเธ่และซิลเลอร์ นักปรัชญาชาวเยอรมันที่มี
ชื่อเสียง รูคอล์ฟ สไตเนอร์พัฒนาปรัชญาของเขาต่อมาอีกด้วยการทำวิทยานิพนธ์ปรัชญาเอก
เรื่องทฤษฎีว่าด้วยความรู้ อันเป็นผลงานชิ้นสำคัญในชีวิต โดยได้รับการตีพิมพ์ ในชื่อ The
Philosophy of Freedom “ปรัชญาแห่งความเป็นอิสระและหลุดพ้น” งานของเขาตั้งแต่นั้นจนถึง
วาระสุดท้ายของชีวิตคือการศึกษาเรื่องธรรมชาติของมนุษย์และการแสวงหาความจริงของ
มนุษย์ปรัชญา (Anthroposophy) ซึ่งเขาพัฒนาขึ้นถือเป็นศาสตร์แห่งจิตวิญญาณ (Spiritual
Science) ที่ก้าวพ้นความจำกัดของการแสวงหาความจริงเฉพาะจากการรับรู้ที่เป็นรูปธรรมตาม
ปรัชญาของคานต์ไปสู่การแสวงหาความจริงจากการรับรู้ของทั้งกายและจิตทั้งที่เป็นรูปธรรม
และนามธรรม ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่มีได้แยกจากการมโนความรู้สึกรู้แต่อยู่คู่กันอย่าง
กลมกลืนจะนำมนุษย์ไปสู่ความเป็นหนึ่งเดียวกับสรรพสิ่งนั่นคืออิสระและการหลุดพ้น มนุษย์
ปรัชญานี้เป็นพื้นฐานการศึกษาของวอลดอร์ฟ

โรงเรียนของวอลดอร์ฟแห่งแรกตั้งขึ้นในช่วงเวลาแห่งความลำบาก
ของชาวเยอรมัน หลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ชาวเยอรมันแสวงหาวิธีการเปลี่ยนแปลงสังคมที่
โหดร้ายทารุณต่อมนุษยชาติให้สิ้นไป เอมีล มอลต์ ผู้อำนวยการ โรงงานยาสูบ วอลดอร์ฟแอส
โทเรียที่สตูทการ์ท เป็นนักอุตสาหกรรมที่ต้องการเปลี่ยนทิศทางของสังคมเสียใหม่ใน ค.ศ.
1919 เขาได้เชิญสไตเนอร์ไปบรรยายแนวคิดของเขาให้คนงานใน โรงงานฟิงและได้รับการร้อง
ขอจากทางโรงงานให้เปิด โรงเรียนตามปรัชญาของเขาให้แก่บุตรหลานของคนงานรวมทั้งเปิด

หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ด้วย การศึกษาวอลดอร์ฟเป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวตามมนุษยปรัชญา (Anthroposophy) เพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมให้ สามารถพัฒนามนุษย์ให้ได้ถึงส่วนลึกที่สุดของจิตใจ การเคลื่อนไหวตามปรัชญานี้ก่อให้เกิดการพัฒนาในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชีวิตมนุษย์เพื่อนำไปใช้ใน โรงเรียน ชุมชนและสังคม ศาสตร์เหล่านั้น ได้แก่ การแพทย์ เกษตรกรรม สถาปัตยกรรม เกษตรกรรม การธนาคารชุมชน วิทยาศาสตร์ธรรมชาติแบบเกอเธ่ การละคร ดนตรีและศิลปะ ศิลปะการเคลื่อนไหวแบบยูริธ มีการศึกษา การศึกษาพิเศษ ศิลปะบำบัด จิตวิทยาการแนะแนวแบบร่วมมือ

ตลอดเวลา 80 ปี ที่ผ่านมานับตั้งแต่มีการก่อตั้งโรงเรียนวอลดอร์ฟแห่งแรกขึ้น การศึกษาของวอลดอร์ฟ ได้แพร่หลายไปทั่วโลกปัจจุบันมีโรงเรียนอนุบาลตามแนวนี้ 87 โรงเรียนประถมศึกษาศึกษาและมัธยมศึกษา 640 โรงเรียน อนุบาลมากกว่า 300 แห่ง และสถาบันฝึกหัดครูกว่า 50 แห่งใน 56 ประเทศทั่วโลก เป้าหมายของการศึกษาวอลดอร์ฟ คือ ช่วยให้นักเรียนบรรลุศักยภาพสูงสุดที่ตนมีและสามารถกำหนดความมุ่งหมายและแนวทางแก่ชีวิตของตนได้อย่างอิสระตามกำลังความสามารถของตนแต่มนุษย์จะบรรลุศักยภาพสูงสุดของตนไม่ได้ถ้ายังไม่มีโอกาสได้สัมผัสหรือค้นพบส่วนต่างๆ หลายส่วนในตนเองด้วยเหตุนี้ การศึกษาวอลดอร์ฟจึงเน้นการศึกษาเรื่องมนุษย์และความเชื่อมโยงของมนุษย์กับโลกและจักรวาล การเชื่อมโยงทุกเรื่องกับมนุษย์ไม่ใช่เพื่อให้มนุษย์ยึดตนเอง (อัตตา) แต่เป็นการสอนให้นักเรียนรู้จักจุดยืนที่สมดุลของตนในโลกมนุษย์ปรัชญาเน้นความสำคัญของการสร้างสมดุลใน สาม วิถีทางที่บุคคลสัมพันธ์กับโลกคือผ่านกิจกรรมทางกาย ผ่านทางอารมณ์ความรู้สึกและผ่านการคิดการศึกษาวอลดอร์ฟมุ่งพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่มีบุคลิกภาพที่สมดุลกลมกลืนและให้เด็กได้ใช้พลังทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านสติปัญญา ด้านศิลปะและด้านการปฏิบัติอย่างพอเหมาะ แนวคิดสำคัญในการจัดกิจกรรมรูปแบบนี้ คือ 1) แนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ มนุษย์มีชีวิตอยู่ในโลก 3 โลกคือ โลกแห่งวัตถุ (Physical World) โลกแห่งความรู้สึก (Soul World) และ โลกแห่งจิตวิญญาณ (Physical Body) 2) ทฤษฎีพัฒนาการ

การศึกษาต้องพัฒนามนุษย์ไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยการพัฒนาให้มนุษย์เข้าถึงสังขรณ์เด็กวัยแรกเกิดถึง 7 ปี เรียนรู้ด้วยการกระทำ ดังนั้นการสอนต้องเน้นให้เด็กมุ่งมั่นตั้งใจกับการกระทำที่ดีสักวัย 7 - 14 ปี เรียนรู้จากความประทับใจ ดังนั้นการสอนต้องเน้นให้เด็กรู้สึกถึงความงามเด็กวัยหนุ่มสาววัย 14 -21 ปี เรียนรู้จากการคิด ดังนั้นการสอนต้องเน้นให้เด็กคือ จนเกิดปัญญา เห็นสังขรณ์และความจริงในโลกแม้ว่าพัฒนาการในแต่ละช่วงวัยจะมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันแต่การศึกษาทุกระดับต้องพัฒนาร่างกายและจิต

วิญญานควบคู่กัน โดยให้เกิดความสมดุลในการเรียนรู้ด้วยกาย (ลงมือกระทำ) หัวใจ (ความรู้สึก ความประทับใจ) และสมอง (ความคิด) เนื่องจากเด็กวัยแรกเกิดถึง 7 ปี มีลักษณะที่เรียนรู้พร้อมกันไปทั้งตัวโดยการเลียนแบบที่มีไว้เฉพาะท่าทางภายนอก แต่เลียนแบบที่ลึกลงไป ในจิตวิญญาน โดยที่เด็กเองไม่รู้ตัว ในวัยนี้ความตั้งใจของผู้ใหญ่รอบข้างจะซึมเข้าไปในตัวจนช่วยให้เด็กพัฒนาความมุ่งมั่นในสิ่งดีงาม ดังนั้น การศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยจึงยึดหลักต่อไปนี้

1. การทำซ้ำ (Repetition) เด็กควรได้มีโอกาสทำสิ่งต่าง ๆ ซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนการกระทำนั้นซึมลึกลงไป ในกายและจิตจนเป็นนิสัย
2. จังหวะที่สม่ำเสมอ (Rhythm) กิจกรรมในโรงเรียนต้องเป็นไปตามจังหวะสม่ำเสมอเหมือนลมหายใจเข้า - ออกยามจิตใจสงบและผ่อนคลาย เด็กจะารู้สึกมั่นคงและปลอดภัย
3. ความเคารพและการน้อมรับคุณค่าของทุกสิ่ง กิจกรรมและสื่อธรรมชาติที่จัดให้เด็กเพื่อให้เด็กเคารพและน้อมรับคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ที่เกื้อหนุนชีวิตมนุษย์ ความเคารพและน้อมรับคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ จะเป็นแก่นของจริยธรรมตลอดชีวิตของเด็ก
5. รูปแบบการจัดประสบการณ์แบบนี้โอ – ฮิวแมนนิส (Neo-Heumanist) (Acarya. 1986)

จุดเริ่มของแนวคิดนี้มาจาก โยคีชาวอินเดียผู้ยิ่งใหญ่ พี.อาร์.ซาร์การ์ (P.R.Sarkar) ที่นำศาสตร์ทางตะวันออกกับความทันสมัยแบบตะวันตกมาผสมผสานเข้าด้วยกัน เช่น มีการให้เด็ก ๆ ฝึกสมาธิ ทำโยคะ ขณะเดียวกันก็ใช้เสียงเพลงและวิธีการสอนใหม่ ๆ รวมเข้าไปด้วย โดยให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนในเด็กเล็กกว่า “ กิ่งไผ่อ่อนสามารถจะถูกตัดหรือปรับให้อยู่ในรูปแบบใดก็ได้ ส่วนกิ่งไผ่แก่จะต้องใช้ความพยายามอย่างยิ่งยวด ในการตัดหรือปรับให้อยู่ในรูปแบบที่เหมาะสม ซึ่งก็อาจหักหรือเสียหายโดยง่าย นี่คือเหตุผลสำคัญที่เราควรให้ความสนใจการศึกษาระดับอนุบาลยิ่งกว่าการศึกษาระดับใด ๆ ทั้งสิ้น ” หลักการ สิ่งแวดล้อมและการศึกษาในวัยต้น ๆ ของชีวิต มีอิทธิพลเป็นอย่างยิ่งต่อความเฉลียวฉลาด คุณธรรมและความสุขของคนเราโดยเชื่อว่าความเก่ง ความฉลาด ซึ่งเป็นศักยภาพที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ แต่มนุษย์ดึงศักยภาพดังกล่าวออกมาใช้แค่ 5-10 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น และเชื่อว่าความเป็นคนที่สมบูรณ์นั้นเกิดจากศักยภาพที่สำคัญ 4 ด้านคือ 1) ร่างกาย (Physical) จะต้องแข็งแรง 2) จิตใจ (Mental) ถ้ารูปร่างดีแข็งแรง แต่จิตใจไม่มีความเชื่อมั่นในตัวเอง ตัดสินใจด้วยตัวเองไม่ได้ ไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง ไม่มีความคิดสร้างสรรค์ ก็ไม่มี

ประโยชน์ 3) ความมีน้ำใจ (Spiritual) มีความรักให้กับคนอื่นในวงกว้าง ช่วยเหลือคนอื่นโดยที่ไม่หวังผลตอบแทน มีความเมตตาที่ยิ่งใหญ่ มีใจที่เปิดกว้าง 4) วิชาการ (Academic) ถ้าเราไม่มีวิชาการ ไม่มีความรู้ก็ไม่มีทางที่เราจะมีอะไรมาบำรุงตัวเองทั้ง 4 ด้านคือหลักการสู่ความเป็นคนที่สมบูรณ์ การศึกษาที่ดีจะต้องจัดให้ครบทั้งหมดนี้ กระบวนการ

เพื่อไปให้ถึงเป้าหมายความเป็นคนที่สมบูรณ์ กิจกรรมที่ทำใน

โรงเรียนนี้โอฮิวแมนนิสจะต้องสอดคล้องกับหลัก 4 ข้อ คือ คลื่นสมองต่ำ การประสานของเซลล์สมอง ภาพพจน์ต่อตัวเอง และการให้ความรัก ซึ่งต้องไปด้วยกัน เด็กจึงจะไปในทิศทางที่ดี

5.1 คลื่นสมองต่ำ นักวิทยาศาสตร์ได้ประดิษฐ์เครื่องมือวัดคลื่น

สมอง ซึ่งสามารถตรวจพบว่าประสิทธิภาพการทำงานของคนเราจะแปรเปลี่ยนไปตามคลื่นสมองที่เราส่ง ยิ่งต่ำลงมากเท่าไรจะยิ่งมีประสิทธิภาพดีขึ้นเท่านั้น เพราะเราจะมีความสงบทางจิตใจ อารมณ์ดี ใจเย็น มีความคิดสร้างสรรค์สูง เกิดสมาธิ จิตใจเป็นหนึ่งเดียว ไม่ฟุ้งซ่านไม่วอกแวก กิจกรรมจึงต้องสร้างให้เด็กเกิดภาวะคลื่นสมองต่ำมากที่สุด เช่น ก่อนเข้าห้องเรียน เด็ก ๆ ได้ฝึกทำโยคะ นั่งสมาธิ อันถือเป็นการเตรียมความพร้อมให้เขาเรียนหนังสือได้อย่างสบายใจ และมีความสุขในการรับรู้โยคะและสมาธิ จะช่วยให้กล้ามเนื้อและประสาทพ่อนคลาย ขณะเด็กทำโยคะ จิตใจเขาจะเป็นหนึ่งเดียว เรื่องอะไรที่วุ่นวายจะค่อยสงบลงๆ การเล่นนิทาน การกอด เสียงเพลง และทำที่ คำพูดจากคนรอบข้าง ก็มีส่วนทำให้คลื่นสมองต่ำได้เช่นเดียวกัน ถ้าเด็กอยู่ใกล้คลื่นสมองต่ำ เขาก็จะต่ำด้วย แต่ถ้าใกล้คนที่คลื่นสมองสูง อารมณ์เขาก็พลอยรุนแรงสูงตามไปด้วย ดังนั้น บทบาทของครูจึงเป็นเรื่องสำคัญ ครูต้องอารมณ์เย็น ยิ้มแย้มแจ่มใส พูดจาไพเราะ พูดให้กำลังใจ และไม่พูดในแง่ลบ อาหารการกินก็มีส่วนต่อคลื่นสมองของคนเราด้วยเช่นกัน ยิ่งถ้าเป็นอาหารธรรมชาติมากเท่าไร จะยิ่งส่งผลดีมากขึ้น อาหารที่โรงเรียนจึงเป็นแบบกึ่งมังสวิรัติ ไม่กินเนื้อสัตว์ใหญ่ เช่น หมู เนื้อ แต่กินเนื้อสัตว์เล็กตั้งแต่ไก่ลงมา เน้นผัก ผลไม้ นม และคื่นน้ำมาก ๆ

5.2 การประสานของเซลล์สมอง เราเคยเชื่อว่าความฉลาดมาจาก

พันธุกรรม พ่อเก่ง แม่เก่ง ลูกจะออกมาเก่ง แต่ที่โอฮิวแมนนิสมีความเห็นต่างออกไปจากนั้น โดยเชื่อว่าความฉลาดสามารถฝึกฝนกันได้ ไม่ขึ้นอยู่กับกรรมพันธุ์ แต่ขึ้นกับสิ่งแวดล้อมมากกว่า ว่าได้มีส่วนช่วยทำให้เซลล์สมองประสานกันมากขึ้นแค่ไหน การที่คนไหนจะฉลาดหรือไม่ฉลาด เกิดจากเซลล์สมองประสานเข้าด้วยกันหรือที่เรียกว่าเซลล์ประสานประสาท ถ้าใครมีมาก ๆ คนนั้นจะฉลาด เรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ได้เร็ว อย่างเรามีเพื่อน ทำไมบางคนอ่านหนังสือ

สิบนาที จำได้หมด แล้วเรากลับจำไม่ได้ มีการค้นพบว่าเซลล์ประสาทประสาทจะขยายตัวได้ดีเมื่อมือกับเท้าของเราทำงานมาก เพราะปลายประสาทจะอยู่ตรงส่วนนี้มาก ฉะนั้นในแนวคิดนี้จึงให้เด็กเรียน ๆ เล่น ๆ เรียนก็จริงแต่ต้องได้เคลื่อนไหวด้วย ดังนั้นกิจกรรมจึงมุ่งให้เด็กได้ออกนอกห้อง ได้ปีนป่าย ได้วิ่งเล่น เพื่อให้มือกับเท้าทำงานมากที่สุด นิโอสิวแมนนิสจะไม่เชื่อเรื่องให้เด็กเรียนอย่างเดียว หรือเล่นอย่างเดียว เพราะในช่วง 3-6 ปี จะเป็นช่วงที่สมองของคนเราเจริญเติบโตมากที่สุด ถ้าไม่ให้เรียนเสียเลย แล้วมาเรียนตอน 7-8 ขวบจะยิ่งเข้าไป ดังนั้นจึงต้องเรียนบ้าง โดยกระจายให้เหมาะสม และใช้วิธีการที่จูงใจให้เด็กเรียนรู้ด้วยคลื่นอัลฟาหรือคลื่นสมองต่ำมากที่สุด ส่วนวิธีการสอนแม้เป็นนามธรรม แต่ก็มีวิธีจูงใจอย่างมีระบบจากรูปธรรมง่าย ๆ ไปสู่สิ่งที่เป็นรูปธรรมยาก ๆ แล้วจึงค่อยไปสู่นามธรรม โดยที่เด็กแทบจะไม่รู้ตัวเลย เช่น แทนที่เด็กจะต้องท่องตัวอักษรต่าง ๆ เขาก็จะรู้จักเจ้าตัวพวกนี้ผ่านเกม โดยวิ่งไปตามพื้นห้องให้เป็นรูปตัวอักษร ทำตัวเองให้เป็นรูปนั้น หรือเล่นเกมบัตรคำสนุก ๆ และแทนที่จะต้องหลับหูหลับตาท่องตัวเลขมากมายอย่างไร้ความหมาย พวกเขาก็จะได้เรียนรู้การใช้จากของจริงเช่น นับตัวเลขจากลูกบิดหอยหรือผลไม้ ถ้าหากจะเรียนสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ครูก็จะพาพวกเขาไปสัมผัสกับประสบการณ์จริงนอกห้องเรียน อาจพาไปดูปลาในบ่อ พาไปรู้จักสัญญาณไฟจราจรริมถนน เป็นต้น

5.3 ภาพพจน์ของตัวเอง (Self Concept) ความรู้สึกที่คนเรามีต่อตัวเรา ตามหลักจิตวิทยาสมัยใหม่พบว่าความรู้สึกที่มีต่อตัวเราจะส่งผลไปถึงความรู้สึกที่เรามีต่อคนอื่นด้วย ถ้าเรารู้สึกว่าตัวเองไม่ได้เรื่อง เราก็จะไม่เชื่อมั่นคนอื่น ความรู้สึกที่มาจากตัวเรานั้นมาจากประสาทสัมผัสทั้งห้าที่เป็นตัวบันทึก โดยเฉพาะทางตากับทางหูเป็นเรื่องของจิตใต้สำนึก ซึ่งวัยเด็กเป็นวัยที่รับรู้สูงที่สุด ถ้าจิตใต้สำนึกบันทึกไว้แต่เรื่องด้านลบ ได้ยินคนรอบข้างพูดเรื่อย ๆ ว่าไม่เก่ง ชน เด็กเติบโตขึ้นก็จะกลายเป็นคนที่ไม่เก่ง ชน ชุ่มช้ำ เมื่อภาพพจน์ที่มีต่อตัวเองเป็นลบ พฤติกรรมที่ออกมาจะเป็นลบด้วย ดังนั้นบทบาทของครูจึงเป็นเรื่องสำคัญ (กรณีเดียวกับเรื่องคลื่นสมองต่ำ) เชื่อว่าพฤติกรรมของครูคือบทเรียนที่ดีที่สุดของเด็ก เช่น ถ้าครูไม่กินผัก เด็กก็จะไม่กินผัก ถ้าครูพูดจาไพเราะ เด็กก็จะพูดจาไพเราะ แนวคิดนี้ไม่เชื่อว่าทำอย่างที่ครูสอน แต่อย่าทำอย่างที่ครูทำ ดังนั้นคนที่เป็นครูที่ดีจึงต้องสมบูรณ์พร้อมทั้งพฤติกรรมส่วนตัวและเทคนิคการสอนด้วย เด็กจึงจะเป็นคนที่สมบูรณ์แบบ

5.4 การให้ความรัก เปรียบเสมือนกับแก้วน้ำ ถ้าความรักของเด็กคนนั้นเต็ม มันย่อมไหลเพื่อแผ่ไปถึงผู้อื่น ตรงกันข้าม ถ้าความรักของเขามีเพียงก้อนแก้ว เขาย่อมเรียกร้องต้องการการการแสดงออกซึ่งความรักแก่เด็กที่จะทำให้เขาได้รับความรักกลับเต็ม วิธีที่

จะได้ความรัก ได้แก่ รอยยิ้ม ตามหลักจิตวิทยา การยิ้มคือการยอมรับในความเป็นมนุษย์ กำ
 ขม การนำเอาข้อดีมาพูด การสัมผัสในเด็กวัย 3-6 ขวบต้องการสิ่งนี้มาก นักจิตวิทยาบอกว่า
 คนเราต้องการการสัมผัสอย่างน้อยวันละ 4 ครั้งเพื่อการมีชีวิตรอด 8 ครั้งเพื่อการมีชีวิตอยู่อย่าง
 ปกติ และ 14 ครั้งเพื่อการมีชีวิตอย่างมีความสุข ถ้าไม่ได้รับเลยเขาจะอารมณ์ไม่ดี หงุดหงิด
 ดังนั้นในโรงเรียนนี้โออิวแมนนิส ครูจึงกอดเด็กหลังเช็กชื่อในตอนเช้าเสมอ

6. รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยวิธีสตอรีไลน์ (Story line

method)

การเรียนรู้แบบ Story line เป็นการสอนวิธีหนึ่งที่ฝึกให้ผู้เรียนได้
 เรียนรู้เกี่ยวกับชีวิตจริง ใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์ที่ไตร่ตรอง รวมทั้งกระบวนการคิดอย่างมี
 วิจารณญาณ เพื่อจะเป็นแนวทางในการตัดสินใจว่าควรทำ ไม่ควรทำ ควรเชื่อ ไม่ควรเชื่อ อันจะ
 นำไปสู่การตัดสินใจ การแก้ปัญหา ตลอดจนการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สิ่งดีสิ่งที่เป็นประโยชน์
 เป็นการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญด้วยการใช้หลักสูตรบูรณาการเป็นการเรียนรู้ผ่าน
 ประสบการณ์ตรง การมีส่วนร่วมของผู้เรียนเอง ซึ่งผู้เรียนสามารถเรียนรู้คุณค่าและสร้างผลงาน
 ได้ผลการเรียนรู้มีความคงทน เป็นการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง วิธีดังกล่าวเป็นผลการค้นพบ
 ของสตีฟ เบลล์ และแซลลี่ ฮาร์ดเนส (Steve Bell and Sally Hardness) นักการศึกษาชาวสก็อต
 ซึ่งสตีฟเบลล์ เรียกว่า การจัดการเรียนรู้ที่เป็นสตอรีไลน์ (Story line Approach) และยังเรียกว่า
 วิธีสตอรีไลน์ (Story line method) ตามแนวคิดของ Story line Approach เป็นการจัดการเรียนรู้
 โดยใช้ Story line เป็นวิธีการสอนที่เชื่อมโยงหรือผูกเรื่องให้ต่อเนื่องกันเพื่อสร้างการเรียนรู้ที่มี
 ความหมายเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้เนื้อหา ทักษะความคิด ทักษะทางสังคม โดยการผูกเรื่อง
 เป็นตอน ๆ (Episode) เรื่องแต่ละตอนประกอบด้วยกิจกรรมย่อยจะต่อเนื่องและมีลำดับ
 เหตุการณ์ (Sequence) โดยการตั้งคำถามหลัก (Key Question) ได้แก่ ที่ไหน ใคร ทำอะไร
 อย่างไร เป็นตัวเชื่อมการดำเนินเรื่องและมีกิจกรรม (Activity) ที่สอดคล้องกับเนื้อหาของแต่ละ
 ตอนและคำถามหลัก กิจกรรมจะส่งเสริมให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติเน้นทักษะการคิด การวิเคราะห์
 และการร่วมมือกันทำงาน การสอนแบบ Story line เป็นการบูรณาการเนื้อหาและทักษะ
 กระบวนการต่าง ๆ ผู้เรียนมีโอกาสได้ใช้ประสบการณ์และความคิดของตนเองอย่างเต็มที่ มี
 โอกาสได้แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดกัน อภิปรายร่วมกัน และเกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง

ขั้นตอนการวางแผนการสอนด้วยวิธีสตอรีไลน์

การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสตอรีไลน์ มีขั้นตอนในการวางแผนการ

สอนดังนี้ (อรรถพล อนันตวรสุกกุล. 2542 : 4 - 5)

1. วิเคราะห์หลักสูตร โดยรวมของทุกสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องเพื่อ กำหนดหัวข้อที่จะนำมาบูรณาการ

2. กำหนดเส้นทางการเดินเรื่อง โดยเรียงลำดับหัวข้อแบ่งออกเป็น ตอน ๆ ซึ่งต้องคำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญทั้ง 4 ประการ ได้แก่ ฉาก ตัวละคร การดำเนินชีวิต และเหตุการณ์สำคัญ ในส่วนรายละเอียดนั้นเป็นหน้าที่ของผู้เรียนในการเติมเต็มเรื่องราวต่าง ๆ

3. กำหนดคำถามหลักเพื่อใช้ในการเปิดประเด็นนำเข้าสู่ กิจกรรม และเชื่อมโยงเรื่องราวและกิจกรรมในแต่ละส่วนเข้าด้วยกัน วางรูปแบบกิจกรรม ย่อย ๆ โดยเน้นการจัดกิจกรรมที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมคิดปฏิบัติ เพื่อหาคำตอบสำหรับ คำถามหลักนั้น ๆ กิจกรรมควรมีความหลากหลายและน่าสนใจเหมาะสมกับวัยและ ความสามารถของผู้เรียน และควรเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนจะมีส่วนร่วมมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

4. จัดเตรียมสื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับลักษณะของกิจกรรม และลักษณะการจัดชั้นเรียน

5. กำหนดแนวทางการประเมินผล ควรเน้นการประเมินตาม สภาพจริงให้มากที่สุด

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิธี Story line มีดังต่อไปนี้

1. กำหนดหัวข้อเรื่องที่จะเรียน เรียกว่า เส้นทางการเดินเรื่อง (Story line) ให้เหมาะสม หัวข้อเรื่องจะเป็นความคิดรวบยอดหรือหัวข้อย่อยที่ผู้เรียนจะต้อง เรียน โดยผูกเป็นโครงเรื่อง ซึ่งมาจากองค์ประกอบ 4 ส่วน คือ ฉาก ตัวละคร การดำเนินชีวิต ของตัวละคร และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โครงเรื่องจะเป็นโครงสร้างของเนื้อหาสาระที่จะเรียน

2. การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้มีคำถามหลักหรือคำถาม สำคัญ (Key Questions) คำถามหลักเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมาก จะทำหน้าที่ดำเนินเรื่องที่จะ เชื่อมโยงแต่ละตอนให้ต่อเนื่องกัน คำถามหลักจะเชื่อมโยงเนื้อหาและกิจกรรมเข้าด้วยกัน

3. กิจกรรมของผู้เรียน ผู้เรียนจะทำกิจกรรมเพื่อตอบคำถาม โดยทำเป็นรายบุคคลหรือร่วมกันทำกิจกรรมอาจจับคู่กันทำกิจกรรม หรือจัดเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 4-6 คน หรือร่วมกันทำทั้งห้อง โดยกำหนดสื่อหรืออุปกรณ์ที่จะใช้ในการทำกิจกรรม

4. การประเมินการเรียนรู้ จะประเมินจากคำถามหลักและ กิจกรรมเป็นการประเมินในสภาพจริง (Authentic Assessment) ที่สะท้อนให้เห็นผลจากการ เรียนรู้ของผู้เรียนได้ทำอะไรในด้านการใช้ภาษา ด้านการทำงานร่วมกับเพื่อน ด้านการแก้ปัญหา และด้านความรู้ เป็นการประเมินด้านคุณภาพและผลการเรียนของผู้เรียน

5. กำหนดเวลาเรียนแต่ละตอน การสอน Story line ไม่จำเป็นต้องสอนโดยใช้เวลาต่อเนื่องกันเป็นเวลาทั้งวัน แต่ผู้สอนอาจแบ่งเวลาการสอนแต่ละตอน โดยกำหนดเวลาสอนแต่ละตอนตามที่กำหนดหัวข้อเรื่อง และกิจกรรมการเรียนบางตอนใช้เวลา 1 ชั่วโมง บางตอนอาจใช้เวลา 2-3 ชั่วโมง ต่อเนื่องกันแล้วแต่กิจกรรมการเรียน

ลักษณะเด่นของรูปแบบการสอน Story line เป็นวิธีสอนแบบบูรณาการ ทำให้ผู้เรียนเห็นความสัมพันธ์ของเรื่องที่เรียนกับชีวิตจริง สามารถเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนเข้ากับชีวิตจริงได้ เป็นกิจกรรมที่ท้าทายความคิด สติปัญญาของผู้เรียน สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ความคิดได้อย่างเต็มที่ ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทุก ๆ ด้าน ไปพร้อม ๆ กัน

สรุปได้ว่า รูปแบบการจัดประสบการณ์อนุบาลเป็นรูปแบบการจัดประสบการณ์มุ่งเน้นการพัฒนาเด็กรายบุคคลผ่านกระบวนการจัดประสบการณ์ที่มีความหมายต่อเด็กและเป็นรูปแบบที่เสริมสร้างกระบวนการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเด็ก ครู และสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ลักษณะรูปแบบการจัดประสบการณ์หรือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนถูกเลื้อยระดับชั้นอนุบาล จึงมีลักษณะผสมผสานระหว่างรูปแบบการจัดประสบการณ์ที่เน้นเนื้อหา กระบวนการ ตัวบุคคล ทักษะพฤติกรรม และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม มาประกอบเพื่อให้ได้รูปแบบการจัดประสบการณ์ที่สามารถพัฒนาเด็กได้ตามวัตถุประสงค์ แต่อย่างไรก็ตามกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายให้โรงเรียนในสังกัดจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 เป็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อม และมุ่งเน้นให้นักเรียนมีพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญา เพื่อให้บรรลุตามมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในแต่ละช่วงอายุโดยจัดกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่นที่เหมาะสมกับวัยตามความสนใจและความต้องการของเด็ก กิจกรรมที่จัดมีหลากหลายดังนี้

1. กิจกรรมการเคลื่อนไหว และจังหวะเป็นกิจกรรมที่เน้นพัฒนาการทางด้านการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ อย่างอิสระตามจังหวะของเพลง เครื่องเคาะจังหวะหรืออุปกรณ์ต่าง ๆ กิจกรรมนี้เด็กจะได้รับการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน คือ ร่างกาย อารมณ์ - จิตใจ สังคม และสติปัญญา

2. กิจกรรมเสรี (เล่นตามมุม) เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กเล่นมุมภายในห้องเรียน ลักษณะการจัดกิจกรรมจัดเป็นมุมต่าง ๆ เช่น มุมบล็อก มุมบ้าน มุมหนังสือ มุมสัมผัส มุมศิลปะ มีสื่อ/อุปกรณ์ที่หลากหลายมีทั้งของจริงและของจำลอง ให้เด็กได้มีโอกาสเลือกเล่นอย่างอิสระตามความสนใจ

3. กิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมส่งเสริมการคิดผ่านงานศิลปะ ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม เช่น วาดภาพด้วยสีเทียน สีน้ำ คัดปะ ปั้นดินน้ำมัน ฯลฯ ซึ่งเด็กสามารถเลือกกิจกรรมอย่างอิสระตามความสนใจ และความต้องการของตน ช่วยให้เด็กได้แสดงทางอารมณ์ ความรู้สึก จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

4. กิจกรรมเสริมประสบการณ์ เป็นกิจกรรมกลุ่ม เปิดโอกาสให้เด็กมีโอกาสดึง พุด ฟีกทักษะการคิดทำให้เด็กได้เรียนรู้ จากประสบการณ์ตรงการปฏิบัติจริง โดยให้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ การคิด และการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง

5. กิจกรรมกลางแจ้ง เน้นการพัฒนาร่างกาย และกล้ามเนื้อจากการเล่น มุมภายในและภายนอกห้องเรียน เครื่องเล่นสนาม การเล่นน้ำ เล่นทราย การละเล่นไทย ได้ฝึกการเป็นผู้นำ ผู้ตาม รู้จักฟัง และปฏิบัติตามคำสั่ง เป็นการเปิด โอกาสให้เด็กได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ จากการเล่นอย่างอิสระ

6. เกมการศึกษา เป็นกิจกรรมการเล่นที่ส่งเสริมให้เด็กรู้จักการแบ่งปัน รอคอยการปฏิบัติตามข้อตกลง และยังเป็นการฝึกสังเกต จำแนก เปรียบเทียบพัฒนากระบวนการคิด และเกิดความคิดรวบยอด เช่น เกมจับคู่ เกม โดมิโน เกมเรียงลำดับ เป็นต้น

กิจกรรมทั้ง 6 กิจกรรม จะช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาการคิดแก้ปัญหาส่งเสริมให้นักเรียนเลือก และตัดสินใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีความสุข ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ มีทักษะการแก้ปัญหา คิดเป็น ทำเป็น มีความรัก ความภาคภูมิใจในตนเองและผู้อื่น เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนลูกเสือ

1. กำเนิดการลูกเสือ

เมื่อ ลอร์ด เบเดน เพาเวลล์ ลาออกจากราชการทหารครั้งสุดท้ายในปี พ.ศ. 2453 (ค.ศ. 1910) แล้ว ลอร์ด เบเดน เพาเวลล์ ได้เอาประสบการณ์จากเมืองมาฟออิง ที่ได้จัดให้เด็กมาช่วยเหลือในการรักษาเมือง เช่น ทำหน้าที่เป็นผู้สื่อข่าวสอดแนมของกองทัพ รักษาสงบภายใน อยู่ยามบนหอคอย คอยให้สัญญาณแก่ประชาชน เด็ก ๆ สามารถทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้อย่างเข้มแข็ง ว่องไว ได้ผลดีไม่แพ้ผู้ใหญ่ และบางอย่างทำได้ดีกว่าผู้ใหญ่ ลอร์ด เบเดน เพาเวลล์ จึงคิดตั้งกระบวนการลูกเสือขึ้น(สำนักงานคณะกรรมการบริหารลูกเสือแห่งชาติ. 2547 : 32 - 42)

ท่านจึงเอาประสบการณ์ในอินเดีย แอฟริกาสมัยเมื่อท่านยังอยู่กับพวกซูลู และชาวพื้นเมืองเผ่าอื่นๆ นำมาคิดแปลงพัฒนาให้เหมาะสมกับการลูกเสือเด็กอย่างรอบคอบ ในวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2450 (ค.ศ. 1907) ท่านลอร์ด เบเดน เพาเวลล์ได้รวมเด็ก 20 คน กับหลานของท่าน 1 คน รวมเป็น 21 คน โดยมีเพื่อนพันตรีแมคคาเรน เป็นผู้ช่วยในการอบรม ได้ทำการเปิดค่ายทดลองขึ้นเป็นครั้งแรกที่เกาะ บราวน์ซี (Brownsea Island) ซึ่งเป็นเกาะเล็ก ๆ อยู่ทางตอนใต้ของเกาะอังกฤษ เป็นเวลา 9 คืน ได้ทำการฝึกสอนอบรมวิชาการต่าง ๆ ด้วยตนเอง มีการเล่นเกมต่าง ๆ ร้องเพลงร่วมกัน รอบ ๆ กองไฟ เด็กได้รับความรู้ความสนุกสนานเป็นอย่างมาก ในเวลากลางคืนทุกคืนได้จัดลูกเสือหมู่หนึ่งผลัดเปลี่ยนกันทำหน้าที่เป็น “หน่วยรักษาการณ์ตลอดคืน” ปรากฏว่าเป็นผลดีน่าพึงพอใจ นับเป็นการอยู่ค่ายพักแรมของลูกเสือเป็นครั้งแรกของโลก การอยู่ค่ายพักแรมที่เกาะบราวน์ซี ครั้งนี้จัดขึ้นเมื่อวันที่ 1 ถึงวันที่ 9 เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2450 (ค.ศ. 1907) (มีหลักฐานซึ่งสลักไว้บนก้อนศิลา ณ เกาะบราวน์ซี ดังนี้ “This Stone Commemorate the experimental Camp of 20 boys held on this site from 1st - 9th Augst 1907 by Robert Baden - Powell of Gilwell Founder of the Scout and Guide Movements) เด็กที่ท่านลอร์ด เบเดน เพาเวลล์ ครั้งนี้เป็นเด็กเร่ร่อนตามถนนตามท้องถนนต่าง ๆ ท่านได้พาเด็กไปฝึกอบรมตามโครงการลูกเสือที่ท่านร่างขึ้นไว้ โดยแบ่งลูกเสือออกเป็นหมู่ ๆ ละ 5 คน รวม 4 หมู่ แต่ละหมู่มีหัวหน้าปกครองรับผิดชอบบังคับบัญชาลูกหมู่โดยเด็ดขาด ในการทดลองครั้งนี้เป็นเด็กเร่ร่อนตามถนนตามท้องถนนต่าง ๆ ท่านได้พาเด็กไปฝึกอบรมตามโครงการลูกเสือที่ท่านร่างขึ้นไว้ โดยแบ่งลูกเสือออกเป็นหมู่ ๆ ละ 4 คนแต่ละหมู่มีหัวหน้าปกครองรับผิดชอบบังคับบัญชาลูกหมู่โดยเด็ดขาด ในการทดลองครั้งนี้ท่านได้รับความสำเร็จตามความมุ่งหมายทุกประการ ทำให้ท่านเกิดกำลังใจ และพยายามแก้ไขอุปสรรคต่าง ๆ ให้เกิดผลดียิ่งขึ้น เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติต่อไป เมื่อท่านกลับจากการอยู่ค่ายพักแรมที่เกาะ (Brownsea Island) แล้วท่านจึงลงมือเขียนหนังสือ เรื่อง Scouting for Boys (การลูกเสือสำหรับเด็กชาย) ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2451 (ค.ศ. 1908) และในปีนี้เองที่ท่าน ลอร์ด เบเดน เพาเวลล์ ได้จึงได้เริ่มก่อตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศอังกฤษ บางตำราก็ว่าท่านลอร์ด เบเดน เพาเวลล์ได้ขอให้เพื่อนนายทหารส่งบุตรหลานที่เป็นนักเรียนโรงเรียนรัฐบาลใหม่ ๆ ของอินเดียแอสส์โรว์เข้ามาค่ายร่วมกับเด็กมัธยม ลูกกรรมกร จากเมืองบอร์นมัธ และพุด โดยคิดค่าเข้าค่ายและอาหารคนละ 1 ปอนด์ ส่วนลูกกรรมกรคนละ 3 ซิลลิง 6 เพนนี เกาะบราวน์ซีเป็นเกาะเล็ก ๆ อยู่ทางตอนใต้ของเกาะอังกฤษ ตรงหน้าอ่าวเมืองพลูมีความยาวประมาณ 1 ½ ไมล์ กว้างสุดประมาณ ¾ ไมล์ มีพื้นที่ประมาณ 560 เอเคอร์ (ประมาณ 1,440 ไร่) บนเกาะมีตึกใหญ่เดิมเป็นของ

มิสเตอร์ชาร์ลส์ แวน ราอาลด์ รอบค้อมีที่ดินเหมาะสำหรับการพักแรม ลอร์ด เบเดน เพาเวลล์
ทำหนังสือขออนุญาตเจ้าของเกาะตั้งค่ายพักแรม ปัจจุบันเกาะนี้เป็นสมบัติของชาติอังกฤษ

การอยู่ค่ายพักแรมครั้งนี้ ลอร์ด เบเดน เพาเวลล์ ใช้กางเต็นท์โดยเช่าจากเมือง
บอร์นัมธ ทำเป็นที่พักนอน โรงครัว และที่รับประทานอาหาร ใช้เชื้อทำด้วยฟางป้อน เด็กอยู่
ค่ายสวมเสื้อเชิ้ต กางเกงขาสั้น สวมหมวกปีกพับข้าง ทุกคืนก่อนจบการประชุมรอบกองไฟมี
การสวดมนต์เคารพพระเจ้า แล้วจึงแยกเข้านอน ส่วน ลอร์ด เบเดน เพาเวลล์ กับพันตรีแมค
คาเรนจะมีการปรึกษารือถึงกิจการงานก่อนแล้วจึงนอน ในคืนวันที่ 31 กรกฎาคม ลอร์ด เบ
เดน เพาเวลล์ จัดให้มีการนั่งรอบกองไฟเป็นครั้งแรก โดยท่านเป็นผู้นำในการประชุมรอบกอง
ไฟ มีการร้องเพลงร่วมกัน และเล่าประสบการณ์ของท่านในอินเดีย และแอฟริกาให้เด็ก ๆ ฟัง
เสร็จแล้วทำการปฐมนิเทศชี้แจงผลรายละเอียดต่าง ๆ กำหนดกิจกรรมที่ทำในวันต่อ ๆ ไป
ก่อนปิดการประชุมรอบกองไฟ มีการสวดมนต์ แล้วปิดประชุมรอบกองไฟ ให้เด็กกลับไปนอน
ในเต็นท์

ส่วน ลอร์ด เบเดน เพาเวลล์ กับ พันตรีแมคคาเรน ยังคงปรึกษารือถึงงานที่
จะทำต่อไปเสร็จแล้ว จึงเข้านอน (ซึ่งเป็นแบบอย่างกิจกรรมลูกเสือในทุกวันนี้) วิชาที่ทำการ
ฝึกอบรม ได้แก่ สัญญาณต่าง ๆ การบุกเบิก การผูกเงื่อน การทำสะพาน การคาดคะเน
ระยะทาง การอยู่ค่ายพักแรม การสังเกตและจำ และการปฐมพยาบาล เป็นต้น ขณะที่มีการเข้า
ค่ายห้ามมิให้ผู้อื่นเข้าไปในบริเวณการอยู่ค่ายโดยเด็ดขาด ยามรักษาการณ์จะปฏิบัติหน้าที่อย่าง
จริงจัง แม้แต่เจ้าของเกาะพร้อมบุตรชาย หญิงก็เข้าไม่ได้ ยามซึ่งเป็นเด็กจะคอยส่งตัวกลับ
บ้าน แต่ในวันสุดท้ายของการอยู่ค่ายพักแรม ลอร์ด เบเดน เพาเวลล์ จะให้เด็ก ๆ จัดงานการ
แสดง โดยให้เชิญแขกคือ บิดา มารดา เจ้าของเกาะ พร้อมบุตรชาย หญิง และให้เด็ก ๆ เป็นผู้
วางแผนการรับรองเอง เมื่อเสร็จจากการอยู่ค่ายพักแรมในครั้งนั้น ลอร์ด เบเดน เพาเวลล์
ได้รับจดหมายแสดงความยินดี ชื่นชมมากเพราะเด็ก ๆ ได้รับความรู้ ความสนุกสนาน
ช่วยตัวเองได้ รู้จักคิด ช่วยเหลือผู้อื่น การแสดงที่จัดในวันสุดท้ายนี้เด็กจะฝึกหัดกันเอง มีการ
เล่นเกม แข่งขัน สาธิตวิชา ปัจจุบันพยาบาล ดับเพลิง ทอเสื้อ ยูโด และชักเย่อ เวรยามเด็ก
ๆ จัดกันเอง ตั้งแต่เช้าถึง 23.00 น. แบ่งหน้าที่กัน ทำครัวจัดอาหารผลัดเปลี่ยนกันอยู่เวร ทุก
คนทำหน้าที่ได้ดีเป็นที่น่าพอใจ ปัจจุบันวงการลูกเสือทั่วโลกจึงถือว่า การทดลองอยู่เกาะบ
ราวน์ซี เป็นการเริ่มต้นของลูกเสือโลก และถือว่า ลอร์ด เบเดน เพาเวลล์ คือบิดาแห่งลูกเสือ
โลก กิจการลูกเสือได้แพร่หลายไปทั่วประเทศอังกฤษอย่างรวดเร็ว และต่อมาในพ.ศ. 2452
(ค.ศ. 1909) พระเจ้าแผ่นดินอังกฤษ King Edward ที่ได้ทรงรับเป็นองค์อุปถัมภ์ และตัวท่าน

ลอร์ด เบเดน เพาเวลล์ ได้รับบรรดาศักดิ์เป็น Sir ท่านได้ลาออกจากราชการทหารอีกครั้งหนึ่ง เมื่อ พ.ศ. 2453 เพื่อมาจัดด้านกิจการลูกเสือแต่อย่างเดียวตามพระราชปวารณาของ King Edward ที่ 7 และตามคำขอของร้องขอของ Lord Kicgener

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 วันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2457 ท่านได้โทรศัพท์ติดต่อ กองลูกเสือทุกกองในอังกฤษ เรียกประชุมด่วน เพื่อรับใช้ประเทศ (Nation Service) ในระยะเวลาเพียงชั่วโมงแรกที่ประกาศสงครามเท่านั้น มีลูกเสือมาประชุมประมาณ 32,000 คน ได้เข้าทำการรักษาการณ์ตามสถานที่สำคัญต่าง ๆ เช่น ทางรถไฟ สะพาน และโทรเลข ทั่วประเทศอังกฤษ และยังช่วยทำหน้าที่เป็นสื่อข่าว ช่วยเหลือในโรงพยาบาล ลูกเสือสมุทร พลัดเปลี่ยนกันอยู่เวรยามตามเวรยามตามชายฝั่งทะเลตอนใต้ของอังกฤษ และได้ปฏิบัติงาน ช่วยชาติอยู่จนถึงวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2463 (ค.ศ. 1920) ในปี พ.ศ. 2463 มีลูกเสือทุกประเทศทั่วโลก ได้มาร่วมการประชุมกันที่กรุงลอนดอน เป็นการชุมนุมลูกเสือโลกครั้งแรก ในการประชุมครั้งนี้ ลูกเสือทั้งหลายพร้อมใจกันประกาศยกย่องให้ ลอร์ด เบเดน เพาเวลล์ ดำรงตำแหน่งประมุขคณะลูกเสือโลก (Chief Scout of The World) เมื่อกิจการลูกเสือมีอายุครบรอบ 21 ปี เมื่อปี พ.ศ. 2471 (ค.ศ. 1928) ซึ่งเป็นการบรรลุ “ นิติภาวะ “ ตามกฎหมายอังกฤษและมีลูกเสือทั่วโลกถึง 2 ล้านคนเศษ พระเจ้าจอร์จ ที่ 5 ได้พระราชทานบรรดาศักดิ์ให้ ลอร์ด เบเดน เพาเวลล์ เป็นบารอน เรียกว่า Lord Baden – Powell of The World of Gilwell ต่อจากนั้นกิจการลูกเสือก็เจริญก้าวหน้าออกไปโดยไม่หยุดยั้ง ต่อมาประเทศสหรัฐอเมริกาเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการลูกเสือมาก จึงได้นำไปตั้งกองลูกเสือขึ้นในสหรัฐอเมริกา เป็นประเทศที่ 2 (พ.ศ. 2543) รองจากชิลี (พ.ศ. 2545)

ในสมัยท่านลอร์ด เบเดน เพาเวลล์ กิจการลูกเสือได้เจริญมากแม้พระมหากษัตริย์เองก็ทรงพอพระทัย ท่านลอร์ดได้เที่ยวไปทั่วโลก เพื่อพบปะกับพวกเด็ก ๆ เพื่อส่งเสริมกิจการลูกเสือให้ก้าวหน้ากว้างขวางยิ่งขึ้น ในการอยู่ค่ายพักแรมที่เกาะบราวน์ซี ครั้งนั้น

การลูกเสือ ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมสำคัญยิ่งของการศึกษาของชาติแขนงหนึ่งที่ได้รับการยกย่องทั่วโลกการลูกเสือเป็นวิชาการที่เราใช้ฝึกอบรมเด็ก ให้เป็นผู้มีคุณธรรมสูง รู้จักเสียสละ ช่วยเหลือผู้อื่นช่วยส่งเสริมและสร้างบุคลิกลักษณะที่ดี เป็นผู้นำให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก และให้เด่นขึ้นมา โดยก่อให้เกิดออกมาภายในจิตใจ มิได้เกิดขึ้นด้วยการศึกษาจากภายนอกเหมือนวิชาอื่น ๆ วิชาการต่าง ๆ ในระบบลูกเสือได้เลือกเฟ้นมาจากสิ่งธรรมชาติมากที่สุด แล้วนำมาดัดแปลงให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก โดยไม่ให้เกิดอันตรายแก่เด็กหรือสังคม พยายาม

ฝึกรบรรมเด็กให้เข้าระเบียบทีละน้อยเด็กก็จะได้รับความรู้พร้อม ๆ กันนั้น ทำให้เด็กได้รับการสนุกสนานเพลิดเพลินกับการเล่น โดยไม่รู้สึกรู้สัว เป็นการเสริมสร้างทั้งสติปัญญาและพลังกำลังให้แก่เด็กโดยพร้อม ๆ กัน เมื่อเด็กเจริญเติบโตขึ้นจะเกิดลักษณะนิสัยที่ดีเป็นพลเมืองดีที่มีคุณภาพและรับผิดชอบของชาติต่อไป

การลูกเสือจะจัดให้เล่นด้วยกัน เรียนด้วยกัน เทียวชมภูมิประเทศด้วยกัน พักแรมด้วยกัน ฯลฯ การจัดเช่นนี้จะเป็นสื่อสำคัญที่ก่อให้เกิดความรักใคร่ สามัคคีเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน เช่น ช่วยกันดูแลรักษาสิ่งของ ของกันและกัน ไม่หยิบของเพื่อนมาใช้ประโยชน์เป็นของตน เมื่อมีกิจกรรมการงานใด ๆ ก็ช่วยกันทำ เป็นต้น

ฉะนั้นการลูกเสือ คือการฝึกรบรรมบ่มนิสัยของลูกเสือให้เป็นพลเมืองดีของชาติที่มีระเบียบวินัย ปฏิบัติตนตามจารีตประเพณีของบ้านเมือง มีความรับผิดชอบ และมีอุดมคติดังต่อไปนี้

1. ให้มีนิสัยในการสังเกต จดจำ เชื่อฟังและฟังตนเองได้
2. ให้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีระเบียบวินัย มีความเมตตากรุณา เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีความกตัญญูกตเวที
3. ให้รู้จักบำเพ็ญตนเพื่อสาธารณประโยชน์ รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น
4. ให้รู้จักทำการฝีมือ
5. ให้มีการพัฒนาในร่างกาย จิตใจ และศีลธรรม นับถือศาสนา ทั้งนี้โดยไม่เกี่ยวข้องกับลัทธิการเมืองใด ๆ

สาระสำคัญของการลูกเสือ
องค์การลูกเสือโลก สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยความมีเอกภาพ (UNITY) และเป็นแกนกลางให้องค์การสมาชิกฯ ทั่วโลก ได้พัฒนากิจการลูกเสือของตนให้มีความก้าวหน้าเพื่อส่งเสริมให้เยาวชนของชาติ เป็นพลเมืองดีที่มีความรับผิดชอบต่อตนเองและประเทศชาติ ได้ก็ต่ออาศัยสาระสำคัญของกิจการลูกเสือซึ่งประกอบด้วย วัตถุประสงค์ (Purpose) หลักการ (Principles) วิธีการ (Method) ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการบริหารลูกเสือแห่งชาติ. 2540 : 65 - 71)

1. วัตถุประสงค์ (Purpose) วัตถุประสงค์ของขบวนการลูกเสือ คือ การช่วยให้เยาวชนได้รับการพัฒนาศักยภาพทางร่างกาย สติปัญญา จิตใจ และสังคมให้สมบูรณ์อย่างเต็มที่และเป็นรายบุคคล เพื่อให้เป็นพลเมืองดีที่มีความรับผิดชอบและเป็นสมาชิก

ที่ดีของท้องถิ่น ของชาติ และของชุมชนระหว่างประเทศ ตามที่ธรรมนูญลูกเสือโลกได้บัญญัติเอาไว้ดังนี้

“ The purpose of the Scout Movement is to contribute to the development of young people in achieving their full physical, intellectual, social and spiritual potentials as individuals, as responsible citizens and as members of their local, national and international communities ”

วัตถุประสงค์ของขบวนการลูกเสือ ซึ่งบัญญัติไว้ในลูกเสือโลกนี้ คือ คำจำกัดความที่สรุปมาจากแนวคิดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ หลักการ และวิธีการ (หรืออาจกล่าวได้ว่าจากอุดมการณ์) ของ ลอร์ด เบเดน เพาเวลล์ ผู้ให้กำเนิด ดังตัวอย่างคำพูดของ ลอร์ด เบเดน เพาเวลล์ ซึ่งได้กล่าวไว้ และยกมาเป็นตอน ๆ เพียงบางตอน ดังนี้

“ แนวความคิดที่ยอมรับกันระหว่างประเทศ คือ หลักแห่งภราดร (Brotherhood) เท่านั้นที่สามารถรรโลงให้โลกของเราหลุดพ้นจากความวุ่นวาย โกลาหลได้อย่างแน่นอน ”

“ ฉันมีความคิดว่า ความสำเร็จในชีวิต คือ ความสุขที่แท้จริง ซึ่งคนทุกคนไม่ว่ามั่งมีหรือยากจน ก็สามารถหาได้ ”

“ ในความรู้สึกของฉัน ความมีชาตินิยม หมายถึง การสร้างความมั่นคงและพลัง ที่เข้มแข็งให้แก่ชาติ แต่ไม่ใช่การสร้างความเป็นศัตรูต่อชาติอื่น ๆ และนี่คือ ความปรารถนาอันสูงส่ง ที่ควรปลูกฝังให้เด็กทุกคนมีส่วนร่วมในการนำคณะในชาติของตนไปสู่สันติภาพ สวัสดิภาพแห่งโลกให้จงได้ เสมือนกับเธอต้องทำตัวให้มีร่างกายแข็งแรง ให้มีความสามารถที่ดี พร้อมทั้งจะเป็นผู้เล่นที่ดีในทีมฟุตบอลของเธอ ” (ซึ่งหมายถึง การเล่นฟุตบอลระหว่างทีมต่าง ๆ นั้น ต้องเล่นเพื่อเชื่อมสามัคคีไม่ใช่เล่นเพื่อแตกแยกความสามัคคี)

“ การอยู่ค่ายพักแรม เป็นส่วนหนึ่งของความสนุกสนานแห่งชีวิตการเป็นลูกเสือ การใช้ชีวิตกลางแจ้งในป่าเขาลำเนาไพร ท่ามกลางเสียงร้องของนกและสัตว์นานาชนิด การใช้ชีวิตในแม่น้ำ ทะเล ก็คือ การใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติ การทำนกออยู่ภายใต้ต้นที่ผ้าใบเล็ก ๆ ซึ่งถือว่าเป็นบ้านของเธอ หุงอาหาร ทำกับข้าวด้วยตนเอง ศึกษา สำรวจธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้ ทำให้เธอมีความสุขดี และจะนำความสุขที่แท้จริงมาให้เธอ โดยที่เธอไม่มีโอกาสรับสิ่งนี้ในท่ามกลางหมอกและควันไฟ กลิ่นไอเสียดยนต์ ในป่าคอนกรีตแห่งเมืองหลวงได้เลย การเดินทางไกล ก็เช่นเดียวกัน การที่เธอเดินทางผ่านท้องทุ่งที่ไกลออกไป สำรวจและศึกษาสถานที่ใหม่ ๆ วันแล้ววันเล่า เป็นการผจญภัยที่น่าสนุกยิ่ง สิ่งเหล่านี้จะทำให้ร่างกายของเธอแข็งแรง มี

ความแข็งแรง บึกบึน ซึ่งจะทำให้เธอ ไม่ย่อท้อต่อลม ฝน เปลวแดดที่แผดเผา และอากาศที่หนาวเหน็บหึ่งปวง เธอพร้อมที่จะรับมือกับสิ่งเหล่านี้ด้วยความรู้สึกว่าร่างกายที่แข็งแรงของเธอสามารถเผชิญต่ออุปสรรค และความยากลำบากเหล่านี้ได้อย่างสบาย ๆ เพราะเธอรู้สึกว่าจะต้องได้รับชัยชนะในที่สุด ”

“วัตถุประสงค์อันสำคัญยิ่งของระบบหมู่ (Patrol System) ก็คือ ฝึกให้เด็กทั้งหลายรู้จักรับผิดชอบอย่างแท้จริง เด็กแต่ละคนจะรู้ว่า ตัวเขาเองมีความรับผิดชอบต่อหมู่ของเขาให้สำเร็จเรียบร้อยดี และแต่ละหมู่จะต้องรู้ว่ามีความรับผิดชอบต่อกองลูกเสือให้สำเร็จด้วยดี (William Hillcourt. 1964)

2. หลักการ (Principles)

ขบวนการลูกเสือ (The Scout Movement) ยึดมั่นในหลักการดังต่อไปนี้

2.1 มีศาสนาเป็นหลักยึดทางจิตใจ จงรักภักดีต่อศาสนาที่ตนเคารพ นับถือ และพึงปฏิบัติศาสนกิจด้วยความจริงใจ

2.2 จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และประเทศชาติของตน พร้อมด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนความสันติสุข และสันติภาพ ความเข้าใจที่ดีซึ่งกันและกัน ความร่วมมือซึ่งกันและกัน นับตั้งแต่วัยท้องถิ่น ระดับชาติ จนถึงระดับนานาชาติ

2.3 การเข้าร่วมในการพัฒนาสังคม ยอมรับและให้ความเคารพในเกียรติและศักดิ์ศรีของผู้อื่น และเพื่อนมนุษย์ทุกคน รวมทั้งการยอมรับและให้ความเคารพและความเป็นธรรมต่อธรรมชาติ และสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก

2.4 มีความรับผิดชอบต่อการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

2.5 ลูกเสือต้องยึดมั่นในคำปฏิญาณของลูกเสือ และกฎของลูกเสือ ซึ่งบัญญัติไว้ในภาษาของแต่ละประเทศ ตามความเหมาะสมกับวัฒนธรรมของตน โดยยึดถือใจความสำคัญที่ ลอร์ด เบเดน เพาเวลล์ ผู้ให้กำเนิดลูกเสือโลกได้กำหนดไว้ กฎและคำปฏิญาณของลูกเสือนั้น ต้องได้รับอนุมัติจากองค์การลูกเสือโลกเสียก่อน จึงจะถือว่าเป็นกฎและคำปฏิญาณ ๆ ที่ถูกต้อง

คำปฏิญาณและกฎของลูกเสือตามธรรมเนียมลูกเสือโลก ซึ่งยึดถือตามต้นฉบับของลอร์ด เบเดน เพาเวลล์ มีดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการบริหารลูกเสือแห่งชาติ.

The Scout Promise

On my honour I Promise that I will do my best: -

1. to do my duty to God and the King (or my Country) ;
2. to help other people at all time ;
3. to obey the Scout Law.

The Scout Law

1. A Scout ' s honour is to be trusted.
2. A Scout ' s loyal.
3. A Scout ' s duty is to be useful and to help others.
4. A Scout ' s a friend to all and a brother to every other Scout.
5. A Scout is courteous.
6. A Scout is a friend to animal.
7. A Scout obeys orders of his parents, Patrol Leader or

Scoutmaster without question

8. A Scout smiles and whistles under all difficulties.
9. A Scout is thrifty
10. A Scout is clean in thought, word and deed.

คำปฏิญาณและกฎของลูกเสือ ของคณะลูกเสือแห่งชาติ (ไทย) ซึ่งได้รับ
อนุมัติจากองค์การลูกเสือโลกแล้ว มีดังนี้ คำปฏิญาณของลูกเสือ
ด้วยเกียรติของลูกเสือ ข้าสัญญาว่า

- ข้อ 1 ข้าจะจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- ข้อ 2 ข้าจะช่วยเหลือผู้อื่นทุกเมื่อ
- ข้อ 3 ข้าจะปฏิบัติตามกฎของลูกเสือ

กฎของลูกเสือ

- ข้อ 1 ลูกเสือมีเกียรติเชื่อถือได้
- ข้อ 2 ลูกเสือมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และ

ชื่อตรงต่อผู้มีพระคุณ

- ข้อ 3 ลูกเสือมีหน้าที่กระทำตนให้เป็นประโยชน์และช่วยเหลือผู้อื่น

ข้อ 4 ลูกเสือเป็นมิตรของคนทุกคนและเป็นพี่น้องกับลูกเสืออื่นทั่ว

โลก

ข้อ 5 ลูกเสือเป็นผู้สุภาพเรียบร้อย

ข้อ 6 ลูกเสือมีความเมตตากรุณาต่อสัตว์

ข้อ 7 ลูกเสือเชื่อฟังคำสั่งของบิดามารดาและผู้บังคับบัญชาด้วย

ความเคารพ

ข้อ 8 ลูกเสือมีใจร่าเริงและไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก

ข้อ 9 ลูกเสือเป็นผู้มีธรรมาจริยธรรม

ข้อ 10 ลูกเสือประพฤติชอบด้วย กาย วาจา ใจ

วิธีการ (Method)

วิธีการลูกเสือ คือระบบการศึกษาด้วยตนเอง ให้เกิดความก้าวหน้าตามลำดับขั้น โดยอาศัย คำปฏิญาณและกฎของลูกเสือ การเรียนรู้ด้วยการกระทำ ระบบหมู่หรือกลุ่มย่อย โดยมีผู้ใหญ่เป็นผู้นำ สั่งสอน ฝึกอบรมให้มีความรับผิดชอบทีละน้อย แล้วเพิ่มความรับผิดชอบให้มากขึ้นตามลำดับอายุ ฝึกให้รู้จักปกครองตนเองจนเป็นลักษณะนิสัยประจำตัว เพื่อให้มีความสามารถ ฟังตนเองได้ เป็นผู้นำ และผู้ให้ความร่วมมือที่ดี

1.1 การทดสอบความก้าวหน้าตามลำดับขั้น ปรับระดับของการฝึกอบรมลูกเสือให้สูงขึ้นตามระดับอายุ

1.2 ระบบเครื่องหมาย (Proficiency Badge System หรือ Merit Badge System)

1.3 การจัดหลักสูตรของการฝึกอบรมเด็ก และวิชาที่เรียน ตามความสนใจของผู้เรียนเป็นหลักเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความก้าวหน้าเป็นรายบุคคล

1.4 การใช้เพลง การเล่น การเล่านิทาน ฯลฯ ประกอบในการฝึกอบรมลูกเสือ

1.5 พิธีการต่าง ๆ ในการฝึกอบรมลูกเสือ รวมถึงเครื่องแบบลูกเสือตามแบบฉบับที่องค์การลูกเสือแห่งชาติกำหนดไว้

1.6 เน้นเรื่อง การใช้ชีวิตกลางแจ้ง ธรรมชาติศึกษา และการชุมนุมรอบกองไฟ ซึ่งถือเป็นหัวใจของกิจกรรมลูกเสือทุกประเภท

1.7 ประเด็นสำคัญสุดยอดของการฝึกอบรม ฯ คือ เน้นการฝึกทักษะที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้บริการต่อชุมชน และฝึกให้เยาวชนนิยมชีวิตกลางแจ้งให้สัมพันธ์กับธรรมชาติ โดยใช้กิจกรรมกลางแจ้งเป็นส่วนใหญ่

จากธรรมเนียมลูกเสือโลกฉบับปัจจุบัน และเอกสารประกอบธรรมเนียมลูกเสือโลกว่าด้วยวัตถุประสงค์ (Purpose) หลักการ (Principles) และวิธีการ (Method) ของขบวนการลูกเสือในการประชุมสมาชิกลูกเสือโลก ครั้งที่ 33 ซึ่งจัดขึ้นในประเทศไทย ระหว่างวันที่ 19 - 23 กรกฎาคม 2536

ส่วนประเทศไทยเรากำลังตั้งกองลูกเสือเป็นอันดับที่ 3 ของโลก โดยก่อตั้งขึ้นที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวงขนานนามว่า “ กองลูกเสือกรุงเทพ ฯ ที่ 1 ” (ลูกเสือหลวง) ต่อมาจึงจัดขึ้นตามโรงเรียนต่าง ๆ และได้ตราข้อบังคับลักษณะการปกครองลูกเสือขึ้นไว้ เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2454 จึงถือว่าวันที่ 1 กรกฎาคม เป็นวันกำเนิดลูกเสือไทย กิจกรรมลูกเสือไทยถือกำเนิด โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เมื่อครั้งพระองค์มีพระชนมายุ 14 พรรษา ได้เสด็จไปศึกษา ณ ทวีปยุโรป ทรงศึกษา ภาษาอังกฤษ ณ แอสกอตศึกษาวิชาฝ่ายพลเรือนในมหาวิทยาลัยออกฟอร์ดและวิชาทหารบกที่โรงเรียนแซนด์เฮิสต์ ทรงศึกษาอยู่นาน ถึง 9 ปี และระหว่างที่ทรงศึกษาอยู่ ได้ทรงเรียนรู้ถึงการสู้รบ เพื่อรักษาเมืองมาฟิง ของลอร์ด เบเคิล โพลลด์ โดยใช้กองทหารเด็กเป็นกำลังช่วยเหลือ ซึ่งปรากฏว่าได้ผลดีมาก เมื่อพระองค์เสด็จนิวัติสู่ประเทศไทย เมื่อ วันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2454 ในเวลานั้นทรงมีพระชนมายุ 22 พรรษา เมื่อทรงเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จัดตั้งกองเสือป่าเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2454 ทรงพระราชทานคำขวัญว่า “ แม่หัวตั้งสงบ เจริญรบให้พร้อมสรรพ ศัตรูกล้ามาประจัญ จะอาจสู้ริบสูญ ” และหลังจากนั้นอีก 2 เดือน ทรงจัดตั้งกองลูกเสือขึ้นในประเทศไทย เป็นครั้งแรก (ลอร์ด เบเคน เพาเวลล์ จัดตั้งกองลูกเสือครั้งแรกของโลกเมื่อ พ.ศ. 2451 ที่ประเทศอังกฤษ ปัจจุบันสำนักงานลูกเสือโลกตั้งอยู่ที่กรุงเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์) ขนานนามว่า กองลูกเสือกรุงเทพ ฯ ที่ 1 ทรงพระราชทานคติพจน์ให้แก่คณะลูกเสือแห่งชาติว่า “ เสียชีพอย่าเสียสัตย์ ” ลูกเสือคนแรกคือ “ นายชีพ บุนนาค ” (ต่อมาได้รับพระราชทานยศเป็น นายลิขิต สารสนอง) เพราะเป็นผู้กล่าวคำปฏิญาณของลูกเสือได้เป็นคนแรก จึงมีพระบรมราชโองการว่า “ อ้ายชีพเอ็งเป็นลูกเสือแล้ว ” พระองค์ทรงดำริที่จะก่อตั้ง เนตรนารี หรือที่เรียกว่า ลูกเสือหญิง ขึ้นมาด้วย พระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์ หนังสือชื่อ “ แบบสั่งสอนเสือป่าและลูกเสือ ” เพื่อใช้เป็นแบบเรียนในการอบรมลูกเสือต่อไป

กิจการลูกเสือไทย กิจการลูกเสือเจริญรุ่งเรืองมาก เพราะ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำเนินการด้วยพระองค์เอง เป็นต้นว่า ทรงตราระเบียบข้อบังคับลักษณะการปกครอง ทรงฝึกอบรมสั่งสอนด้วยพระองค์เอง โดยตลอด ในระหว่างรัชกาลของพระองค์ ทรงพระราชทานพระมหากฎนาธิคุณแก่คณะลูกเสือแห่งชาติดังนี้ ทรงจัดตั้งสภากรรมการกลางจัดการลูกเสือแห่งชาติ และพระองค์ทรงดำรงตำแหน่งสภานายก ทรงวางนโยบายให้มีการจัดตั้งกองลูกเสือขึ้นในโรงเรียนต่างๆ ทรงพระราชนิพนธ์แบบสั่งสอนเสือป่าและลูกเสือบทเพลงรักษาดินบ้านเมือง ทรงรับกองลูกเสืออังกฤษ The South-west London Troop ไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ และให้เป็นกองลูกเสือในพระองค์แห่งพระเจ้าแผ่นดินกรุงสยาม (The King of Siam's Own) กับพระราชทานตราเครื่องหมายประจำกองด้วย เป็นรูปช้างเผือกยืนบนธงพื้นสีแดง ซึ่งเป็นรูปคล้ายธงช้างเค็ม ต่อมากองลูกเสือนี้ได้ขยายตัวเป็นกลุ่ม และเปลี่ยนชื่อใหม่ เป็น The First Balham and Tooting Scout Group. (The King of Siam's Own) โดยยังคงใช้ตราช้างยืนบนพื้นสีแดง เป็นตราประจำกลุ่มสืบมาและใช้ชื่อย่อของกลุ่มว่า K.S.O. ซึ่งย่อมาจากคำว่า The King of Siam's Own

ในปัจจุบันได้มีพระราชบัญญัติลูกเสือ พ.ศ. 2551 (สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ. 2552 : 2) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของคณะลูกเสือแห่งชาติ ตามมาตรา 8 ไว้ว่า คณะลูกเสือแห่งชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาลูกเสือทั้งทางกาย สติปัญญา จิตใจและศีลธรรม ให้เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ และช่วยสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสามัคคี และมีความเจริญก้าวหน้า ทั้งนี้เพื่อความสุขและความมั่นคงของประเทศชาติ ตามแนวทางดังนี้คือ ให้มีนิสัยในการสังเกต จดจำ เชื่อฟัง และพึ่งตนเอง ให้ซื่อสัตย์สุจริต มีระเบียบวินัย และเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ให้รู้จักบำเพ็ญตนเพื่อสาธารณประโยชน์ ให้รู้จักทำการฝีมือ และฝึกฝนให้ทำกิจการต่างๆ ตามความเหมาะสม ให้รู้จักรักษาและส่งเสริมจารีตประเพณี วัฒนธรรม และความมั่นคงของประเทศชาติ

แนวทางการจัดกิจกรรมลูกเสือ

ตามแนวทางการจัดกิจกรรมลูกเสือตามหลักสูตร กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมไว้ ดังนี้ (กรมวิชาการ. 2551 : 52)

1. ประเภทของลูกเสือ

เพื่อความสะดวกในการฝึกอบรมและการจัดกิจกรรมของลูกเสือให้บรรลุตามหลักการ วิธีการ และวัตถุประสงค์ของการลูกเสือ คณะลูกเสือแห่งชาติจึงได้แบ่งประเภทของลูกเสือออกเป็น 4 ประเภท โดยยึดระดับอายุของเด็กเป็นเกณฑ์ และคำนึงถึง

พัฒนาการทางร่างกายและ จิตใจของเด็กเป็นพื้นฐานในการจัดหลักสูตรและกิจกรรมในการฝึกอบรม เพื่อให้เหมาะสมกับวัยของเด็กโดยธรรมชาติ คือ

1.1 ลูกเสือสำรอง (Cub Scout) มีอายุตั้งแต่ 8 – 11 ปี การฝึกอบรมและกิจกรรมลูกเสือสำรองจะจัดให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก โดยคำนึงถึงพัฒนาการทางร่างกายและจิตใจเป็นพื้นฐานไม่ว่าเด็กนั้นกำลังเรียนอยู่ชั้นใด ระดับใดก็ตาม จะเป็นนักเรียนอยู่ในโรงเรียน หรือไม่เป็นนักเรียนก็ตาม

1.2 ลูกเสือสามัญ (Boy Scout) มีอายุตั้งแต่ 11 – 17 ปี ลูกเสือสามัญเริ่มได้รับการฝึกอบรมให้มีความรับผิดชอบมากยิ่งขึ้น เริ่มใช้ชีวิตกลางแจ้งและการผจญภัย เน้นระบบหมู่และการเป็นผู้นำ รวมทั้งการบำเพ็ญประโยชน์ทั่วไป

1.3 ลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่ (Senior Scout) มีอายุตั้งแต่ 15 – 18 ปี ลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่นี้มีความรับผิดชอบสูง การฝึกอบรมและกิจกรรมเน้นเรื่องระบบหมู่และการเป็นผู้นำในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ฝึกการใช้ชีวิตกลางแจ้ง การผจญภัย และทักษะวิชาลูกเสือ ฝึกอบรมความรู้พื้นฐานทางวิชาชีพตามที่ถนัด รวมทั้งการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นมากขึ้น

1.4 ลูกเสือวิสามัญ (Rover Scout) มีอายุตั้งแต่ 17 – 23 ปี ลูกเสือวิสามัญเป็นวัยของคนหนุ่มคนสาว ดังนั้น การฝึกอบรมลูกเสือวิสามัญจึงมุ่งที่จะเตรียมให้คนหนุ่มสาวเหล่านี้ พร้อมทั้งจะใช้ชีวิตผู้ใหญ่อย่างถูกต้องและสมบูรณ์แบบ ให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อไป การฝึกอบรมจะเน้นการเป็นผู้นำในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การวางแผนโครงการ และการปฏิบัติงานตามโครงการ ฝึกให้นิยมชีวิตกลางแจ้ง การให้บริการแก่ผู้อื่นและสังคมเป็นชีวิตจิตใจ

ตามพระราชบัญญัติลูกเสือ พ.ศ. 2551 มาตรา 4 ระบุว่า “ลูกเสือ” หมายความว่า เด็กและเยาวชนทั้งชายและหญิง ที่สมัครเข้าเป็นลูกเสือทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา ส่วนลูกเสือที่เป็นหญิงให้เรียกว่า “เนตรนารี”

2. การดำเนินการจัดกิจกรรมลูกเสือในสถานศึกษา

การจัดกิจกรรมลูกเสือ จะต้องดำเนินการตามข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครอง หลักสูตรและวิชาพิเศษ พ.ศ. 2509 ดังนี้ (กรมวิชาการ. 2551 : 53)

2.1 หน่วยลูกเสือ การจัดหน่วยลูกเสือโดยปกติจัดเป็นลำดับ ดังนี้

2.1.1 กลุ่มลูกเสือ ประกอบด้วยกองลูกเสือ 4 ประเภท คือ กองลูกเสือสำรอง กองลูกเสือสามัญ กองลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่และกองลูกเสือวิสามัญ รวมกัน

ประเภทละ 1 กองเป็นอย่างน้อยหรือประกอบด้วยลูกเสือประเภทเดียวตั้งแต่ 4 กองขึ้นไป หรือถ้ามีลูกเสือ 2-3 ประเภท ต้องมีประเภทละ 2 กองขึ้นไป กลุ่มลูกเสือที่ประกอบด้วย ลูกเสือ 4 ประเภท เรียกว่ากลุ่มลูกเสือที่สมบูรณ์

2.1.2 กองลูกเสือ ประกอบด้วยหมู่ลูกเสือ 2-6 หมู่

2.1.3 หมู่ลูกเสือ ตามประเภทของลูกเสือ ดังนี้

ลูกเสือสำรอง หมู่ละ 4-6 คน

ลูกเสือสามัญ หมู่ละ 6-8 คน

ลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่ หมู่ละ 3-7 คน

ลูกเสือวิสามัญ หมู่ละ 4-6 คน

2.2 การเรียกชื่อกลุ่มหรือกองลูกเสือ

การเรียกชื่อกลุ่มลูกเสือเรียกตามชื่อ โรงเรียนหรือสถานศึกษา ถ้ามีหลายกลุ่ม ก็ให้เรียกกลุ่มที่ 1,2,3 ฯลฯ ของโรงเรียนนั้น ๆ ตามลำดับ เช่น กลุ่มลูกเสือ โรงเรียนบ้านโคกล่าม ถ้ามีหลายกลุ่มก็เรียก กลุ่มลูกเสือที่ 1 โรงเรียนบ้านโคกล่าม เป็นต้น การเรียกชื่อกองลูกเสือ ถ้ามีจำนวนลูกเสือน้อย จะตั้งได้เพียง

กองลูกเสือ ก็ให้เรียกตามประเภทและหมายเลขประจำกอง เรียงลำดับ 1,2,3 ฯลฯ ตามลำดับ เช่น กองลูกเสือสำรอง ที่ 1 โรงเรียนบ้านโคกล่าม เป็นต้น

การจัดตั้งกลุ่มหรือกองลูกเสือ ต้องได้รับอนุญาตจาก เลขาธิการคณะกรรมการบริหารลูกเสือแห่งชาติ หรือผู้อำนวยการลูกเสือจังหวัดแล้วแต่กรณี ซึ่งในระยะแรกหากจัดตั้งกลุ่มลูกเสือไม่ได้ให้จัดตั้งเป็นกองลูกเสือ

2.3 การเรียกชื่อหมู่ลูกเสือ การเรียกชื่อหมู่ลูกเสือ เรียกแต่ละ ประเภท เรียก แยกต่างหาก ดังนี้

หมู่ลูกเสือสำรอง เรียกตามสีของหมู่

หมู่ลูกเสือสามัญ เรียกตามชื่อสัตว์ตามที่กล่าวไว้ในหนังสือ

การลูกเสือสำหรับเด็กชาย

หมู่ลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่ เรียกตามชื่อของวีรบุรุษวีระสตรีของ

ไทยหรือบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์

หมู่ลูกเสือวิสามัญ เรียกตามหมายเลข

2.4 การแสดงรหัสและสัมพัสมือ

รหัสของลูกเสือเป็นเครื่องหมายเฉพาะในวงการลูกเสือ ซึ่ง

ลูกเลือกรับรู้และเข้าใจความหมายซึ่งกันและกันวัตถุประสงค์ของการแสดงรหัสลูกเสือ ก็เพื่อให้ลูกเลือกรู้และเข้าใจว่า “เราเป็นพวกเดียวกัน” วิธีแสดงรหัส คือ ยกศอกงอขึ้นชิดลำตัว หันฝ่ามือข้างหน้าสูงเสมอไหล่ ให้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วก้อยรวบจนติดกัน นิ้วหัวแม่มือทับนิ้วก้อย อีกสามนิ้วที่เหลือเหยียดขึ้นไปตรง ๆ และติดกันนิ้วทั้งสามมีความหมายถึงคำปฏิญาณของลูกเสือ 3 ข้อ โอกาสที่จะแสดงรหัสคือ เมื่อลูกเสือกล่าวคำปฏิญาณในพิธีต่าง ๆ และเมื่อพบกับลูกเสือในประเทศหรือต่างประเทศเป็นการรู้กันว่าเป็นพวกเดียวกัน ส่วนการสัมผัสมือนั้น สัมผัสด้วยมือซ้ายและปฏิบัติกับหมู่ลูกเสือทั่วไป วิธีการสัมผัสมือคือ ยื่นมือซ้ายออกไป แล้วสัมผัสกับมือซ้ายของอีกฝ่ายหนึ่ง

2.5 คติพจน์ คำปฏิญาณและกฎของลูกเสือ มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงคติพจน์ คำปฏิญาณและกฎของลูกเสือ

หัวข้อ	ประเภทของลูกเสือ			
	สำรอง	สามัญ	สามัญรุ่นใหญ่	วิสามัญ
ระดับชั้นตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551	ประถมศึกษาปีที่ 1-3	ประถมศึกษาปีที่ 4-6	มัธยมศึกษาปีที่ 1-3	มัธยมศึกษาปีที่ 4-6
คติพจน์ของลูกเสือ	ทำดีที่สุด (DO OUR BEST)	จงเตรียมพร้อม (BE PREPARED)	มองไกล (LOOK WIDE)	บริการ (SERVICE)
คำปฏิญาณของลูกเสือ	ข้าฯ สัญญาว่า ข้อ 1 ข้าฯ จะ จงรักภักดีต่อ ชาติศาสนา	ด้วยเกียรติของ ข้าฯ ข้าฯ สัญญา ว่าข้อ 1 ข้าฯ จะ จงรักภักดีต่อ ชาติ	เช่นเดียวกับ ลูกเสือสามัญ	

หัวข้อ	ประเภทของลูกเสือ			
	ตำรวจ	สามัญ	สามัญรุ่นใหญ่	วิสามัญ
	พระมหากษัตริย์ ข้อ 2 ข้าฯจะยึดมั่น ในกฎของลูกเสือ ตำรวจและบำเพ็ญ ประโยชน์ต่อผู้อื่น ทุกวัน	ศาสนา พระมหากษัตริย์ ข้อ 2 ข้าฯจะ ช่วยเหลือผู้อื่น ทุกเมื่อ ข้อ 3 ข้าฯจะปฏิบัติ ตามกฎของลูกเสือ		
กฎของลูกเสือ	ข้อ 1 ลูกเสือ ตำรวจทำตาม ลูกเสือรุ่นพี่ ข้อ 2 ลูกเสือ ตำรวจไม่ทำ ตามใจตนเอง	ข้อ 1 ลูกเสือนี เกียรติเชื่อถือได้ ข้อ 2 ลูกเสือนี ความจงรักภักดี ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และชื่อตรงต่อผู้ มีพระคุณ ข้อ 3 ลูกเสือนี หน้าที่กระทำตน ให้เป็นประโยชน์ และช่วยเหลือ ผู้อื่น ข้อ 4 ลูกเสือเป็น มิตรของคนทุก คนและเป็นพี่ น้องกับลูกเสือ อื่นทั่วโลก	เช่นเดียวกับ ลูกเสือสามัญ	เช่นเดียวกันกับ ลูกเสือสามัญ

หัวข้อ	ประเภทของลูกเสือ			
	สำรอง	สามัญ	สามัญรุ่นใหญ่	วิสามัญ
		ข้อ 5 ลูกเสือเป็นผู้สุภาพเรียบร้อย ข้อ 6 ลูกเสือมีความเมตตา กรุณาต่อสัตว์ ข้อ 7 ลูกเสือเชื่อฟังคำสั่งของ บิคารมารดาและผู้บังคับบัญชา ด้วยความเคารพ ข้อ 8 ลูกเสือมีใจ ร่าเริงและไม่ย่อ ท้อต่อความ ยากลำบาก ข้อ 9 ลูกเสือเป็นผู้มี ระเบียบวินัย ข้อ 10 ลูกเสือ ประพฤติชอบ ด้วยกาย วาจา ใจ		

2.6 การเคารพของลูกเสือ

การทำความเคารพของลูกเสือ แตกต่างกันตามประเภทของลูกเสือมีรายละเอียดดังนี้ (กรมวิชาการ. 2551 : 55)

ลูกเสือสำรอง มีวิธีแสดงความเคารพ 2 วิธี คือ การแสดงความเคารพเป็นบุคคล ลูกเสือจะสวมหมวกหรือมิได้สวมหมวก ทำวันทยหัตถ์ 2 นิ้ว คือ ยกมือขวาขึ้น แยกนิ้วชี้กับนิ้วกลางออกเหยียดตรง รูปตัววี แล้วให้นิ้วชี้แตะที่กระบังหมวกต่อขอบหมวก ถ้ามิได้สวมหมวกให้นิ้วชี้แตะที่หางคิ้วขวา และการทำความเคารพเป็นหมู่ คือ

การทำแกรนด์ฮาวล์

ลูกเสือสามัญ มีวิธีแสดงความเคารพ 2 วิธีเช่นกัน แต่การทำวันทยหัตถ์ให้ทำ 3 นิ้ว คือ ยกมือขวาขึ้น ให้นิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนางติดกัน แล้วให้นิ้วชี้และที่ขอบหมวก หมวกปีกหรือนิ้วชี้และที่หางลิ้นขวาล้างสวมหมวกทรงอ่อนหรือไม่ได้สวมหมวก ถ้าอยู่ในแถวไม่มีอาวุธ (ไม้พลอง) ให้ทำความเคารพในท่าตรง และการทำความเคารพขณะที่มีอาวุธหรือไม้พลองให้ทำวันทยาวิฑูรย์โดยขึ้นตรง พลองชิดตัวด้านขวา ยกมือซ้าย นิ้วมือทำอย่างเดียวกับแสดงรหัสขึ้นและพลองให้แขนซ้ายอยู่เสมอนแนวระดับไหล่ทั้งสองข้าง

ลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่และลูกเสือวิสามัญ ทำความเคารพเช่นเดียวกับลูกเสือสามัญ ส่วนพิธีการต่าง ๆ ของลูกเสือ เช่น พิธีเข้าประจำกอง การประดับดาว ให้ปฏิบัติตามข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครอง หลักสูตรและวิชาพิเศษ ลูกเสือ พ.ศ. 2509

2.7 การจัดกิจกรรมลูกเสือ

เป็นที่ทราบกันดีว่ากิจกรรมลูกเสือ เป็นกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝังระเบียบวินัย กฏเกณฑ์ เพื่ออยู่ร่วมกันในสภาพชีวิตต่าง ๆ นำไปสู่พื้นฐานการทำประโยชน์ให้แก่สังคมและวิถีชีวิตในระบบประชาธิปไตย ซึ่งกระบวนการจัดกิจกรรมลูกเสือ เป็นไปตามข้อกำหนดของ คณะลูกเสือแห่งชาติ รวมทั้งให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษารุ่นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยกำหนดหลักสูตรเป็น 4 ระดับ ดังนี้(กรมวิชาการ, 2551 : 56)

ตารางที่ 3 แสดงการจัดกิจกรรมลูกเสือ

ประเภทลูกเสือ	ชั้นเรียน	กิจกรรม	วิชาพิเศษ
ลูกเสือสำรอง	ป. 1	เตรียมลูกเสือสำรอง ดาวดวงที่ 1	มี 18 วิชาใช้วิธี บูรณาการเข้ากับกลุ่ม สาระการเรียนรู้
	ป. 2	ดาวดวงที่ 2	
	ป. 3	ดาวดวงที่ 3	
ลูกเสือสามัญ	ป. 4	ลูกเสือตรี	มี 54 วิชาใช้วิธี บูรณาการเข้ากับกลุ่ม สาระการเรียนรู้
	ป. 5	ลูกเสือโท	
	ป. 6	ลูกเสือเอก	

ประเภทลูกเสือ	ชั้นเรียน	กิจกรรม	วิชาพิเศษ
ลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่	ม. 1	ลูกเสือโลก	มี 76 วิชา เรียนนอกเวลาหรือในเวลาในภาคเรียนที่ 2
	ม. 2	ลูกเสือชั้นพิเศษ	
	ม. 3	ลูกเสือหลวง	
ลูกเสือวิสามัญ	ม. 4	เตรียมลูกเสือวิสามัญ	มี 11 วิชา ใช้เวลาเรียนในเวลาตามแต่สถานศึกษาเป็นผู้จัด สัปดาห์ละ 2 คาบ
	ม. 5	สำรวจตนเอง/เข้าพิธีประจำกอง	
	ม. 6	วิชาพิเศษ	

หลักสูตรกิจกรรมลูกเสือ

หลักสูตรกิจกรรมลูกเสือระดับประถมศึกษา (กรมวิชาการ. 2551 : 57)

จุดประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาทางกาย สติปัญญา จิตใจ และศีลธรรม ให้เป็นพลเมืองดีมีความรับผิดชอบ ช่วยสร้างสรรค์สังคมให้มีความเจริญก้าวหน้า ความสงบสุข และความมั่นคงของประเทศชาติ จึงต้องปลูกฝังให้มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติตามคำปฏิญาณ กฏ และคติพจน์ของลูกเสือสำรอง/สามัญ
2. มีทักษะการสังเกต จดจำ การใช้มือ เครื่องมือ การแก้ปัญหา และทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น
3. มีความซื่อสัตย์สุจริต มีระเบียบวินัย มีความสามัคคี เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีความเสียสละ บำเพ็ญตนเพื่อสาธารณประโยชน์
4. มีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ สร้างสรรค์งานฝีมือ สนใจและพัฒนาเรื่องของธรรมชาติหลักสูตรลูกเสือสำรอง มีกิจกรรมและหัวข้อเนื้อหา ดังนี้
  - 4.1 เตรียมลูกเสือสำรอง (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1)
    - 4.1.1 มีความรู้เกี่ยวกับนิยายเรื่องเมากลิ และประวัติการเริ่มกิจการลูกเสือสำรอง
    - 4.1.2 รู้จักการทำความเคารพเป็นหมู่ (แกรนด์ฮาวด์) และระเบียบแถวเบื้องต้น
    - 4.1.3 รู้จักการทำความเคารพเป็นรายบุคคล การจับมือซ้าย

และคตินิยมของลูกเสือ

4.1.4 รู้จักคำปฏิญาณและกฎของลูกเสือสำรอง

4.2 คาวดวงที่ 1 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1)

4.3 คาวดวงที่ 2 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2)

4.3 คาวดวงที่ 3 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3)

ในหลักสูตรทั้ง 3 ระดับ สอนเนื้อหาเกี่ยวกับ อนามัย ความสามารถ ในเชิงทักษะ การสำรวจ การค้นหาธรรมชาติ ความปลอดภัย บริการ ชงและประเทศต่าง ๆ การฝีมือ กิจกรรมกลางแจ้ง การบันเทิง และเครื่องหมายวิชาพิเศษ (18 วิชา) เรียนในเวลา ชั้นละ 2 วิชา หรือใช้วิธีบูรณาการเข้ากับกลุ่มสาระการเรียนรู้

หลักสูตรลูกเสือสามัญ มีกิจกรรมและหัวข้อเนื้อหา ดังนี้
ลูกเสือตรี (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4)

1. แสดงว่ามีความรู้เกี่ยวกับขบวนการลูกเสือ
  - 1.1 ประวัติสังเขปของ ลอร์ด เบเดน เพาเวลล์
  - 1.2 พระราชประวัติสังเขปของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า

เจ้าอยู่หัว

- 1.3 วิวัฒนาการของขบวนการลูกเสือไทยและลูกเสือโลก
- 1.4 การทำความเคารพ การแสดงรหัส การจับมือซ้าย และ

คตินิยม

2. คำปฏิญาณและกฎของลูกเสือสามัญ
เข้าใจและยอมรับคำปฏิญาณและกฎของลูกเสือสามัญ
3. กิจกรรมกลางแจ้ง
มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่หรือกองลูกเสือนอกสถานที่
4. ระเบียบแถว
ทำมือเปล่า ทำถือไม้พลอง การใช้สัญญาณมือและนกหวีด การตั้ง

แถว และการเรียกแถว

ลูกเสือโท (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5)

1. การรู้จักดูแลตนเอง
2. การช่วยเหลือผู้อื่น
3. การเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ

4. ทักษะในทางวิชาลูกเสือ
  5. งานอดิเรกและเรื่องที่น่าสนใจ
  6. คำปฏิญาณและกฎของลูกเสือ
- ลูกเสือเอก (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6)

1. การพึ่งตนเอง
2. การบริการ
3. การผจญภัย
4. วิชาการของลูกเสือ
5. ระเบียบแถว

เครื่องหมายวิชาพิเศษ (54 วิชา) เรียนนอกเวลา หรือใช้วิธีบูรณาการเข้ากับ

กลุ่มสาระการเรียนรู้

หลักสูตรกิจกรรมลูกเสือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

จุดประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาทางกาย สติปัญญา จิตใจ และศีลธรรมให้เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ ช่วยสร้างสรรค์สังคมให้มีความเจริญก้าวหน้า ความสงบสุข และความมั่นคงของประเทศชาติจึงต้องปลูกฝังให้มีคุณลักษณะ ดังนี้

1. มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติตามคำปฏิญาณ กฎ และคติพจน์ของลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่
2. มีทักษะการสังเกต จดจำ การใช้มือ เครื่องมือ การแก้ปัญหา และทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น
3. มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความกล้าหาญ อดทน เชื่อมมั่นในตนเอง มีระเบียบวินัย มีความสามัคคี เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีความเสียสละ บำเพ็ญตนเพื่อสาธารณประโยชน์

4. มีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ สร้างสรรค์งานฝีมือ สนใจ และพัฒนาเรื่องของธรรมชาติ

หลักสูตรลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีกิจกรรมและหัวข้อเนื้อหา ดังนี้

เครื่องหมายลูกเสือโลก (สอบได้ภายใน 6 เดือน)

1. แสดงว่าเข้าใจเรื่องราวต่อไปนี้พอสมควร

- 1.1 กิจกรรมของคณะลูกเสือแห่งชาติ
- 1.2 กิจกรรมของคณะลูกเสือโลกและความสัมพันธ์ระหว่างลูกเสือนานาชาติ
- 1.3 บทบาทของตนเองในฐานะที่เป็นลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่
2. ยอมรับและปฏิบัติตามคำปฏิญาณและกฎของลูกเสือ
3. เข้าใจเรื่องระเบียบแถวและปฏิบัติตามหนังสือ คู่มือการฝึกระเบียบแถวลูกเสือของสำนักงานคณะกรรมการบริหารลูกเสือแห่งชาติ
4. กางและรื้อเต็นท์ที่พักแรมในเวลากลางคืนกับลูกเสือสามัญอีกคนหนึ่งได้
5. สาธิตการบรรจุเครื่องหลังอย่างถูกต้อง สำหรับการเดินทางไกลไปพักแรมค้างคืน
6. ก่อและจุดไฟกลางแจ้ง แล้วปรุงอาหารอย่างเพียงพอสำหรับ 2 คน
7. สามารถอ่านและใช้แผนที่ เข็มทิศและรู้จักบริเวณที่ตนอยู่ โดยพิจารณาจากเข็มทิศและสิ่งแวดล้อมที่มองเห็นด้วยตาเปล่า
8. สามารถผูกและรู้จักประโยชน์เชือก 10 เชือก ต่อไปนี้ คือ เชือกพืด เชือกขัดสมาธิ เชือกผูกกระหวัดไม้ เชือกป่วงสายธนู เชือกตะกรุดเบ็ด เชือกประมง เชือกผูกขุง เชือก ผูกรั้ง เชือกปมตาไก่ และการผูกแน่น (ผูกทแยง ผูกกากบาท ผูกประกบ)
9. รู้วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลในเรื่องต่อไปนี้ คือ บาดแผลธรรมดา ถูกไฟไหม้ น้ำร้อนลวก เป็นลม งูกัด แมงมุมกัด แมลงกัดต่อย ผิวหนังถลอก และทำแผล
10. รู้เรื่องที่พึงระมัดระวังเพื่อความปลอดภัยทั่วไปเกี่ยวกับกิจกรรมของลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่
- เครื่องหมายวิชาพิเศษ (76 วิชา) เรียนนอกเวลาหรือเรียนในเวลาในภาคเรียนที่ 2 หรือให้วิธีบูรณาการเข้ากับกลุ่มสาระการเรียนรู้
- หลักสูตรลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีกิจกรรมและหัวข้อเนื้อหา ดังนี้
- เครื่องหมายลูกเสือชั้นพิเศษ (สอบได้ภายใน 1 ปี และเข้าพิธีประจำกองแล้ว หลังจากได้รับเครื่องหมายลูกเสือโลก) ผู้ที่เข้าเกณฑ์ได้รับเครื่องหมายลูกเสือชั้นพิเศษ จะต้องมียุณสมบัติ ดังนี้

1. ได้รับเครื่องหมายลูกเสือโลก
2. สอบวิชาพื้นฐานระดับลูกเสือชั้นพิเศษได้ 5 วิชา คือ วิชาการเดินทางสำรวจ วิชาการบริการ และวิชาอื่นอีก 3 วิชา ซึ่งลูกเสือเป็นผู้เลือก
3. ผ่านการฝึกอบรมวิชาความคิดริเริ่ม (Initiative Course)

ประกอบด้วยการเดินทางไกลไปอยู่ค่ายพักแรมเป็นเวลา 1 คืน การไปอยู่ค่ายพักแรมต้องเดินทางไปยังท้องถิ่นที่ลูกเสือไม่คุ้นเคยจำนวนลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่ที่จะไปอยู่ค่ายพักแรมควรแบ่งเป็นชุด ๆ ละ 4 คน ต้องมีระยะทางอย่างน้อย 8 กิโลเมตร และในระหว่างการเดินทางให้สมมุติว่ามีเหตุฉุกเฉินเกิดขึ้นอย่างน้อย 5 อย่าง เช่น ช่วยเหลือผู้ประสบภัย หรือมีผู้ติดอยู่ในที่สูง การใช้เข็มทิศ การปฏิบัติงานในเวลา กลางคืน การแปลรหัส และเหตุฉุกเฉินทางน้ำ เป็นต้น เหตุฉุกเฉินเช่นว่านี้ให้เว้นระยะห่างกันพอสมควร และลูกเสือจำเป็นต้องมีความรู้ในเรื่องแผนที่และเข็มทิศ จึงจะสามารถเดินทางไปถึงจุดหมายปลายทางได้

การฝึกอบรมวิชาความคิดริเริ่มนี้ต้องมีลักษณะเป็นการทดสอบอย่างจริงจังในเรื่องความตั้งใจจริง ความคิดริเริ่ม และการพึ่งตนเอง

4. คณะกรรมการการดำเนินงานของกอง และผู้กำกับเห็นว่าเป็นผู้ที่สมควรได้รับเครื่องหมายลูกเสือชั้นพิเศษ
5. ได้รับอนุมัติจากเลขาธิการคณะกรรมการบริหารลูกเสือแห่งชาติ หรือผู้อำนวยการลูกเสือจังหวัด แล้วแต่กรณี

เครื่องหมายวิชาพิเศษ (76 วิชา) เรียนนอกเวลาหรือเรียนในเวลาในภาคเรียนที่ 2 หรือใช้วิธีบูรณาการเข้ากับกลุ่มสาระการเรียนรู้
หลักสูตรลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีกิจกรรมและหัวข้อเนื้อหา ดังนี้

เครื่องหมายลูกเสือหลวง (สอบได้ภายใน 6 เดือน) ผู้ที่เข้าเกณฑ์ได้รับ
เครื่องหมายลูกเสือหลวง จะต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

1. ได้รับเครื่องหมายลูกเสือชั้นพิเศษ
2. สอบได้วิชาพื้นฐานในระดับลูกเสือชั้นพิเศษ 3 วิชา ซึ่งไม่อยู่ในวิชาพื้นฐาน 5 วิชาที่สอบได้เมื่อขอรับเครื่องหมายลูกเสือชั้นพิเศษ
3. สอบได้วิชาบริการและวิชาพื้นฐานอีก 3 วิชา ในระดับลูกเสือ

หลวง

4. ผ่านการฝึกอบรมวิชาการเป็นผู้นำ ตามหลักสูตรที่กำหนดไว้

5. คณะกรรมการดำเนินงานของกองและผู้กำกับเห็นว่าเป็นผู้ที่ปฏิบัติตนเป็นต้นอย่างที่ดีตามวิธีการของลูกเสือ และสมควรได้รับเครื่องหมายลูกเสือหลวง

6. เลขาธิการคณะกรรมการบริหารลูกเสือแห่งชาติ หรือผู้อำนวยการลูกเสือจังหวัดแล้วแต่กรณี เป็นผู้แต่งตั้งบุคคลที่มีวุฒิเหมาะสมทำการสัมภาษณ์เมื่อเห็นว่าเป็นผู้เหมาะสมแล้วให้รายงานต่อไปตามลำดับ จนถึงคณะกรรมการบริหารลูกเสือแห่งชาติพิจารณาอนุมัติ และให้ประธานคณะกรรมการบริหารลูกเสือแห่งชาติเป็นผู้ลงนามในประกาศนียบัตรแสดงว่าเป็นผู้ได้รับเครื่องหมายลูกเสือหลวง

เครื่องหมายวิชาพิเศษ (76 วิชา) เรียนนอกเวลาหรือเรียนในเวลาในภาคเรียนที่ 2 หรือใช้วิธีบูรณาการเข้ากับกลุ่มสาระการเรียนรู้

หลักสูตรกิจกรรมลูกเสือ ระดับระดับช่วงชั้นที่ 4 มัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6

หลักสูตรกิจกรรมลูกเสือ ระดับช่วงชั้นที่ 4 มัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6

ได้แก่ หลักสูตรลูกเสือวิสามัญ ประกอบด้วยชั้นของลูกเสือวิสามัญ คือ เตรียมลูกเสือวิสามัญ (ระยะทดลอง) และลูกเสือวิสามัญ (ต้องได้เข้าพิธีประจำกองแล้ว)

กิจกรรม ได้แก่

1. การฝึกอบรมร่วมกันทั้งกอง
2. การฝึกอบรมเพื่อรับเครื่องหมายลูกเสือโลก (สอบได้ภายใน 6

เดือน)

3. การฝึกอบรมเพื่อรับเครื่องหมายวิชาพิเศษ (11 วิชา และเครื่องหมายวชิราวุธ ซึ่งเป็นเครื่องหมายสูงสุด)

4. การปฏิบัติหน้าที่ในคณะกรรมการกองหรือพี่เลี้ยง

เนื้อหา

1. แสดงว่าเข้าใจเรื่องราวต่อไปนี้พอสมควร
  - 1.1 กิจกรรมของคณะลูกเสือแห่งชาติ
  - 1.2 กิจกรรมของคณะลูกเสือโลกและความสัมพันธ์ระหว่าง

ลูกเสือนานาชาติ

- 1.3 บทบาทของตนเองในฐานะที่เป็นลูกเสือวิสามัญ

2. เข้าใจ ขอมรับและปฏิบัติตามคำปฏิญาณและกฎของลูกเสืออย่าง

ผู้ใหญ่

3. เข้าใจเรื่องระเบียบแถวและปฏิบัติตามหนังสือ คู่มือการฝึก
ระเบียบแถวลูกเสือของสำนักงานคณะกรรมการบริหารลูกเสือแห่งชาติ
4. กางและรื้อเต็นท์ที่พับแรมในเวลากลางคืนกับลูกเสือวิสามัญอีก
คนหนึ่ง
5. สาธิตการบรรจุเครื่องหลังอย่างถูกต้อง สำหรับการเดินทางไกล
ไปพักแรม ค้างคืน
6. ก่อและจุดไฟกลางแจ้ง แล้วปรุงอาหารอย่างเพียงพอสำหรับ

2 คน

7. สามารถอ่านและใช้แผนที่เข็มทิศ และรู้จักบริเวณที่ตนอยู่ โดย
พิจารณาจาก เข็มทิศและสิ่งแวดล้อมที่มองเห็นด้วยตาเปล่า
8. สามารถผูกและรู้จักประโยชน์ของเงื่อน 10 เงื่อนต่อไปนี้คือ เงื่อน
พิรอด เงื่อน ขัดสมาธิ เงื่อนผูกกระหวัดไม้ เงื่อนบ่วงสายธนู เงื่อนตะกรุดเบ็ด เงื่อนประมง เงื่อน
ผูกซุง เงื่อนผูกรั้ว เงื่อนปมตาไก่ และการผูกแน่น (ผูกทแยง ผูกกากบาท ผูกประกบ)
9. รู้วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลในเรื่องต่อไปนี้ คือ
บาดแผลธรรมดา ถูกไฟไหม้ น้ำร้อนลวก เป็นลม งูกัด แมงมุมกัด แมลงกัดต่อย ผิวหนังถลอก
และทำแผล
10. รู้เรื่องที่พึงระมัดระวังเพื่อความปลอดภัยทั่วไปเกี่ยวกับ

กิจกรรมของลูกเสือวิสามัญ

แนวปฏิบัติในการจัดกิจกรรมลูกเสือ ในสถานศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 74 - 78) ได้เสนอแนะแนวปฏิบัติในการ
จัดกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารีในสถานศึกษา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช
2551 ดังนี้ คือ การจัด กิจกรรมลูกเสือในสถานศึกษา ควรจัดให้มีการเปิดประชุมกองทุก
ครั้ง ก่อนที่จะมีการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อเป็นการฝึกความมีระเบียบวินัยในตนเอง โดยปฏิบัติ
ตามขั้นตอน ดังนี้

1. พิธีเปิด (ชักธงขึ้น สวดมนต์ สงบนิ่ง ตรวจ แยก)
2. เกมหรือเพลง ทำให้เกิดความสนุกสนาน เป็นการอบอุ่นร่างกาย
ก่อนปฏิบัติกิจกรรม หรือนำเข้าสู่บทเรียนอาจใช้อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่าง ซึ่ง
บางครั้งไม่จำเป็นจะต้องสอดคล้องหรือสัมพันธ์กับเนื้อหาก็ได้

3. การปฏิบัติกิจกรรม เน้นการปฏิบัติเป็นฐาน โดยใช้ระบบหมู่ เพื่อสะดวกต่อการเรียนการสอน ตลอดจนการควบคุมดูแล ตรวจสอบและให้คำแนะนำแก้ไข

4. การเล่าเรื่องสั้นที่เป็นประโยชน์ ควรเน้นเรื่องง่าย ๆ และสรุปให้ลูกเสือเข้าใจว่ามีประโยชน์อย่างไร ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของคุณธรรมต่าง ๆ เช่น ความสามัคคี ความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ ความกล้าหาญอดทน ฯลฯ

5. พิธีปิด (นำหมาย ตรวจ ชักธงลง เลิก)

การวัดผลประเมินผลกิจกรรมลูกเสือ

การวัดผลและประเมินผลกิจกรรมลูกเสือมี 2 กิจกรรม คือ

1. กิจกรรมบังคับ เป็นการวัดและประเมินผลเพื่อให้ลูกเสือผ่านช่วงชั้นหรือจบหลักสูตร โดยการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและผ่านการประเมินผลตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนดและมีการวัดผลตลอดภาคเรียน โดยการ สังเกตความสนใจ สังเกตการณ์เข้าร่วมกิจกรรมการซักถามการทดสอบทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

2. วิชาพิเศษ เป็นการวัดและประเมินผลในแต่ละวิชา โดยการทดสอบทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ และใช้เกณฑ์การประเมินผล คือ ผ่าน (ผ.) และ ไม่ผ่าน (มผ.)

วิชาพิเศษลูกเสือ

ลูกเสือทั้ง 4 ประเภท อาจสอบวิชาพิเศษได้ตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ วิชาเหล่านี้มุ่งหมายให้ลูกเสือได้แสดงออก ซึ่งทักษะและความสนใจของตนเองก็เพื่อให้ได้มีส่วนในการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับลูกเสืออื่น ๆ ด้วย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

วิชาพิเศษลูกเสือสำรอง มี 18 วิชา คือ 1) จิตรกร 2) นักกรีฑา 3) นักอ่านหนังสือ 4) นักจักรยานสองล้อ 5) นักแสดงบนเวที 6) นักสำรวจ 7) นักปฐมพยาบาล 8) นักสารพัดช่าง 9) งานอดิเรก 10) การช่วยเหลืองานบ้าน 11) นักอ่านแผนที่ 12) นักรรรมชาติศึกษา 13) นักถ่ายภาพ 14) นักว่ายน้ำ 15) ผู้ช่วยคนตกน้ำ 16) นักวิทยาศาสตร์ 17) นักกีฬา 18) การอนุรักษ์ธรรมชาติ

เครื่องหมายลูกเสือสัมพันธ์

วิชาพิเศษลูกเสือสามัญ มี 54 วิชา ดังนี้ 1) นักจักสาน 2) ช่างไม้ 3) ช่างหนัง 4) ชาวนา 5) ชาวสวน 6) ชาวไร่ 7) นักเลี้ยงสัตว์เล็ก 8) นักจักรยาน 2 ล้อ 9) นักว่ายน้ำ 10) ผู้ช่วยคนดับเพลิง 11) ผู้ช่วยเหลือผู้ประสบภัย 12) ผู้ให้การปฐมพยาบาล 13) นักสังเกตและจำ 14) การพราง 15) ชาวค่าย 16) ผู้ประกอบอาหารในค่าย 17) ล่าม 18) นัก

คนตรี 19) นักผจญภัยในป่า 20) นักสำรวจ 21) มัคคุเทศก์ 22) ช่างเขียน 23) นักสัตววิทยา
 24) นักบุกเบิก 25) นักธรรมชาติ 26) ช่างเบ็ดเตล็ด 27) ผู้บริหารคนไข้ 28) นักจับปลา
 29) ผู้ช่วยต้นเค้น 30) นักพายเรือ 31) นายท้ายเรือใบ 32) นักกระเจียงเรือ 33) นักเล่น
 เรือใบ 34) นักดาราศาสตร์เบื้องต้น 35) นักอุศุนิยมวิทยาเบื้องต้น 36) ยามอากาศเบื้องต้น
 37) นักเครื่องบินเล็กเบื้องต้น 38) นักสะสม 39) บรรณารักษ์ 40) นักกรีฑา 41) นักขี่ม้า
 42) มวยไทยเบื้องต้น 43) มวยสากลเบื้องต้น 44) กระบี่กระบองเบื้องต้น 45) นักยิงปืน
 เบื้องต้น 46) นักอนุรักษ์ธรรมชาติ 47) การหามิตร 48) มารยาทในสังคม 49) นิเวศวิทยา
 50) การพัฒนาชุมชน 51) การใช้พลังงานทดแทน 52) ลูกเสือโทพระมงกุฎเกล้าฯ 53)
 ลูกเสือเอกพระมงกุฎเกล้าฯ 54) สายยงยศ

หลักสูตรเครื่องหมายวิชาพิเศษลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่ มี 76 วิชา ดังนี้

1) นักผจญภัย 2) นักดาราศาสตร์ 3) นักอุศุนิยมวิทยา 4) ผู้จัดการค่าย
 พักแรม 5) ผู้พิทักษ์ป่า 6) นักเดินทางไกล 7) หัวหน้าคนครัว 8) นักบุกเบิก 9) นักสะกด
 รอย 10) นักธรรมชาติวิทยา 11) การสื่อสารด้วยยานพาหนะ 12) นักดับเพลิง 13) นักสัตววิทยา
 14) นักสารพัดช่าง 15) นักโบราณคดี 16) นักสะสม 17) นักดนตรี 18) นักถ่ายภาพ
 19) นักกีฬา 20) นักกรีฑา 21) นักพิมพ์ดีด 22) นักแสดงการบันเทิง 23) นักยิงปืน
 24) ล่าม 25) หน้าที่พลเมือง 26) มัคคุเทศก์ 27) บรรณารักษ์ 28) เลขานุการ 29) พลาธิการ
 30) ผู้ช่วยการจราจร 31) ช่างเขียน 32) ช่างไฟฟ้า 33) ช่างวิทยุ 34) ช่างแผนที่
 35) ช่างเครื่องยนต์ 36) อิเล็กทรอนิกส์ 37) การหามิตร 38) การฝีมือ 39) การช่วย
 ผู้ประสบภัย 40) การสาธารณสุข 41) การพยาบาล 42) การพูดในที่สาธารณะ 43) การ
 อนุรักษ์ธรรมชาติ 44) การประชาสัมพันธ์ 45) การสังคมสงเคราะห์ 46) การพัฒนาชุมชน
 47) ชาวประมง 48) ต้นเค้น 49) ผู้นำร่อง 50) นักเล่นเรือใบ 51) นักว่ายน้ำ 52) นักพาย
 เรือ 53) นักกระเจียงเรือ 54) กลาลีเรือ 54) การควบคุมการจราจรทางน้ำ 55) การป้องกันความ
 เสียหายและดับเพลิงไหม้บนเรือ 56) การเรือ 57) การดำรงชีพในทะเล 58) เครื่องหมาย
 ชาวเรือ 60) เครื่องหมายเชิดชูเกียรติลูกเสือเหล่าสมุทร 61) นักเครื่องบินเล็ก 62) ช่าง
 อากาศ 63) ยามอากาศ 64) การควบคุมการจราจรทางอากาศเบื้องต้น 65) การควบคุม
 การจราจรทางอากาศ 66) การช่วยเหลือผู้ประสบภัยและดับเพลิงอากาศยาน 67) การฝึกเป็น
 ผู้นำ 68) นักปฏิบัติการทางจิตวิทยา (ปจว.) 69) การขนส่งทางอากาศ 70) แผนที่ทหารและ
 เข็มทิศ 71) เสนารักษ์ 72) การดำรงชีพในถิ่นทุรกันดาร 73) นักไต่หน้าผา 74) เครื่องหมายการ
 บิน 75) เครื่องหมายเชิดชูเกียรติลูกเสือเหล่าอากาศ 76) เครื่องหมายผู้ฝึกสอน

หลักสูตรเครื่องหมายวิชาพิเศษลูกเสือวิสามัญ 11 วิชา ดังนี้ 1) การลูกเสือ 2) เดินทางไกลและอยู่ค่ายพักแรม 3) โครงการ 4) การบริการ 5) ผู้ฝึกสอน 6) ยิงปืน 7) ศิลปะประยุกต์ 8) ปฐมพยาบาล 9) อิเล็กทรอนิกส์ 10) สังคมสงเคราะห์ 11) ขัณฑ์และเครื่องหมายวีรราช

แนวปฏิบัติในการสอบวิชาพิเศษลูกเสือ

ในการสอบวิชาพิเศษลูกเสือ มีแนวปฏิบัติที่สำคัญ ดังนี้

1. ทำการสอบวิชาพิเศษ โดยใช้เวลานานอกเหนือจากที่ลูกเสือเข้าร่วมกิจกรรมตามปกติหรือในขณะที่อยู่ค่ายพักแรม นอกจากนี้ลูกเสืออาจใช้เวลาว่างของตนทำการฝึกฝนทักษะต่าง ๆ ของวิชาพิเศษ แล้วขอทำการสอบหรือส่งรายงานผลการปฏิบัติงานของรายวิชานั้นแก่ผู้กำกับลูกเสือเพื่อขอประดับเครื่องหมาย การสอบจะจัดให้มีขึ้นปีละกี่ครั้งก็ได้ โดยเน้นการปฏิบัติจริง เมื่อสอบผ่านแล้วให้ผู้กำกับลงนามรับรองในสมุดประจำตัวลูกเสือ

2. วิชาพิเศษลูกเสือวิชาใดที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กับกิจกรรมที่ลูกเสือเข้าร่วมตามปกติก็ให้นำไปบูรณาการ รวมทั้งทำการสอบภาคปฏิบัติของวิชาพิเศษนั้น ๆ และให้ถือว่าลูกเสือที่สอบผ่านแล้วมีสิทธิ์ประดับเครื่องหมายวิชาพิเศษด้วย

3. ให้โรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการขอซื้อเครื่องหมายวิชาพิเศษลูกเสือตามจำนวนที่ลูกเสือได้รับจากร้านค้าขององค์การค้ำของครูสภา

4. สำหรับวิชาพิเศษเสือ ให้ใช้ข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครองหลักสูตรและวิชาพิเศษลูกเสือ ดังนี้

ข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครองหลักสูตรและวิชาพิเศษลูกเสือสำรอง (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2522

ข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครองหลักสูตรและวิชาพิเศษลูกเสือสามัญ (ฉบับที่ 13) พ.ศ. 2525

ข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครองหลักสูตรและวิชาพิเศษลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่ (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2528

ข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครองหลักสูตรและวิชาพิเศษลูกเสือวิสามัญ (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2529

และในข้อบังคับของคณะลูกเสือแห่งชาติว่าด้วยการปกครองหลักสูตรและวิชาพิเศษลูกเสือ พ.ศ. 2509 กฎกระทรวงว่าด้วยเครื่องแบบลูกเสือ และข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติว่าด้วยการปกครอง หลักสูตรและวิชาพิเศษลูกเสือสำรอง (ฉบับที่ 10)

พ.ศ. 2522 ได้กำหนดการจัดกิจกรรม สาระการเรียนรู้ ระเบียบข้อบังคับ และแนวปฏิบัติของ ลูกเสือสำรอง ไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการบริหารลูกเสือแห่งชาติ. 2540 : 177 -185)

1. การจัดกิจกรรมลูกเสือสำรอง ประกอบด้วย พิธีเปิดประชุมกอง (ทำแกรนด์ฮาวล์ ชักธงชาติ สวดมนต์ สงบนิ่ง ตรวจสอบสุขภาพ) การร้องเพลงหรือเล่นเกม การเรียนตามสาระการเรียนรู้ การเล่าเรื่องสั้นที่มีคติเตือนใจ และพิธีปิดประชุมกอง (การเรียกแถว วงกลมเล็ก แล้วขยายแถวออก นัดหมาย ตรวจสอบเครื่องแต่งกาย ทำแกรนด์ฮาวล์ ชักธงลง เลิก) ซึ่งพิธีเปิด - ปิดประชุมกอง ปฏิบัติ ดังนี้

1.1 แกรนด์ฮาวล์ การทำแกรนด์ฮาวล์ ผู้กำกับจะต้องเลือกที่ ให้เหมาะสมเสียก่อนและยืนอยู่ในท่าตรง แล้วจึงเรียก และให้ปฏิบัติดังนี้ คือ ผู้กำกับลูกเสือ เรียก “แพ็ค - แพ็ค - แพ็ค” (แพ็ค คำทำยให้แน่นให้หนัก) พร้อมกับทำสัญญาณมือแถวรอบตัว เป็นรูปวงกลม (มีรองผู้กำกับยืนอยู่นอกวงกลมและหลังผู้กำกับ) เมื่อลูกเสือได้ยินเสียงเรียก ของผู้กำกับ ทุกคนจะต้องขานรับพร้อมกันทันทีว่า “แพ็ค” แล้ววิ่งมาเข้าแถวเป็นรูปวงกลมเล็ก ล้อมรอบผู้กำกับ (นายหมู่ของหมู่บริการอยู่ตรงหน้าผู้กำกับ จากนั้นก็เรียงไปตามลำดับ) ให้ ไหลต่อไหลชิดกัน ผู้กำกับลูกเสือชายมือทั้งสองออกไปข้าง ๆ เล็กน้อย นิ้วทั้งห้าชิดกัน ฝ่ามือ แบนหงาย (แล้วลดมือลงเพื่อตรวจสอบความเรียบร้อย) เมื่อลูกเสือเห็นสัญญาณนี้ ทุกคนจับมือ กันขยายออกเป็นรูปวงกลมใหญ่ จนแขนตึงจึงปล่อยมือและจับวงกลมให้เรียบร้อย ผู้กำกับ ลูกเสือ ตรวจสอบเห็นว่าวงกลมเรียบร้อยแล้ว ให้กางแขนทั้งสองออกไปข้าง ๆ เสมอไหล่ ขนาน กับพื้น นิ้วทั้งห้าชิดกัน ฝ่ามือแบนหงาย แล้วพลิกฝ่ามือคว่ำลงและงอข้อมือ เป็นสัญญาณให้ลูกเสือ นั่งลง ลูกเสือสำรองทุกคนนั่งลงทันทีที่ให้นั่งลงบนส้นเท้าทั้งสอง แขนทั้งสองเหยียดตรงอยู่ ระหว่างเข่า มือทั้งสองห่างกันพอสมควร แขนเข่าออกเล็กน้อย นิ้วชี้และนิ้วกลางทั้งสองมือ เหยียดชิดกัน และแตะพื้น นิ้วอื่น ๆ งอไว้ในอุ้งมือ (คือนิ้วหัวแม่มือกดนิ้วนางกับนิ้วก้อยไว้) ผู้กำกับพลิกฝ่ามือทั้งสองหงายขึ้น เป็นสัญญาณให้ลูกเสือสำรอง ลูกเสือสำรองทุกคนแหงน หน้าร้องขึ้นพร้อมกันว่า “อา - เค - ล่า - เราจะทำดีที่สุด” พอขาดคำว่า “ที่สุด” ให้ลูกเสือทุกคน กระโดดขึ้นยืน เท้าทั้งสองชิดติดกัน พร้อมกับยกมือทั้งสองอยู่ในท่านั่งไปไว้เหนือหูและชิดหู นายหมู่ลูกเสือซึ่งทำหน้าที่เป็นหมู่บริการในวันนั้น (ที่หันหน้าตรงกับผู้กำกับ) จะร้องขึ้นว่า “จงทำดี - จงทำดี - จงทำดี” การร้องให้หันหน้าไปทางซ้ายก่อน - ตรงหน้า - ขวา ทีละครั้ง (เวลาร้องไม่ต้องหงกศีรษะ) เมื่อสิ้นคำที่สามแล้วให้ลูกเสือทุกคนลดมือซ้ายลงมาแนบลำตัว อย่างว่องไว (มือแบออก) ส่วนมือขวาตกลงมาทำท่าวันทยหัตถ์ แล้วร้องขึ้นพร้อมกันว่า เรา จะทำดี - จะทำดี - จะทำดี“ ขณะที่ลูกเสือร้องนี้ ให้ผู้กำกับทำวันทยหัตถ์ตามแบบลูกเสือ

ตำรอง (สองนิ้ว) เป็นการรับการเคารพของลูกเสือ และอาจจะกล่าวคำขอบใจหรือคำอื่นใดที่สั้น ๆ ก็ได้ รองผู้กำกับอื่น ๆ ที่อยู่นอกวงกลมอยู่ในท่าตรง

1.2 การชักธงขึ้น เมื่อลูกเสือเข้าแถวเรียบร้อยแล้วผู้กำกับสั่งลูกเสือ “แพ็ค – ตรง หมู่บริการชักธง ” เมื่อสั่งเสร็จแล้วให้เดินถอยหลังเฉียงออกมาด้านข้างเสาธงเพื่อหลีกเลี่ยงให้ผู้ชักธง ด้านใด ด้านหนึ่ง ลูกเสือที่ทำหน้าที่เป็นหมู่บริการ 2 คน วิ่งเข้าไปชักธง โดยยืนห่างจากเสาธงประมาณ 3 ก้าว ทำวันทยหัตถ์พร้อมกัน ลดมือลง คนที่หนึ่งทางขวามือก้าวเข้าไปข้างหน้า 2 ก้าว แล้วยื่นเท้าชิด แก้วเชือกที่ผูกธงออกถอยกลับมาขึ้นที่เดิมยื่นเชือกธงข้างหนึ่งให้คนที่สอง คนที่สองจะเป็นคนชัก คนแรกประคองเชือกธงเอาไว้ (ให้ฝั่งธงอยู่ทางขวา) ผู้กำกับเป็นผู้สั่ง “แพ็ค - วันทยหัตถ์” ให้ลูกเสือทำวันทยหัตถ์ ผู้กำกับและรองผู้กำกับทำวันทยหัตถ์ด้วย(แต่เป็น 3 นิ้ว) หมู่บริการนำร้องเพลงชาติ เมื่อธงชาติขึ้นสู่ยอดเสา ผู้ชักธงคนหนึ่งก้าวเข้าไป 2 ก้าว เท้าชิดผูกเชือกธง อีกคนหนึ่งคงยืนในท่าตรง เมื่อผูกเชือกเรียบร้อยแล้ว ถอยกลับมาขึ้นคู่กับคนที่ยื่นรอยุ่ทั้งสองทำวันทยหัตถ์พร้อมกัน ลดมือลงทำกลับหลังหันกลับเข้าที่ ผู้กำกับและรองผู้กำกับลดมือลงพร้อมกับผู้ชักธง ส่วนลูกเสืออื่นยังทำวันทยหัตถ์อยู่ และเมื่อลูกเสือ 2 คน ที่ชักธงกลับเข้าไปยืนที่หมู่ของตนแล้ว ให้ทำวันทยหัตถ์เหมือนลูกเสือคนอื่นด้วย ผู้กำกับเดินกลับมาขึ้นหน้าเสาธงที่เดิมแล้วจึงสั่งว่า “มือลง” ทุกคนลดมือลงพร้อมกัน หรือผู้กำกับจะลดมือลงโดยไม่ต้องสั่งก็ให้ทุกคนลดมือลงตามก็ได้

1.3 การสวดมนต์ เมื่อทุกคนลดมือลง แล้วให้อยู่ในท่าตรง ถอดหมวกด้วยมือขวา หันโพลงหมวกไปทางซ้ายมือ เตรียมตัวสวดมนต์ หมู่บริการนำสวดมนต์ (ลูกเสือที่นับถือศาสนาอื่นยืนสงบ) โดยผู้กำกับสั่ง “หมู่บริการนำสวดมนต์” ผู้นำสวดมนต์นำสวดที่ละวรรค

1.4 การสงบนิ่ง เมื่อสวดมนต์จบแล้ว ทุกคนสงบนิ่ง โดยลดมือจากการพนมมือมาถือหมวกไว้ด้านหลังด้วยมือขวา ให้แขนเหยียดตรงลงไปข้างล่างระหว่างลำตัว มือซ้ายประกบข้อมือขวาก้มหน้าเล็กน้อย ประมาณ 1 นาที โดยผู้กำกับจะสั่ง “สงบนิ่ง” หรือ “สงบนิ่งเพื่อระลึกถึง.....ปฏิบัติ” เมื่อเสร็จแล้วผู้กำกับกล่าว “ขอบคุณ” หรือ “สวามหวมก” แล้วสั่ง “ตามระเบียบพัก”

1.5 การตรวจ ในการเปิดประชุมกองจะตรวจสุขภาพกายที่สามารถมองเห็นได้ หรือถามอาการเจ็บป่วย เช่น เล็บ ฟัน และความสะอาดอื่นๆ ซึ่งผู้กำกับจะเป็นผู้สั่งก่อนว่าจะตรวจอะไรวิธีตรวจ ตามปกติผู้กำกับจะให้รองผู้กำกับเป็นผู้ตรวจ รองผู้กำกับจะทำความเคารพ (วันทยหัตถ์) ผู้กำกับก่อน แล้วจึงไปตรวจหมู่ลูกเสือ พอถึงหน้าหมู่

ลูกเสือที่จะตรวจ (ห่างจากนายหมู่ประมาณ 3 ก้าว นายหมู่สั่งลูกเสือในหมู่ของตนว่า “หมู่ .. ตรง” ทุกคนตรง แล้วทำวันทยฆาทร นายหมู่ทำวันทยหัตต์ ลคมมือลง ก้าวออกมา 1 ก้าว ทำวันทยหัตต์อีกครั้ง รายงานว่า “หมู่ ... พร้อมทั้งจะรับการตรวจแล้วครับ” ลคมมือลง ถอยกลับเข้าไปยืนที่เดิม ทำวันทยหัตต์อีกครั้ง (ในขณะที่ลูกเสือรายงาน ผู้ตรวจทำวันทยหัตต์รับด้วย) จากนั้นนายหมู่สั่ง “พัก” ทุกคนจะอยู่ในท่าพัก (หย่อนเข่าขวา) ผู้ตรวจจะก้าวเข้ามา 1 ก้าวเพื่อตรวจนายหมู่ก่อน แล้วจึงตรวจลูกหมู่ ขณะตรวจจะตรวจในท่าตรง(หากตรวจไปถึงใครก็ให้อยู่ในท่าตรง เมื่อผู้ตรวจผ่านไปก็กลับมาท่าพักเหมือนเดิม) จะไม่จับ แต่ต้องสมาชิกในหมู่เพียงแต่เสนอแนะผ่านนายหมู่เมื่อตรวจนายหมู่เสร็จแล้วให้นายหมู่ และผู้ตรวจเดินสไลด์ไปทางขวา ก้าวชิดก้าวไปตรงกับสมาชิกทีละคน โดยนายหมู่จะอยู่เยื้องลงมาเล็กน้อยด้านหลังทางซ้ายมือของผู้ตรวจ เมื่อตรวจครบทุกคนแล้ว ทั้งผู้ตรวจและนายหมู่จะทำซ้ายหันเดินกลับมาที่เดิม นายหมู่กลับเข้าที่แล้วสั่ง “หมู่...ตรง” แล้วรายงานขอบคุณ “หมู่...ขอขอบคุณครับ” พร้อมกับทำวันทยหัตต์คนเดียว โดยไม่ต้องก้าวออกมา ขณะนั้นผู้ตรวจก็ขึ้นวันทยหัตต์รับด้วย เมื่อรายงานเสร็จก็สั่ง “หมู่...ตรง” “ตามระเบียบพัก” ผู้ตรวจลคมมือลง แล้วกลับหลังหันมาเพื่อรายงานผู้กำกับ การรายงานผู้กำกับให้ผู้ตรวจก้าวขึ้นมาข้างหน้าหนึ่งก้าว ในท่าตรง ขึ้นวันทยหัตต์รายงานการตรวจ ผู้กำกับขึ้นวันทยหัตต์รับ เมื่อรายงานเสร็จลคมมือลงแล้วกลับหลังหัน เดินออกตามช่องระหว่างหมู่ของลูกเสือ แล้วกลับมาเข้าแถวหลังแถวที่เดิม หมู่ใดเสร็จก่อนให้รายงานก่อนไม่ต้องรอ ในกรณีที่ไม่มีรองผู้กำกับก็ให้นายหมู่เป็นผู้ตรวจแทน เมื่อผู้กำกับสั่งให้ตรวจอะไรแล้ว ผู้กำกับจะสั่ง “นายหมู่ตรวจ” ให้นายหมู่ก้าวออกมาหน้าแถวของตน รองนายหมู่วิ่งอ้อมด้านหลังมาขึ้นแทนที่นายหมู่และทำหน้าที่เสมือนนายหมู่ ใช้วิธีตรวจเช่นเดียวกับรองผู้กำกับตรวจ เมื่อตรวจเสร็จให้ขึ้นรอนหน้าหมู่ของตนจนหมู่อื่นตรวจเสร็จครบทุกหมู่ จึงวิ่งไปเข้าแถวหน้ากระดานข้างหน้าผู้กำกับ ห่างจากผู้กำกับประมาณ 3 ก้าว โดยมีนายหมู่บริการอยู่หัวแถวเพื่อรายงานผลการตรวจ และตามด้วยหมู่อื่น ๆ เรียงลำดับต่อไปเรื่อย ๆ นายหมู่บริการจะสั่ง “นายหมู่ตรง” จากนั้นก้าวออกมาหนึ่งก้าวขึ้นวันทยหัตต์ รายงานผลการตรวจ เสร็จแล้วก้าวถอยกลับไป ขึ้นวันทยหัตต์อีกครั้ง พร้อมกับคนที่สอง และคนที่สองก็ก้าวออกมารายงานเหมือนกับคนแรก เสร็จแล้วก้าวถอยหลังกลับขึ้นวันทยหัตต์พร้อมกับคนที่สาม ทำเช่นนี้จนกว่าการรายงานครบทุกหมู่ ขณะรับการรายงานผู้กำกับจะสไลด์ไปทางขวา รับการรายงานตรงกับนายหมู่ทีละคน ๆ หรือจะอยู่กับที่ก็ได้หากมีนายหมู่ย่อยคนเพราะถือว่ามองเห็นได้ถนัด และเมื่อรายงานเสร็จครบทุกหมู่แล้วผู้กำกับจะตรวจนายหมู่ หรือไม่ตรวจก็ได้ เพราะถือว่านายหมู่เป็นผู้ปฏิบัติดีอยู่แล้ว จากนั้นนายหมู่บริการสั่ง “นายหมู่ตรง วันทยหัตต์

มือลง กลับหลังหัน” นายหมู่ทุกคนวิ่งกลับเข้าที่ รองนายหมู่ก็กลับที่เดิมของตัวเอง จากนั้นผู้กำกับอาจกล่าวเสนอแนะ หรือชี้แจงเรื่องต่างๆ เล็กน้อย ก็สั่ง “แพ็ค แยก ”

1.6 พิธีปิดประชุมกอง เมื่อจบบทเรียนในช่วงนั้น หรือสิ้นสุดการสอบแต่ละครั้งจะปิดประชุมกอง ให้ปฏิบัติตามขั้นตอน ดังนี้ คือ เรียกแถววงกลมเล็ก ใหญ่ ชิดใหญ่ แล้วให้สัญญาณลูกเสือจับมือกันขยายออกเหมือนการทำแกรนด์ฮาวล์ นัคหมาย ตรวจสอบ (เครื่องแบบ) ทำแกรนด์ฮาวล์ ชักธงลง แล้วก็เลิก โดยการนัคหมายนั้น ผู้กำกับยื่นหน้าเสาธง เมื่อตอนเปิด เรียกลูกเสือเข้าแถวครึ่งวงกลมและ อาจสรุปผลการเรียนเล็กน้อย แล้วนัคหมายว่าครั้งต่อไปจะเรียนอะไร เพื่อให้ลูกเสือเตรียมอุปกรณ์มาเรียนในสัปดาห์ต่อไป การตรวจในการปิดประชุมกองจะเป็นการตรวจเครื่องแบบ เพราะว่าลูกเสือเรียนและทำกิจกรรมหลายอย่าง เครื่องแบบอาจไม่เรียบร้อย หากผ่านที่ชุมชน ถ้าไม่เรียบร้อยอาจนำความเสื่อมเสียมาสู่กอง ลูกเสือของตนได้ เมื่อผู้กำกับสั่ง “ตามระเบียบ – พัก” และสั่งตรวจเครื่องแบบ รองผู้กำกับและลูกเสือจะมีวิธีเดียวกับการตรวจตอนเปิดประชุมกอง แต่เมื่อ ผู้ตรวจตรวจเครื่องแบบด้านหน้า นายหมู่เรียบร้อยแล้วให้สั่ง “นายหมู่ กลับหลังหัน” เพื่อจะตรวจความเรียบร้อยด้านหลังเมื่อเรียบร้อยแล้วให้สั่งกลับหลังหันอีกครั้ง แล้วสไลด์ก้าวชิดก้าวตามกันไปเหมือนตรวจตอนพิธีเปิดเพื่อตรวจคนอื่นต่อไป เมื่อตรวจถึงคนสุดท้ายของหมู่ให้เดินอ้อมไปตรวจด้านหลังด้วยโดยการสไลด์ไปทางขวาเหมือนตรวจด้านหน้าเมื่อตรวจเสร็จนายหมู่จะยื่นที่ของตน รายงานเหมือนพิธีเปิด การให้นายหมู่ตรวจก็ปฏิบัติเหมือนพิธีเปิดและการตรวจเครื่องแบบก็ปฏิบัติเหมือนกับรองผู้กำกับตรวจเครื่องแบบในพิธีเปิด การชักธงลง ให้ปฏิบัติเหมือนกับชักธงขึ้นในพิธีเปิด แต่ในการชักธงลงนี้ให้คนทางขวาเป็นผู้ชัก คำสั่งเหมือนกัน ไม่ต้องมีสัญญาณนทหวิด (เพราะถือว่าอยู่ในแถว ลูกเสือทราบและมองเห็นด้วยกันทั้งหมด) เมื่อเสร็จเรียบร้อย ผู้ชักธงกลับเข้าที่เรียบร้อยแล้ว ผู้กำกับจะสั่ง “แพ็ค – เลิก” ให้ลูกเสือ ทำวันทยหัตถ์พร้อมกับกล่าว “ขอบคุณครับ” หรือ “สวัสดีครับ” ลูกเสือลดมือลง ทำวาทัน แล้วแยกย้ายกันเดินทางกลับ

2. สารการเรียนรู้ลูกเสือลูกเสือสำรอง ได้ กำหนด หลักสูตร ไว้ 3 ระดับ คือ เตรียมลูกเสือสำรอง (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1) คาวดวงที่ 1 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1) คาวดวงที่ 2 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2) และคาวดวงที่ 3 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3) มีสารการเรียนรู้ดังนี้ คือ มีความรู้เรื่องมาคติ และประวัติการเริ่มกิจการลูกเสือสำรอง รู้จักการทำความเคารพเป็นหมู่ (แกรนด์ฮาวล์) และระเบียบแถว รู้จักการทำความเคารพเป็นรายบุคคล การจับมือซ้ายและคติพจน์ของลูกเสือสำรอง รู้จักคำปฏิญาณและกฎของลูกเสือสำรอง อนามัย

ความสามารถในเชิงทักษะ การสำรวจ การค้นหาธรรมชาติ ความปลอดภัย บริการ และประเทศต่างๆ การฝีมือ กิจกรรมกลางแจ้ง การบันเทิง การผูกเงื่อนง่าย ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน และวิชาพิเศษลูกเสือสำรอง อีก 18 วิชา คือ จิตรกร นักกรีฑา นักอ่านหนังสือ นักจักรยาน สองล้อ นักแสดงบันเทิง นักสำรวจ นักปฐมพยาบาล นักสารพัดช่าง งานอดิเรกการช่วยเหลืองานบ้าน นักอ่านแผนที่ นักธรรมชาติศึกษา นักถ่ายภาพ นักว่ายน้ำ ผู้ช่วยคนตกน้ำ นักวิทยาศาสตร์ นักกีฬา และการอนุรักษ์ธรรมชาติ

3. ระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับเครื่องแบบเครื่องแต่งกาย การเข้าเป็นลูกเสือ การจัดทำทะเบียนลูกเสือ การจัดตั้งหมู่ กอง กลุ่ม และการเรียกชื่อลูกเสือสำรอง กำหนดไว้ดังนี้

3.1 การแต่งกาย

3.1.1 หมวก ใช้หมวกทรงกลม มีกระบังหน้าหมวก ทำด้วยผ้าสีกรมท่า ตัวหมวกเย็บด้วยผ้า 6 ชั้น แนวตะเข็บระหว่างชั้นและขอบหมวกโดยรอบทาบด้วยด้ายหรือไหมสีเหลือง เมื่อเข้าพิธีประจำกองแล้ว มีตราหน้าหมวกรูปหน้าเสือและอักษรได้หน้าเสือว่า “ลูกเสือ” สีเหลือง บนผ้าสีกรมท่าขลิบสีกรมท่า รูปไข่ ยาว 4 ซม. กว้าง 3.5 ซม.

3.1.2 เสื้อ ใช้เสื้อขาวเครื่องแบบนักเรียน แขนสั้นผ่าอกตลอด ออกเสื้อทำเป็นสาบกว้าง 3.5 เซนติเมตรมีคุดมเหนือเข็มขัด 4 คุดม ออกมีกระเป๋าช้างละกระเป๋ามีแถบตรงกลางตามทางโค้งรูปม่น ชายกลางแหลมเจาะรังคุดมกึ่งกลางกระเป๋ายี่ 1 คุดมมีอินธนูสีเดียวกับเสื้ออยู่เหนือบ่าทั้งสองข้าง ด้านไหล่กว้าง 3.5 เซนติเมตร เย็บติดกับตะเข็บไหล่เสื้อ ด้านคอกว้าง 2.5 เซนติเมตร ปลายมนมีรังคุดมที่ปลายอินธนูทางด้านคอด้านละ 1 คุดม คุดมลักษณะกลมแบนทำด้วยวัสดุสีน้ำตาลแก่ ให้สอดชายเสื้ออยู่ในกางเกง

3.1.3 ผ้าผูกคอ รูปสามเหลี่ยมหน้าจั่ว ด้านฐาน 90 เซนติเมตรด้านตั้ง 65 เซนติเมตร สีน้ำเงิน มีห่วงไม้ไผ่ห่วงกิลเวสต์สวมผ้าผูกคอ

3.1.4 กางเกง กางเกงสีกาเกียสีนเหนือเข้าประมาณ 5 เซนติเมตร ส่วนกว้างของกางเกงเมื่อยืนตรง ห่างจากขาตั้งแต่ 8 – 12 เซนติเมตร ปลายขาพับเข้ากว้าง 5 เซนติเมตร ผ่าตรงส่วนหน้า ใช้คุดมขนาดย่อมขัดซ่อนไว้ข้างใน มีกระเป๋าด้านแนวตะเข็บข้างละ 1 กระเป๋ายี่และมีรูห้อยเข็มขัดยาวไม่เกิน 6 เซนติเมตร กว้าง 1 เซนติเมตร

3.1.5 เข็มขัด หนังสีน้ำตาลกว้างไม่เกิน 3 เซนติเมตร หัวชนิดหัวขัดทำด้วยโลหะสีทองมีลายนูนรูปตราคณะลูกเสือแห่งชาติภายในกรอบข้อขัดพญักษ์

3.1.6 ถุงเท้า ถุงเท้าสีน้ำตาลตามเครื่องแบบนักเรียน

3.1.7 รองเท้า รองเท้าหนังหรือผ้าใบสีน้ำตาลแก่ไม่มี

ลดหลายหุ้มสั้น ชนิดผูก

3.2 การเข้าเป็นลูกเสือ ในการเข้าเป็นลูกเสือสำรองนั้นจะต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ ลูกเสือทุกคนจะต้องเขียนใบสมัครเข้าเป็นลูกเสือ (ล.ส.3) แต่ในระดับโรงเรียนที่มีการบังคับให้นักเรียนต้องเรียนลูกเสือตามหลักสูตรของโรงเรียน จึงมีความจำเป็นต้องสมัครเข้าเรียนทุกคน และต้องเขียนใบสมัครเช่นเดียวกัน พร้อมจัดทำระบบบัญชีทะเบียนลูกเสือไว้ตามแบบพิมพ์ที่กำหนดด้วย

3.3 การจัดทำทะเบียนลูกเสือ เพื่อให้ทราบจำนวนของลูกเสือในกองนั้น ๆ หากมีการย้ายเข้า ย้ายออก การจำหน่าย ซึ่งเป็นแบบพิมพ์ที่กำหนดไว้เรียกว่าทะเบียนลูกเสือสำรอง (ล.ส.6) ซึ่งประกอบด้วย เลขที่ ชื่อ สกุล วันเดือนปีเกิด ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน ชื่อบิดา มารดา วันเดือนปีที่เข้าเป็นสมาชิก วันเดือนปีที่จำหน่าย และรายการทรัพย์สินของกองลูกเสือ

3.4 การจัดตั้งหมู่ กอง กลุ่ม และการเรียกชื่อลูกเสือสำรอง จะต้องดำเนินการตามข้อบังคับคณะลูกเสือแห่งชาติ ว่าด้วยการปกครอง หลักสูตรและวิชาพิเศษ พุทธศักราช 2509 ดังนี้

3.4.1 หน่วยลูกเสือ การจัดหน่วยลูกเสือโดยปกติจัดเป็นลำดับดังนี้

1) กลุ่มลูกเสือ ประกอบด้วยกองลูกเสือ 4 ประเภท คือ กองลูกเสือสำรอง กองลูกเสือสามัญ กองลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่และกองลูกเสือวิสามัญ รวมกันประเภทละ 1 กองเป็นอย่างน้อยหรือประกอบด้วยลูกเสือประเภทเดียวตั้งแต่ 4 กองขึ้นไป หรือถ้ามีลูกเสือ 2 - 3 ประเภท ต้องมีประเภทละ 2 กองขึ้นไป กลุ่มลูกเสือที่ประกอบด้วยลูกเสือ 4 ประเภท เรียกว่ากลุ่มลูกเสือที่สมบูรณ์

2) กองลูกเสือ ประกอบด้วยหมู่ลูกเสือ 2 - 6 หมู่

3) หมู่ลูกเสือ ตามประเภทของลูกเสือ ลูกเสือสำรอง

หมู่ละ 4 - 6 คน

3.4.2 การเรียกชื่อกลุ่มหรือกองลูกเสือเรียกตามชื่อโรงเรียนหรือสถานศึกษาถ้ามีหลายกลุ่มก็ให้เรียกกลุ่มที่ 1,2,3 ... ของโรงเรียนนั้น ๆ ตามลำดับ เช่น กลุ่มลูกเสือโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ถ้ามีหลายกลุ่มก็เรียก กลุ่มลูกเสือที่ 1 โรงเรียน

สวนกุหลาบวิทยาลัย เป็นต้น การเรียกชื่อของลูกเสือ ถ้ามีจำนวนลูกเสือน้อย จะตั้งได้เพียง
กองลูกเสือ ก็ให้เรียกตามประเภทและหมายเลขประจำกองเรียงลำดับ 1,2,3 ... ตามลำดับ เช่น
กองลูกเสือสำรองที่ 1 โรงเรียนอนุบาลบุรีรัมย์ เป็นต้น

การจัดตั้งกลุ่มหรือกองลูกเสือ ต้องได้รับอนุญาตจาก
เลขาธิการคณะกรรมการ บริหารลูกเสือแห่งชาติ หรือผู้อำนวยการลูกเสือจังหวัดแล้วแต่กรณี
ซึ่งในระยะแรกหากจัดตั้งกลุ่มลูกเสือไม่ได้ให้จัดตั้งเป็นกองลูกเสือ

3.4.3 การเรียกชื่อหมู่ลูกเสือลูกเสือสำรอง เรียกตามสีของ

ลูกหมาป่า

4. แนวปฏิบัติของลูกเสือสำรอง เกี่ยวกับการแสดงรหัส การ
สัมผัสมือ การทำความเคารพ พิธีเข้าประจำกองลูกเสือสำรอง พิธีส่งลูกเสือสำรองไปเป็น
ลูกเสือสามัญ มีแนวปฏิบัติดังนี้

4.1 การแสดงรหัสและสัมผัสมือ ของลูกเสือเป็นเครื่องหมาย
เฉพาะในวงการลูกเสือ ซึ่งลูกเสือรับรู้และเข้าใจความหมายซึ่งกันและกัน วัตถุประสงค์ของ
การแสดงรหัสลูกเสือ ก็เพื่อจะให้ลูกเสือรู้และเข้าใจว่า “เราเป็นพวกเดียวกัน” วิธีแสดงรหัส
คือ ทำวันทยหัตถ์ 2 นิ้ว เมื่อทำความเคารพ โอกาสที่จะแสดงรหัสคือ เมื่อลูกเสือกล่าวคำ
ปฏิญาณในพิธีต่างๆ และเมื่อพบกับลูกเสือในประเทศหรือต่างประเทศเป็นการรู้กันว่าเป็นพวก
เดียวกัน ส่วนการสัมผัสมือนั้นสัมผัสด้วยมือซ้ายและปฏิบัติกับหมู่ลูกเสือทั่วไป วิธีการสัมผัส
มือคือ ยื่นมือซ้ายออกไป แล้วสัมผัสกับมือซ้ายของอีกฝ่ายหนึ่ง

4.2 การเคารพของลูกเสือ การทำความเคารพของลูกเสือ
แตกต่างกันตามประเภทของลูกเสือ ลูกเสือสำรอง มีวิธีแสดงความเคารพ 2 วิธี คือ การ
แสดงความเคารพเป็นบุคคล ลูกเสือจะสวมหมวกหรือมิได้สวมหมวก ทำวันทยหัตถ์ 2 นิ้ว
คือ ยกมือขวาขึ้น แยกนิ้วชี้กับนิ้วกลางออกเหยียดตรง รูปตัววี แล้วให้นิ้วชี้แตะที่กะบังหมวก
ต่อขอบหมวก ถ้ามิได้สวมหมวกให้นิ้วชี้แตะที่หางคิ้วขวา และการทำความเคารพเป็นหมู่ คือ
การทำแกรนด์ฮาวล์

4.3 พิธีเข้าประจำกองลูกเสือสำรอง ในพิธีเข้าประจำกอง
ลูกเสือสำรอง หรือเรียกว่าพิธีปฏิญาณตน หรือเรียกว่าพิธีต้อนรับลูกเสือใหม่นั้น ให้เป็นหน้าที่
ของกองลูกเสือต่างกองต่างจัดทำ มีอยู่ 2 วิธี คือ วิธีที่ 1 มีกองลูกเสืออยู่ก่อนแล้ว และวิธีที่ 2
ยังไม่มีกอง เป็นการตั้งกองขึ้นใหม่ ให้ปฏิบัติดังต่อไปนี้

4.3.1 มีกองลูกเสืออยู่ก่อนแล้ว

- 1) กองลูกเสือสำรอง ทำรูปวงกลมใหญ่
- 2) หมวกที่ติดเครื่องหมายลูกเสือสำรองแล้ว กับ
เครื่องหมายลูกเสือสำรองที่จะติดเหนือกระเป่าเสื้ออยู่ที่ผู้กำกับ
- 3) ธงประจำกอง (ถ้ามี) ให้รองผู้กำกับถือไว้ในท่าตรง
นอกวงกลม
- 4) ลูกเสือใหม่อยู่นอกวงกลม (แต่งเครื่องแบบครบ เว้นแต่
เครื่องหมายลูกเสือสำรองที่จะติดกระเป่าเสื้อกับหมวกอยู่ที่ผู้กำกับ) ด้านหลังของหมู่ที่ตนจะเข้าไปอยู่
- 5) ผู้กำกับเรียกลูกเสือใหม่เข้ามาในวงกลม หน้าผู้กำกับ
(หากหลายคนให้เข้าแถวหน้ากระดาน)
- 6) ผู้กำกับสอบถามลูกเสือใหม่ ดังนี้
ผู้กำกับ “เจ้าต้องการเป็นลูกเสือสำรองใช่ไหม”
ลูกเสือใหม่ “ใช่ครับ”
ผู้กำกับ “เจ้าเข้าใจกฎ คำปฏิญาณ การทำความเคารพ
และการทำแกรนด์ฮาวล์ หรือไม่”
ลูกเสือใหม่ “เข้าใจและปฏิบัติได้”
ผู้กำกับ “กฎมีอะไรบ้าง”
ลูกเสือใหม่ “ข้อ 1 ลูกเสือสำรองทำตามลูกเสือรุ่นพี่
ข้อ 2 ลูกเสือสำรองไม่ทำตามใจตนเอง”
ผู้กำกับ “ถ้าเช่นนั้นจะให้เชื่อได้หรือไม่ว่า ข้อ 1 เจ้าจะ
จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ข้อ 2 เจ้าจะยึดมั่นในกฎของลูกเสือสำรอง และ
บำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นทุกวัน”
ลูกเสือใหม่ ทำวันทยหัตถ์ “ข้าสัญญาว่า ข้อ 1 ข้าจะ
จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ข้อ 2 ข้าจะยึดมั่นในกฎของลูกเสือสำรอง และ
บำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นทุกวัน”
ผู้กำกับ “เจ้าจงรักษาคำมั่นสัญญาของเจ้าไว้ให้มันต่อไป
บัดนี้เจ้าได้เข้าเป็นลูกเสือสำรอง และเป็นสมาชิกผู้หนึ่งของคณะพี่น้องลูกเสือแห่งโลกอัน
ยิ่งใหญ่แล้ว”

7) ผู้กำกับมอบเครื่องหมายลูกเสือสำรองสำหรับผู้คิด

กระเป่าและมอบหมวกให้ลูกเสือรับมาสวมเอง ลูกเสือทำวันทยหัตถ์และลดมือลง แล้วสัมผัสมือกับผู้กำกับ ในกรณีที่ผู้กำกับกลุ่มเป็นประธาน หรือเชิญผู้อื่นเป็นประธาน ก็ควรให้ทำหน้าที่แทนผู้กำกับตามข้อ 7 นี้

8) เสร็จแล้ว ลูกเสือใหม่ทำกลับหลังหัน ทำความเคารพ

ลูกเสือเก่าด้วยวันทยหัตถ์ ลูกเสือเก่ารับการเคารพด้วยทำวันทยหัตถ์เช่นกัน แล้วลดมือลงพร้อมกัน (โดยไม่ต้องสั่ง)

9) ผู้กำกับสั่งลูกเสือใหม่เข้าประจำหมู่ โดยสั่งว่า “ลูกเสือ

ใหม่เข้าประจำหมู่-วัง” ลูกเสือใหม่วิ่งเข้าประจำหมู่ของตน (ซึ่งจัดแบ่งไว้เรียบร้อยแล้ว)

10) เสร็จสิ้นด้วยการทำแกรนด์ฮาวล์ ข. ยังไม่มีกองลูกเสือ

(1) ลูกเสือใหม่ทั้งหมดเข้าแถวเป็นแถวตอนหมู่หน้าผู้กำกับ แต่งเครื่องแบบครบถ้วนแต่เครื่องหมายลูกเสือสำรอง ที่จะติดเหนือกระเป่าเสื้อกับหมวกอยู่ที่ผู้กำกับ

(2) หมวกที่ติดเครื่องหมายลูกเสือสำรองแล้ว กับ

เครื่องหมายลูกเสือสำรองที่จะติดกระเป่าเสื้ออยู่ที่ผู้กำกับ

(3) ธงประจำกอง (ถ้ามี) ให้รองผู้กำกับถือไว้ในท่า

ตรงนอกวงกลม

(4) ผู้กำกับเรียกลูกเสือใหม่ออกมาขึ้นหน้าผู้กำกับครึ่งละหมู่ โดยออกคำสั่งว่า “หมู่สี...” ให้หมู่สีนั้นออกมาขึ้น เป็นแถวหน้ากระดาน

(5) ผู้กำกับสอบถามลูกเสือใหม่ (เหมือนอย่างมีกองลูกเสืออยู่ก่อนแล้ว)

(6) เมื่อผู้กำกับหรือประธานมอบเครื่องหมายและ

หมวก และสัมผัสมือกับลูกเสือใหม่แล้ว ให้ลูกเสือใหม่ไปเข้าแถวเตรียมเป็นรูปวงกลม (หมายความว่า เมื่อทุกหมู่เข้าแถวเรียบร้อยแล้ว จะเป็นรูปวงกลมล้อมรอบผู้กำกับ โดยออกคำสั่งว่า “ลูกเสือใหม่เข้าประจำที่-วัง” ลูกเสือใหม่วิ่งไปเข้าที่ของตน ซึ่งผู้กำกับนัดหมายไว้ก่อนแล้ว)

(7) เสร็จสิ้นด้วยการทำแกรนด์ฮาวล์

ขณะที่ลูกเสือกล่าวคำปฏิญาณต่อหน้าผู้กำกับนั้น ผู้กำกับทำวันทยหัตถ์ (2 นิ้ว) ส่วนรองผู้กำกับหรือผู้บังคับบัญชาลูกเสือ อื่นๆทำหัตถ์ลูกเสือ 3 นิ้ว ลูกเสือ

ผู้ใดได้กระทำพิธีปฎิญาณตนแล้ว ขณะที่ลูกเสือใหม่กล่าวคำปฎิญาณนั้น ต้องทำวันทยหัตถ์ด้วย ลูกเสือผู้ใด ยังไม่ได้ปฎิญาณตนไม่ต้องทำ กงยืนตรงเฉย ๆ การสั่งให้แถวแยก หมายความว่า แยกไปเรียนวิชาอื่นก่อนให้สั่งว่า “เพ็ล-แยก” ลูกเสือทำขวาหันแล้วแยกไป การสั่งให้เลิกแถว หมายความว่า เลิกจากการเรียนแล้ว หรือปิดการประชุมให้สั่งว่า “เพ็ล-เลิก” ลูกเสือทำวันทยหัตถ์ แล้วขวาหันเลิกแถวไป

4.4 พิธีส่งลูกเสือสำรองไปเป็นลูกเสือสามัญ ให้ปฏิบัติ

ดังต่อไปนี้

4.4.1 กองลูกเสือสำรองทำรูปวงกลมใหญ่ กองลูกเสือ

สามัญทำรูปเกือกม้า

4.4.2 ระหว่างกองทั้งสองมีการแบ่งเขตแดน (อาจจะใช้

เชือก ไม้พลอง หรือ ropyunขาวไว้ก็ได้)

4.4.3 กองลูกเสือทั้งสองมีธงประจำกองและป้ายคำขวัญ

ของตนและอยู่ในแดนของตน ให้รองผู้กำกับเป็นคนถือไว้

4.4.4 กองลูกเสือสำรองทำแกรนด์ฮาวล์

4.4.5 ผู้กำกับลูกเสือสำรองอธิบายความหมายของการจะ

ทำพิธีส่งให้กองทราบ

4.4.6 ผู้กำกับลูกเสือสำรอง เรียกลูกเสือที่จะส่งออกมาขึ้น

หน้าผู้กำกับ แล้วอบรมสั่งสอนในการที่จะจากไป แล้วให้ทวนคำปฎิญาณอีกครั้งหนึ่ง โดยสั่งว่า “เพื่อเป็นที่แน่ใจว่า เจ้ายังจำคำปฎิญาณของเจ้าได้ ขอให้เจ้าทบทวนคำปฎิญาณอีกครั้ง” แล้วลูกเสือก็กล่าวคำปฎิญาณ

4.4.7 ลูกเสือกลับหลังหัน ไปล่าตาลูกเสือเฉพาะในหมู่

ของตน โดยการสัมผัสมือแล้วกลับมาขึ้นหน้าผู้กำกับกองลูกเสือสำรอง ไชโยให้แก่เขาสามครั้ง

4.4.8 ผู้กำกับลูกเสือสำรองสั่งเปิดทางเพื่อนำลูกเสือ

ออกไปหาผู้กำกับลูกเสือสามัญที่เส้นกันแดน

4.4.9 ผู้กำกับลูกเสือสำรองจะแนะนำและฝากฝังลูกเสือ

สำรองกับผู้กำกับลูกเสือสามัญ แล้วนำลูกเสือสำรองข้ามแดนไป (ถ้าหากลูกเสือสำรองผู้ใดได้รับ เครื่องหมายเสือแผ่นก็ให้กระโดดข้าม)

4.4.10 ผู้กำกับลูกเสือสามัญนำลูกเสือสำรองผู้นั้นไป

แนะนำให้รู้จักนายหมู่ของหมู่ที่ลูกเสือจะเข้าไปอยู่

4.4.11 นายหมู่ลูกเสือสามัญแนะนำให้ลูกเสือสำรองรู้จักกับลูกเสือสามัญในหมู่ที่ตนเข้าไปอยู่นั้น

4.4.12 พิธีเสร็จสิ้นด้วยการเปล่งเสียงร้องของลูกเสือสามัญหรือไชโยสามครั้ง

5. ขบวนการลูกเสือ เป็นขบวนการพัฒนาเยาวชน ที่มี

วัตถุประสงค์เพื่อฝึกอบรมให้การศึกษาและพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา ทั้งนี้เป็นไปตามจุดมุ่งประสงค์ หลักการและวิธีการซึ่งผู้ให้กำเนิดลูกเสือโลกได้ให้ไว้ ดังนี้

5.1 จุดมุ่งประสงค์ ของคณะลูกเสือแห่งชาติ ตาม

พระราชบัญญัติลูกเสือ พ.ศ. 2551 ที่ต้องการให้มีการจัดกิจกรรมลูกเสือเพื่อพัฒนาลูกเสือทั้งกาย สติปัญญา จิตใจและศีลธรรม ให้เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ และช่วยสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสามัคคี และมีความเจริญก้าวหน้า ทั้งนี้ เพื่อความสุข และความมั่นคงของประเทศชาติตามแนวทางดังต่อไปนี้ 1) ให้มีนิสัยในการสังเกต จดจำ เชื่อฟัง และฟังพาตนเอง 2) ให้ซื่อสัตย์สุจริต มีระเบียบวินัย และเห็นอกเห็นใจผู้อื่น 3) ให้รู้จักบำเพ็ญตน เพื่อสาธารณประโยชน์ 4) ให้รู้จักทำการฝีมือ และฝึกฝนให้ทำกิจการต่าง ๆ ตามความเหมาะสม และ 5) ให้รู้รักษาและส่งเสริมจารีตประเพณี วัฒนธรรม และความมั่นคงของประเทศชาติ ทั้งนี้โดยไม่เกี่ยวข้องกับลัทธิการเมืองใด ๆ

5.2 หลักการ ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติของลูกเสือ ที่ผู้ให้กำเนิดลูกเสือโลกกำหนดไว้ ได้แก่ 1) นับถือศาสนา 2) มีความจงรักภักดีต่อประเทศชาติของตน 3) มีความศรัทธา ในมิตรภาพและความเป็นพี่น้องของลูกเสือทั่วโลก 4) บำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น 5) ขอมรับและปฏิบัติตามคำปฏิญาณและกฎของลูกเสือ 6) เข้าเป็นสมาชิกด้วยความสมัครใจ 7) มีความเป็นอิสระต่ออิทธิพลทางการเมือง 8) มีกำหนดการพิเศษสำหรับการฝึกอบรม โดยอาศัยระบบหมู่ ระบบกลุ่ม, การทดสอบเป็นขั้น ๆ เครื่องหมายวิชาพิเศษ และกิจกรรมกลางแจ้ง

5.3 วิธีการ หมายถึง แบบอย่างในการดำเนินการจัดกิจกรรมลูกเสือ ได้แก่ การจัดให้มีการ ฝึกอบรมที่ก้าวหน้า สนุกสนาน ดึงดูดใจ โดยอาศัยคำปฏิญาณและกฎของลูกเสือเป็นบรรทัดฐาน มีผู้ใหญ่เป็นผู้คอยให้คำแนะนำ ใช้หลักสำคัญดังต่อไปนี้คือ 1) ใช้เครื่องแบบลูกเสือ ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องแบบที่มีเกียรติ เป็นเครื่องหมายแห่งความดี 2) อาศัยคำปฏิญาณและกฎของลูกเสือ 3) การบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น 4) การฝึกอบรมที่ต่อเนื่องกัน และก้าวหน้าสูงขึ้น 5) ใช้ระบบหมู่ ฝึกความรับผิดชอบ การเป็นผู้นำ ผู้ตาม การปกครอง

ระบอบประชาธิปไตย 6) จัดให้มีระบบเครื่องหมายวิชาพิเศษมีมากมาย ให้ลูกเสือเลือกเรียน
เรื่องที่น่าสนใจได้ 7) จัดกิจกรรมโดยเฉพาะกิจกรรมกลางแจ้ง 8) การเล่น (เกม
ต่าง ๆ) และ 9) การร้องเพลง และการชุมนุมรอบกองไฟ

จะเห็นได้ว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสอดคล้องกับกิจกรรม
ตามหลักสูตรการศึกษาในระดับอนุบาลของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมการ
เคลื่อนไหว กิจกรรมเสรี (เล่นตามมุม) กิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมเสริมประสบการณ์
กิจกรรมกลางแจ้ง และเกมการศึกษา ทั้ง 6 กิจกรรมนี้จะช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาการคิด
แก้ปัญหาส่งเสริมให้นักเรียนเลือก และตัดสินใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีความสุข ทำ
ให้เด็กเกิดการเรียนรู้ มีทักษะการแก้ปัญหา คิดเป็น ทำเป็น มีความรัก ความภาคภูมิใจในตนเอง
และผู้อื่น เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนลูกเสือ
สำรอง ดังตารางเปรียบเทียบการจัดกิจกรรมทั้งสอง ดังนี้

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบการจัดกิจกรรมการสอนลูกเสือ กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
ระดับอนุบาล

กิจกรรมการเรียนการสอนระดับ อนุบาล	กิจกรรมการสอนลูกเสือ
1. กิจกรรมการเคลื่อนไหว	การเล่นเกม เพลง การเรียนเป็นฐาน การแสดงบทบาท สมมุติ
2. กิจกรรมสร้างสรรค์	การเรียนเป็นฐาน การแสดงบทบาทสมมุติ การเล่าเรื่อง ที่เป็นประโยชน์
3. กิจกรรมเสรี (เล่นตามมุม)	การเรียนเป็นฐาน การแสดงบทบาทสมมุติ
4. กิจกรรมเสริมประสบการณ์	การเรียนเป็นฐาน การแสดงบทบาทสมมุติ การเล่าเรื่อง ที่เป็นประโยชน์
5. กิจกรรมกลางแจ้ง	การเปิด ปิดประชุมกอง การทำเกรนฮาวล์
6. เกมการศึกษา	การเล่นเกม เพลง

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated Instruction) เป็นการสอนที่เชื่อมโยง ความรู้ ความคิดรวบยอด หรือทักษะเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้โดยองค์รวม ทั้งด้านพุทธิ พันธ์ จิตพิสัย และทักษะพิสัย ซึ่งสอดคล้องตามแนวการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 23 ที่เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการ เรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสม ซึ่งเป็นไปตามสภาพจริงของสังคม การเรียนรู้แบบ บูรณาการเป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงเนื้อ สารทั้งหลายเข้าด้วยกันอย่างมีความหมาย และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง อีกทั้ง การบูรณาการหลักสูตรยังเป็นวิธีการสร้างการศึกษาให้มีความหมายยิ่งขึ้นด้วยการบูรณาการ เป็นการเชื่อมโยงเนื้อหาสาระในหลักสูตรกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นในระดับชั้นเดียวกัน ซึ่ง อาจเป็นทั้งวิธีการสอนและวิธีการจัดโปรแกรมการสอนเนื้อหาวิชาต่างๆ ในหลักสูตรและ ทักษะสามารถเชื่อมโยงให้เป็นสิ่งเดียวกันได้ ประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของหัวข้อ กิจกรรม โครงงาน หรือหัวข้อเรื่อง (Theme) และเป็นหลักสูตรที่จะช่วยขจัดความไม่สัมพันธ์และความ ไม่ต่อเนื่องของเนื้อหาวิชาต่างๆ ที่เรียนให้หมดไป โดยหลักสูตรบูรณาการจะนำความคิดรวบ ยอด หรือปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงของนักเรียนมาใช้ เพื่อให้นักเรียนได้รู้จักใช้ทักษะต่างๆ อย่างเหมาะสมและนักเรียนยังสามารถเลือกหรือพัฒนาโครงการ และวิธีการเรียนรู้ที่สัมพันธ์ กับการเรียนได้อย่างอิสระด้วยตนเอง

1. ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

นักวิชาการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบ บูรณาการไว้เช่นลาร์ดิซาบอล (Lardizabal) (ทิสนา แชมณี. 2552 : 255) กล่าวว่า การเรียนการ สอนแบบบูรณาการ หมายถึง การสอนโดยใช้กิจกรรมการเรียนที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง ยังผลให้เกิดการพัฒนาในด้านบุคลิกภาพใน ทุก ๆ ด้าน ผู้เรียนสามารถปรับตัวและตอบสนองต่อทุกสถานการณ์ การแก้ปัญหาขึ้นอยู่กับ ประสบการณ์และความรู้พื้นฐาน การสอนแบบบูรณาการจะให้ความสำคัญกับครูและนักเรียน เท่าเทียมกัน ทำกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกันแบบประชาธิปไตย วารสารวิชาการ (นุรักษ์ สิริมหาสาคร. 2554 : 54) ให้ความหมายไว้ว่าการสอนแบบบูรณาการ (Integrated Instruction) คือ การสอนโดยใช้เรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นแกนหลักแล้วสอนเชื่อมโยงให้ สัมพันธ์กับเรื่องหรือวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างกลมกลืน เพื่อให้เหมาะสมกับการประยุกต์ใช้

แก้ปัญหาในชีวิตจริง การสอนแบบบูรณาการ หมายถึง การจัดการเรียนรู้โดยการเชื่อมโยง เนื้อหาความรู้ที่เกี่ยวข้องจากศาสตร์ต่าง ๆ ของรายวิชาเดียวกันหรือรายวิชาต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความคิดรวบยอดของศาสตร์ต่าง ๆ มาใช้ในชีวิตจริงได้ เป็น กระบวนการหรือการปฏิบัติเกี่ยวกับการเรียนรู้ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางจิตพิสัย และพุทธิพิสัย หรือกระบวนการหรือการปฏิบัติในอันที่จะรวบรวมความคิด มโนภาพ ความรู้ เจตคติ ทักษะ และประสบการณ์ในการแก้ปัญหา เพื่อให้ชีวิตมีความสุข เป็นการสอนเพื่อ จัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน เพื่อการเรียนรู้ที่มีความหมาย ให้เข้าใจลักษณะความเป็นไปอัน สำคัญของสังคม เพื่อตัดแปลงปรับปรุงพฤติกรรมของผู้เรียนให้เข้ากับสภาพชีวิตได้ดียิ่งขึ้น ใน ลักษณะการสอนที่นำเอาวิชาต่าง ๆ เข้ามาผสมผสานกัน โดยใช้วิชาใดวิชาหนึ่งเป็นแกนหลัก และนำเอาวิชาต่าง ๆ มาเชื่อมโยงสัมพันธ์กันตาม ความเหมาะสม ใช้เทคนิคการสอนโดยเน้น ความสนใจ ความสามารถ และความต้องการของผู้เรียน ด้วยการผสมผสานเนื้อหาวิชาใน แง่มุมต่าง ๆ อย่างสัมพันธ์กัน เป็น การสร้างความคิดรวบยอดให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน และยังสามารถนำความคิดรวบยอดไปสร้างเป็นหลักการเพื่อใช้ ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วย

การเรียนการสอนแบบบูรณาการ จึงหมายถึง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในวิชาต่าง ๆ มากกว่าหนึ่งวิชาขึ้นไป เพื่อแก้ปัญหาหรือแสวงหาความรู้ ความเข้าใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งทำให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ใช้ความคิด และสขการณ์ ความสามารถ และทักษะต่าง ๆ ในเวลาเดียวกัน ทำให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจลักษณะองค์รวม

สำหรับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated Learning Management) หมายถึงกระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามความสนใจ ความสามารถ โดยเชื่อมโยง เนื้อหาสาระของศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม สามารถ นำความรู้ ทักษะและ เจตคติไปสร้างงาน แก้ปัญหาและใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง

2. ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ (ทิสนา แจมณี. 2552 : 257) ทำให้นักเรียนมี ประสบการณ์ที่สัมพันธ์กันและต่อเนื่องกับประสบการณ์ตรง สามารถนำความรู้และ ประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตจริง ได้อย่างเหมาะสม เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมใน กิจกรรม ส่งเสริมให้นักเรียนมีทั้งระเบียบวินัยและมีความรับผิดชอบหน้าที่ด้วยตนเอง รวมทั้ง ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดริเริ่มเริ่มสร้างสรรค์การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรบูรณาการ โดยสร้างหัวข้อเรื่องขึ้นแทนการสอนเนื้อหาเป็นรายวิชา แบบเดิม ได้รับความนิยมนักเรียน จะมีความลึกซึ้งและเข้าใจในสิ่งที่ได้เรียน มีความเข้าใจในความหมายของเนื้อหาสาระโดยองค์

รวม หลักสูตรบูรณาการจะเป็นสิ่งที่สามารถกระตุ้นนักเรียนให้เกิดความคิดและตระหนักถึง การเชื่อมโยงระหว่างความคิด

จอห์น คิวอี้ ปราชญ์ทางการศึกษาชาวอเมริกา ได้อธิบายถึงความจำเป็นที่ โรงเรียนต้องจัดให้มีการสอนแบบ “บูรณาการ” (Integrate Curriculum) หรือการเชื่อมโยง เนื้อหาวิชาการต่าง ๆ เข้าด้วยกัน โดยไม่เน้นการเรียนเป็นรายวิชา ว่า ปัญหาอุปสรรค รวมทั้ง ประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตของมนุษย์นั้น จะผสมผสานกัน มิได้แยกออกเป็น ส่วน ๆ ทั้งนี้ มนุษย์จำเป็นต้องใช้ทักษะหลายประการในการเรียนรู้จากประสบการณ์ รวมทั้งในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นปัญหาง่าย ๆ หรือซับซ้อนเพียงใดก็ตาม แต่การที่ โรงเรียนเน้นการสอนแยกเนื้อหาวิชา จะทำให้การเรียนนั้นไม่สอดคล้องกับชีวิตจริงของ นักเรียน เพราะเด็กมองไม่เห็นความเชื่อมโยงของสิ่งที่เรียน กับสิ่งที่เ็นไปในชีวิตจริงนอก โรงเรียน ดังนั้น หลักสูตรที่เน้นการสอนแบบบูรณาการจะสอดคล้องกับชีวิตจริงของเด็กมากกว่า โดยจะช่วยให้เด็กเข้าใจและมองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงของเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ทั้งยัง กระตุ้นให้เด็กใฝ่เรียนรู้ เนื่องจากเขาสามารถนำเนื้อหาและทักษะที่เรียน ไปใช้ใน ชีวิตจริง นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการยังช่วยลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชา ลดจำนวน เวลาเรียน เป็นการแบ่งเบาภาระของผู้สอน รวมทั้งส่งเสริมผู้เรียนให้มีโอกาสใช้ ความคิด ประสบการณ์ ความสามารถ ตลอดจนทักษะต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทักษะ กระบวนการและเนื้อหาสาระไปพร้อมกัน ((ทิกนา แจมณี. 2552 : 258 - 259) จึงสรุปเหตุผล ในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ได้ดังนี้

1. สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันนั้นจะเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน กับศาสตร์ในสาขาต่าง ๆ ผสมผสานกันทำให้ผู้เรียนที่เรียนรู้ศาสตร์เดียวๆ มาไม่สามารถนำ ความรู้มาใช้ในการ แก้ปัญหาได้ ดังนั้นการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจะช่วยให้สามารถนำ ความรู้ ทักษะจากหลาย ๆ ศาสตร์มาแก้ปัญหาได้กับชีวิตจริง ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการ เรียนรู้หลายรูปแบบที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญ สถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา

2. การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ทำให้เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยง ความคิดรวบยอด ของศาสตร์ต่าง ๆ เข้าด้วยกันทำให้เกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ (Transfer of Learning) ของศาสตร์ต่าง ๆ เข้าด้วยกันทำให้ผู้เรียนมองเห็นประโยชน์ของสิ่งที่เรียนและ นำไปใช้จริงได้ ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยผสมผสานความรู้ คุณธรรม ค่านิยม และลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นการเพิ่มศักยภาพของผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ ผู้เรียนได้เรียนรู้

วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตจริงอย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ

3. การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการช่วยลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหารายวิชาต่างๆ ใน หลักสูตรจึงทำให้ลดเวลาในการเรียนรู้เนื้อหาบางอย่างลง ได้ แล้วไปเพิ่มเวลาให้เนื้อหาใหม่ๆ เพิ่มขึ้น ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาในลักษณะองค์รวม มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาวิชา ทำให้เป็นผู้มีทัศนะกว้างไกล และลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้

4. การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจะตอบสนองต่อความสามารถในหลายๆ ด้านของ ผู้เรียนช่วยสร้างความรู้ ทักษะและเจตคติ “แบบพหุปัญญา” (Multiple Intelligence)

5. การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจะสอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างความรู้โดยผู้เรียน (Constructivism) ที่กำลังแพร่หลายในปัจจุบัน

6. ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย รู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น โดยคำนึงถึงความคิดเห็นและผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก

7. ช่วยแก้ปัญหาด้านการขาดครูสอนในแต่ละรายวิชา

8. ส่งเสริมให้เกิดทักษะและความสามารถในการแก้ปัญหา ทั้งผู้เรียนและผู้สอน รวมทั้งส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยด้วย

นอกจากนี้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการยังมีจุดมุ่งหมายในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ มีดังนี้

1. เพื่อสอนนักเรียนให้เป็นผู้ที่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตัวเอง

2. เพื่อให้ให้นักเรียน ได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้โดยตรงอย่างมีจุดมุ่งหมายและ

มีความหมาย

3. เพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดความตระหนักว่าการเรียนรู้ทุกสิ่งมีความสัมพันธ์

ซึ่งกันและกัน

4. เพื่อตอบสนองความสนใจของนักเรียนแต่ละคน โดยการเรียนรู้ตาม

เอกลักษณ์

5. เพื่อออกแบบสถานการณ์ให้นักเรียนได้เรียนรู้ตามที่ต้องการจะรู้ มากกว่าเรียนตามที่หลักสูตรกำหนดให้

6. เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนทำงานกับผู้อื่นในการเรียนรู้แบบร่วมมือ เช่น การเรียนเป็นคู่ หรือเป็นกลุ่มย่อย และเน้นคุณค่าทางสังคมของการเรียนรู้

7. เน้นกระบวนการเรียนรู้แบบองค์รวมและสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง
มากกว่าเรียนรู้แบบรายวิชาและทักษะที่แยกจากกัน

รูปแบบการบูรณาการ

การบูรณาการหลักสูตรสามารถทำได้หลายรูปแบบ ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่าง
กันไป และเหมาะสมกับระดับชั้นต่างๆ กันไป Fogarty ได้เสนอรูปแบบการบูรณาการ
หลักสูตร ที่น่าสนใจไว้ 10 แบบ ดังนี้คือ (ทีศนา แซมณี. 2552 : 260 - 265)

1. Cellular หรือ Fragmented เป็นรูปแบบการบูรณาการเนื้อหาสาระ
ภายในวิชาเดียวกัน โดยสัมพันธ์ต่อเนื่องกันในลักษณะของการเรียงลำดับหัวข้อตามความ
เหมาะสม เช่น เรียงจากเรื่องที่ย่อยไปหายาก เรื่องที่มีความซับซ้อนน้อยไปหาเรื่องที่ซับซ้อน
มากขึ้นหรือเรียงจากเรื่องที่เป็นพื้นฐานไปหาเรื่องที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกันและกว้างขวางขึ้น ใน
การสอนจะสอนตามหัวข้อที่กำหนด เมื่อจบหัวข้อหนึ่งก็ขึ้นหัวข้อใหม่ต่อไป

2. Connected เป็นรูปแบบการบูรณาการเนื้อหาสาระภายในเนื้อหาของแต่
ละวิชาเช่นเดียวกัน แต่ในการสอนมีการเชื่อมโยงหัวข้อหรือ ความคิดรวบยอดถึงกัน เชื่อมโยง
ความคิดต่างๆ ให้สัมพันธ์กัน ทำให้เห็นความต่อเนื่องหรือเกี่ยวข้องกันของเนื้อหาที่เรียนใน
หัวข้อต่าง ๆ เช่น หัวข้อร่างกายของฉลาม และอาหารที่มีประโยชน์ในการสอน 2 หัวข้อนี้สามารถ
เชื่อมโยงให้เห็นว่าร่างกายต้องการอาหารเพราะอะไร และอาหารมีความจำเป็นต่อคนอย่างไร
 เป็นต้น

3. Nested เป็นรูปแบบการบูรณาการเนื้อหาสาระภายในวิชาเดียวกันอีก
รูปแบบหนึ่งแต่เพิ่มความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมากขึ้น คือ การบูรณาการทักษะหลาย ๆ ทักษะ
เข้าด้วยกันในการรวมเป็นเป้าหมายหลักของหัวข้อ เช่น หัวข้ออาหารที่มีประโยชน์ครูนำทักษะ
ต่าง ๆ มาบูรณาการสอนหัวข้อนี้ได้หลายทักษะ ได้แก่ ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการคาดเดา
ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการคิด ทักษะทางสังคม ทักษะการจัดข้อมูล โดยตั้งประเด็นปัญหา
หรือคำถามขึ้นแล้วให้นักเรียนนำทักษะเหล่านี้ไปฝึกคิด อภิปรายและหาคำตอบ

4. Sequenced รูปแบบนี้เริ่มเป็นการบูรณาการระหว่าง 2 วิชา รูปแบบนี้
สามารถทำได้ง่าย โดยการนำหน่วยการเรียนรู้ที่ใช้สอนกันอยู่มาพิจารณาความคิดรวบยอด
ทักษะหรือเจตคติของหน่วยใดคล้ายกันบ้างให้นำมาเชื่อมโยงบูรณาการกันซึ่งทั้ง 2 วิชายังสอน
แยกกันอยู่ แต่สอนในเวลาเดียวกัน ดังนั้นต้องมีการจัดลำดับการสอนหัวข้อเรื่องหรือหน่วยการ
เรียนต่าง ๆ ใหม่ เพื่อจะได้สอนในช่วงเวลาเดียวกันได้ อาจมีการปรับกิจกรรมการเรียนการ

สอนให้ชัดเจนขึ้นแล้ววางแผนว่าจะสอนในช่วงเวลาใดเพื่อสิ่งที่จะนำมาบูรณาการกันนั้นจะได้ประสานกันอย่างกลมกลืน

5. Shared เป็นการบูรณาการระหว่าง 2 วิชาโดยเนื้อหาสาระที่สอนนั้น มีสาระความรู้ หรือความคิดรวบยอดที่คาบเกี่ยวกันอยู่ส่วนหนึ่ง ในการบูรณาการรูปแบบนี้ ต้องมีการวางแผนร่วมกัน สอนร่วมกันในส่วนที่คาบเกี่ยวกัน โดยอาจจัดเป็นหัวข้อร่วมกัน หรือทำโครงการร่วมกัน และอีกส่วนหนึ่งที่ไม่ได้คาบเกี่ยวกันนั้นครูก็สอนแยกกันไปตามปกติ

6. Webbed เป็นรูปแบบการบูรณาการระหว่างวิชาหลายวิชา มีลักษณะเป็นการกำหนดหัวข้อเรื่อง (Theme) ขึ้นมาแล้วเชื่อมโยงไปสู่วิชาต่างๆ ว่ามีประเด็นหรือเนื้อหาสาระใดที่เห็นว่ามีความสัมพันธ์กัน คล้ายคลึงกัน หรือต่อเนื่องกัน ที่จะสามารถนำมาจัดรวมเป็นหัวข้อเรื่องเดียวกัน เพื่อที่จะได้สอนรวมกันไปอย่างกลมกลืนได้ ในการบูรณาการรูปแบบนี้จะบูรณาการที่วิชาก็ได้ ขึ้นอยู่กับประเด็นเนื้อหาสาระ ความคิดรวบยอด หรือทักษะส่วนเนื้อหาสาระใดของวิชาใดไม่สามารถนำมาบูรณาการกันได้ก็ให้สอนตามปกติ

7. Threaded เป็นรูปแบบการบูรณาการที่ใช้ทักษะใดทักษะหนึ่งที่ต้องการฝึกเป็นหลัก เช่น ทักษะการคาดเดาทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการวิเคราะห์ แล้วกำหนดเนื้อหาตลอดจนจัดการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชา ให้สัมพันธ์กับทักษะที่กำหนด ซึ่งจะเป็นที่วิชาก็ได้

8. Integrated เป็นการจัดหลักสูตรบูรณาการแบบสหวิทยาการ ที่นำเอาความรู้ ความคิดรวบยอด หรือทักษะที่เหลื่อมล้ำกันอยู่ของวิชาต่าง ๆ เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ภาษาไทย ศิลปศึกษา มาวางแผนจัดสอนร่วมกันเป็นทีม การบูรณาการแบบนี้เป็นการช่วยสร้างความเข้าใจ และความซาบซึ้งระหว่างวิชาต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน

9. Immersed เป็นรูปแบบบูรณาการที่นักเรียนได้เรียนรู้เนื้อหาสาระในวิชาต่างๆ และมีความสนใจในเนื้อหาวิชาด้านใดด้านหนึ่ง แล้วนักเรียนใช้ความรู้เนื้อหาในนั้นในการศึกษาค้นคว้า ซึ่งเปรียบเหมือนการใช้แว่นขยายประสบการณ์ของตนเองสร้างประสบการณ์ให้กับตนเอง โดยในการหาประสบการณ์นั้นนักเรียนอาจจะต้องบูรณาการข้อมูลที่เรียนรู้ทั้งหมดมาใช้

10. Networked เป็นรูปแบบบูรณาการที่ถ่วงรอนความรู้ที่มีใช้จาก การศึกษาค้นคว้าของนักเรียนเพียงอย่างเดียว แต่นักเรียนจะได้เรียนรู้จากครู ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ รวมทั้งการใช้เครือข่ายการเรียนรู้ เรียนรู้ทั้งภายในสาขาวิชาและนอกสาขาวิชา แล้วเชื่อมโยงความรู้เข้ารวมด้วยกันทั้งหมดเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความคิดขยายออกไป

เป็นแนวทางใหม่ลักษณะและรูปแบบของการบูรณาการหลักสูตรดังกล่าว จะเห็นได้ว่า มีวิธีการบูรณาการเนื้อหา วิชาต่างๆ เข้าด้วยกันได้หลายวิธี มีทั้งแบบบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกัน บูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ และบูรณาการจากความคิดของผู้เรียนเอง การเลือกใช้รูปแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของเนื้อหาสาระ ความคิดรวบยอด เจตคติ และทักษะที่ต้องการเน้น ซึ่งผู้สร้างหลักสูตรบูรณาการจะต้องรู้เนื้อหาสาระของหลักสูตรแล้วพิจารณาเลือกรูปแบบใช้ให้เหมาะสม

อย่างไรก็ตามพบว่า รูปแบบของการบูรณาการ (Model of Integration) การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่พบ โดยทั่วไปมีอยู่ 4 แบบ ดังนี้

1. การบูรณาการแบบสอดแทรก (Infusion) การเรียนรู้แบบนี้ครูจะนำเนื้อหาของวิชาต่าง ๆ มาสอดแทรกในรายวิชาของตนเองเป็นการ วางแผนการสอนและทำการสอนโดยครูเพียงคนเดียว

ข้อดี

1. ครูคนเดียวบริหารจัดการทั้งเนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนรู้และเวลาที่

ใช้โดยสะดวก

2. ไม่มีผลกระทบกับครูผู้อื่นและการจัดตารางสอน

ข้อจำกัด

1. ครูคนเดียวอาจไม่มีความชำนาญในเนื้อหาวิชาบางเรื่อง

2. เนื้อหาวิชาและกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดอาจซ้ำซ้อนกับของ

วิชาอื่น

3. ผู้เรียนจะมีภาระงานมากเพราะทุกรายวิชาจะต้องมอบหมาย

งานให้

2. การบูรณาการแบบขนาน (Parallel) การเรียนรู้แบบนี้ครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปต่างคนต่างสอนวิชาของตนเองแต่จะมาวางแผน คัดสรรใจร่วมกันว่าจะจัดแผนการเรียนรู้ และจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยมุ่งสอนในหัวเรื่อง (Theme) ความคิดรวบยอด (Concept) และปัญหา (Problem) เดียวกันในส่วนหนึ่ง

ข้อดี

1. ครูผู้สอนแต่ละคนยังคงบริหารจัดการทั้งเนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนรู้

เวลาโดยสะดวก

2. ไม่มีผลกระทบกับครูผู้อื่นและการจัดตารางสอน

3. เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนรู้ลดการซ้ำซ้อนลง ช่วยให้เกิดการ

ทำงานร่วมกัน

ข้อจำกัด

1. ครูยังคงต้องรับภาระเนื้อหาวิชาที่ไม่ชำนาญ
2. ผู้เรียนยังมีภาระงานมากเพราะทุกรายวิชาจะต้องมอบหมาย

งานให้

3. การบูรณาการแบบสหวิทยาการ (Multidiscipline) การเรียนรู้แบบนี้คล้ายกับแบบคู่ขนาน ครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปต่างคนต่างสอนวิชาของตน จัดกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเองเป็นส่วนใหญ่ มาวางแผนการสอนร่วมกันในการให้งานหรือ โครงการที่มีหัวเรื่อง แนวคิดหรือความคิดรวบยอดและปัญหาเดียวกัน

ข้อดี

1. สนับสนุนการทำงานร่วมกันของทั้งผู้สอนและผู้เรียน ลดความ

ซ้ำซ้อนของกิจกรรม

2. ผู้สอนทุกคนและผู้เรียนมีเป้าหมายร่วมกันที่ชัดเจน
3. ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการนำความรู้ไปใช้กับงานอาชีพจริง

ข้อจำกัด

มีผลกระทบต่อการจัดตารางสอนและการจัดแผนการเรียน

3. การบูรณาการแบบข้ามวิชา (Transdisciplinary) การเรียนรู้แบบนี้ผู้สอนในรายวิชาต่าง ๆ จะมาร่วมกันสอนเป็นคณะ ร่วมกันวางแผน กำหนดหัวเรื่อง ความคิดรวบยอด และปัญหาเดียวกัน

ข้อดี

1. สนับสนุนการทำงานร่วมกันของทั้งผู้สอนและผู้เรียน ลดความ
2. ผู้สอนทุกคนและผู้เรียนมีเป้าหมายร่วมกันที่ชัดเจน
3. ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการนำความรู้ไปใช้กับงานอาชีพจริง

ซ้ำซ้อนของกิจกรรม

ข้อจำกัด

1. มีผลกระทบต่อการจัดตารางสอนและการจัดแผนการเรียน
2. ผู้สอนต้องควบคุมการเรียนรู้ให้ทันตามกำหนด